

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

URŠA JAKIČ

**VLOGA FORMALNEGA IZOBRAŽEVANJA
KOT DEJAVNIKA PODJETNIŠTVA**

MAGISTRSKO DELO

LJUBLJANA 2008

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Urša Jakič

**VLOGA FORMALNEGA IZOBRAŽEVANJA
KOT DEJAVNIKA PODJETNIŠTVA**

MAGISTRSKO DELO

Mentor: red. prof. dr. Marko Jaklič

LJUBLJANA 2008

Zahvala

Mentorju red. prof. dr. Marku Jakliču
za strokovno pomoč, napotke in usmeritve pri
pisanju magistrskega dela.

Staršem, ki so mi vedno stali ob strani,
mi pomagali in verjeli vame, ter
Klemenu za razumevanje, podporo in spodbudo.

IZJAVA O AVTORSTVU magistrskega dela

Spodaj podpisani/-a _____ Urša Jakič _____, z vpisno številko _____ 21031657 _____,
rojen/-a 19. 10. 1977 v kraju _____ Ljubljana _____, sem avtor/-ica magistrskega dela z naslovom:
_____ Vloga formalnega izobraževanja kot dejavnika podjetništva _____
_____

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo magistrsko delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbel/-a, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbel/-a, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobil/-a vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisal/-a v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Uradni list RS št. 21/95), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za družbene vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko magistrskega dela ter soglašam z objavo magistrskega dela v zbirki »Dela FDV«.

V Ljubljani, dne _____ 12. 6. 2008 _____

Podpis avtorja/-ice: _____

KAZALO

1	UVOD	8
1.1	Opredelitev in relevantnost obravnavane teme	8
1.2	Namen, cilji in hipoteze magistrskega dela	9
1.3	Metode raziskovanja	10
1.4	Struktura magistrskega dela	11
2	PODJETNIK IN PODJETNIŠTVO	12
2.1	Podjetništvo, podjetnik in podjetniški proces	12
2.2	Podjetnik	18
2.2.1	Osebnostne značilnosti podjetnika	20
3	PODJETNIŠTVO IN GOSPODARSKI RAZVOJ	25
3.1	Dejavniki razvoja podjetništva	25
3.2	Vloga podjetništva v gospodarskem razvoju	29
3.3	Podjetništvo v Sloveniji	31
3.3.1	Stanje in analiza podjetništva in podjetniškega okolja v Sloveniji	31
3.3.2	Strategija razvoja podjetništva v Sloveniji	36
4	PODJETNIŠKO IZOBRAŽEVANJE IN RAZVIJANJE PODJETNIŠKIH LASTNOSTI MLADIH V FORMALNEM IZOBRAŽEVANJU	40
4.1	Pomen in cilji podjetniškega izobraževanja	41
4.2	Razvijanje podjetniških lastnosti v formalnem izobraževanju	44
4.2.1	Razvijanje ustvarjalnosti v formalnem izobraževanju	45
4.3	Pomen sodobnih in aktivnih metod dela za podjetniško izobraževanje	51
4.3.1	Skupinsko delo kot učna oblika v podjetniškem izobraževanju	53
4.3.2	Pomen preverjanja in ocenjevanja znanja za podjetniško izobraževanje	56
4.4	Prenova sistema formalnega izobraževanja v Sloveniji	57
5	ANALIZA PODJETNIŠKEGA IZOBRAŽEVANJA V SLOVENIJI	61
5.1	Razvoj podjetniškega izobraževanja v Sloveniji	63
5.2	Podjetniške vsebine v osnovnih šolah	65
5.3	Podjetniške vsebine v srednjih šolah	66
5.3.1	Podjetniške vsebine v programih srednjega poklicnega, poklicno-tehniškega in srednjega strokovnega izobraževanja	67
5.3.2	Podjetniške vsebine v programu ekonomska gimnazija	69
5.3.3	Druge oblike podjetniškega izobraževanja v srednjih šolah	71
5.4	Druge oblike pospeševanja podjetništva med mladimi	73
5.5	Podjetniške vsebine na višjih šolah, visokih šolah in fakultetah	74
5.6	Druge oblike pospeševanja podjetništva med študenti	77
5.6.1	Univerzitetni podjetniški inkubatorji	77
5.6.2	Študentske podjetniške organizacije	78
6	PODJETNIŠKO IZOBRAŽEVANJE V EVROPSKI UNIJI	80
6.1	Pomen podjetniškega izobraževanja v Evropski uniji	80
6.2	Primeri dobrih praks spodbujanja podjetnosti mladih v formalnem izobraževanju	85
6.2.1	Finska	85
6.2.2	Francija	87

6.2.3 Danska.....	88
6.2.4 Luksemburg.....	89
6.2.5 Irska.....	89
6.2.6 Škotska.....	89
6.2.7 Avstrija.....	90
6.2.8 Norveška.....	90
7 RAZISKAVA O VLOGI FORMALNEGA IZOBRAŽEVANJA KOT DEJAVNIKA PODJETNIŠTVA.....	91
7.1 Metodologija raziskave.....	91
7.1.1 Opredelitev problema.....	91
7.1.2 Določitev vrste raziskave.....	92
7.1.3 Izbira metode zbiranja podatkov.....	93
7.1.4 Izbira vzorca in zbiranje podatkov.....	94
7.2 Analiza rezultatov raziskave.....	95
7.2.1 Analiza rezultatov raziskave med dijaki ekonomske gimnazije in dijaki ostalih srednjih šol.....	95
7.2.1.1 Odnos dijakov do podjetništva in podjetniške namere dijakov.....	95
7.2.1.2 Podjetniške lastnosti dijakov in vpliv šole na razvoj podjetniških lastnosti....	98
7.2.1.3 Mnenje dijakov ekonomskih gimnazij o predmetu podjetništvo.....	100
7.2.2 Analiza rezultatov anketiranja učiteljev podjetništva.....	101
7.2.2.1 Vpliv formalnega izobraževanja na podjetništvo in podjetniške sposobnosti mladih.....	101
7.2.2.2 Značilnosti pouka pri predmetu podjetništvo.....	104
8 SKLEP IN PRIPOROČILA.....	106
LITERATURA.....	114
VIRI.....	119
SPLETNE STRANI.....	121
PRILOGE	

SEZNAM TABEL

Tabela 2.1: Osnovni mikro pristopi k proučevanju podjetništva.....	15
Tabela 2.2: Klasične definicije podjetnika.....	18
Tabela 2.3: Podjetnikove lastnosti in njegovo ravnanje.....	21
Tabela 3.1: Vrste pogojev za razvoj podjetništva.....	25
Tabela 4.1: Deset nasvetov za razvijanje ustvarjalnosti v razredu.....	50
Tabela 4.2: Primerjava med tradicionalnim in podjetniškim modelom učenja oziroma poučevanja.....	52
Tabela 5.1: Operativni cilji predmeta podjetništvo v posameznih letnikih ekonomske gimnazije.....	70
Tabela 7.1: Mnenje dijakov o tem, v kolikšni meri formalno izobraževanje spodbuja in razvija navedene lastnosti in sposobnosti.....	99

Tabela 7.2: Mnenje učiteljev o tem, v kolikšni meri formalno izobraževanje spodbuja in razvija navedene lastnosti in sposobnosti.....103

SEZNAM SLIK

Slika 2.1: Shema podjetniškega procesa.....	16
Slika 2.2: Faze nastajanja novega podjetja.....	17
Slika 3.1: Konceptualni GEM model.....	26
Slika 3.2: Ocena kulturnih in družbenih norm v GEM državah leta 2006.....	35
Slika 3.3: Oblike pomoči podjetnikom.....	36
Slika 5.1: Ocene izobraževanja in usposabljanja v osnovnih in srednjih šolah v GEM državah leta 2006.....	62
Slika 7.1: Faze raziskovalnega procesa.....	91
Slika 7.2: Podjetniške namere dijakov.....	97
Slika 7.3: Kdo je spodbudil dijake k razmišljanju o ustanovitvi lastnega podjetja.....	97
Slika 7.4: Mnenje učiteljev podjetništva o vplivu formalnega izobraževanja na podjetništvo med mladimi.....	104
Slika 8.1: Vloga formalnega izobraževanja kot dejavnika podjetništva.....	112

SEZNAM KRATIC IN OKRAJŠAV V BESEDILU

BDP – bruto domači proizvod
CPI – Center za poklicno izobraževanje
CUPS – Centrala učnih podjetij Slovenije
ECTS – kreditni sistem študija (European Credit Transfer Sistem)
EU – Evropska unija
GEM – svetovna raziskava podjetništva (Global Entrepreneurship Monitor)
IMD – Institut za razvoj menedžmenta
JADE – Mednarodna mreža študentskih organizacij (European Confederation of Junior Enterprises)
JAMP – Junior Achievement – moje podjetje
JAPTI – Javna agencija Republike Slovenije za podjetništvo in tuje investicije
JA-YE – Zavod za podjetniško izobraževanje mladih (Junior Achievement – Young Enterprise)
MSP – mala in srednja podjetja
OECD – Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development)
PCMG – Pospeševalni center za malo gospodarstvo
SIFE – Students in Free Enterprise (mednarodna nepridobitna organizacija)
SPG – Student Project Group
SRS – Strategija razvoja Slovenije
ŠPK – Študentska poslovna konferenca

1 UVOD

1.1 Opredelitev in relevantnost obravnavane teme

Podjetništvo predstavlja ključni razvojni faktor sodobnih gospodarstev, saj prispeva h gospodarski rasti tako s prenovo in večjo konkurenčnostjo velikih organizacij kot hitrim razvojem malih in srednjih podjetij (Glas v Možina in drugi 2002: 104). Slednja imajo pomembno vlogo pri ustvarjanju novih delovnih mest, povečanju dohodka v regiji, uvajanju inovacij, ki so gonilo razvoja, in pomembno prispevajo k hitri gospodarski rasti in večanju produktivnosti gospodarstva ter njegove konkurenčnosti.

Podjetništvo je torej izrednega pomena za razvoj narodnega gospodarstva. Kako pa je s podjetništvom v Sloveniji? Po rezultatih največje svetovne raziskave podjetništva, Global Entrepreneurship Monitor (v nadaljevanju GEM), se je Slovenija v letu 2004 uvrstila na predzadnje mesto med 34 državami, ki so bile vključene v raziskavo (Rebernik 2004: 13). Če bi podatke, zbrane za leta 2002 do 2004, konsolidirali v eno bazo, bi dobili vzorec 44 držav, med katerimi bi se Slovenija s povprečjem teh let uvrstila na 41. mesto (Rebernik 2004: 13). V letih 2005 in 2006 so bili rezultati GEM za Slovenijo sicer nekoliko boljši, vendar pa se Slovenija še vedno uvršča na rep lestvice držav, ki sodelujejo v raziskavi.

Kljub temu da se raziskava GEM osredotoča zgolj na zgodnje faze podjetniškega procesa in njihovo povezanost z ekonomsko rastjo ter se ne ukvarja z ustaljenimi podjetji, ki so starejša od treh let in pol, pa so rezultati zaskrbljujoči, saj kažejo na to, da razmere v Sloveniji niso naklonjene razvoju podjetništva oziroma da obstajajo številne ovire, ki preprečujejo, da bi se več ljudi odločilo za samostojno podjetniško pot.

Na velikost in obseg podjetništva vplivajo specifične okoliščine za izvajanje podjetniške aktivnosti v posamezni državi, med katerimi sta tudi razširjenost ter kakovost izobraževanja in usposabljanja za podjetništvo (Glas v Možina in drugi 2002: 106). Izvedenci raziskave GEM, ki so ocenjevali podjetniško okolje v Sloveniji, so kritično ocenili kakovost formalnega izobraževanja za podjetništvo v poklicnih, strokovnih, višjih in visokih šolah ter na univerzah, zelo kritično pa so ocenili tudi opozarjanje na podjetništvo in razvijanje podjetniške kulture v osnovnih in srednjih šolah in sicer predvsem pri opozarjanju na podjetništvo in razvijanju podjetniške kulture (Rebernik 2004: 58). Tudi raziskava, ki je bila opravljena leta 2000 in je

zajela 4839 dijakov višjih letnikov 140 slovenskih srednjih šol, ni dala spodbudnejših rezultatov. Rezultati raziskave so pokazali, da večina dijakov ni kazala podjetniških lastnosti, saj je bilo takih dijakov kar 68,5 %, 18,6 % pa se jih je uvrstilo v skupino mejnih podjetnikov. Le 12,2 % dijakov se je uvrstilo v skupino potencialnih in latentnih podjetnikov, tipu podjetnika pa je ustrezalo le 0,7 % dijakov (Pšeničny in drugi 2000b: 12). V raziskavi so tudi ugotovili, da je interes za podjetništvo najbolj izražen v tistih srednjih šolah, kjer poučujejo ekonomske in podjetniške predmete, manj pa v drugih šolah naravoslovno-tehničnih strok in splošnih gimnazijah (Pšeničny in drugi, 2000b: 20). Čeprav so se na nekaterih šolah že uveljavili podjetniški krožki, splošna naravnost na šolah, sodeč po rezultatih raziskav, še ne ustreza stvarnim potrebam podjetniškega okolja.

Podjetništvo in podjetniški način razmišljanja ostajata v večini slovenskih izobraževalnih ustanov izolirana na nekaj predmetov, za uspešno spodbujanje in razvijanje novih podjetnikov in nastajanje novih podjetij pa bi bilo potrebno uvesti podjetniške vsebine in podjetniški način poučevanja na vse ravni izobraževanja. Uspešni podjetniki morajo namreč imeti vrsto lastnosti, sposobnosti in znanj, ki jih ni mogoče pridobiti oziroma razviti šele na fakulteti ali celo šele na podiplomskem študiju podjetništva. Zmotno je tudi prepričanje, da podjetniško izobraževanje pomeni zgolj usposabljanje za ustanavljanje ali upravljanje manjših in srednje velikih podjetij. Pridobivanje teh znanj je prav gotovo pomemben del podjetniškega izobraževanja, vendar pa so cilji precej širši. Menim, da je eden glavnih ciljev podjetniškega izobraževanja razvijati podjetnost in podjetniške lastnosti in sposobnosti. Res je sicer, da sta nagnjenost in motivacija za podjetništvo delno prirojena ali pa vsaj pogojena z izkušnjami v otroški dobi, toda obstaja vrsta pomembnih značilnosti uspešnih podjetnikov, ki se jih lahko vsakdo nauči, spodbudimo pa lahko tudi motivacijo za podjetništvo. Zato menim, da bi morali podjetniške vsebine in podjetništvo kot vrednoto vgraditi v izobraževalne programe osnovnih, srednjih in visokih šol ter z metodami poučevanja spodbujati lastnosti in veščine, ki jih potrebuje uspešen podjetnik.

1.2 Namen, cilji in hipoteze magistrskega dela

Raziskave kažejo (Kaučič 2005b: 30), da se v svetu med mladimi vsak deseti odloči za podjetništvo, slovensko povprečje pa je vsak petindvajseti. Ali se vzrok skriva v neustreznem izobraževalnem sistemu, ki ne prispeva k razvoju podjetništva v Sloveniji v tolikšni meri, kot

bi lahko? To je vprašanje, ki se mi zastavlja ob branju različnih člankov in raziskav na temo podjetništva in ki me je tudi spodbudilo, da sem si za magistrsko delo izbrala to temo.

Namen magistrskega dela je ugotoviti, kakšno vlogo ima izobraževalni sistem pri razvoju in spodbujanju podjetništva ter kritično pregledati in analizirati sistem formalnega izobraževanja¹ v Sloveniji kot dejavnik podjetništva, oceniti primernost obstoječega načina izobraževanja ter predlagati smernice za nadaljnji razvoj oziroma spremembe izobraževalnega sistema kot enega ključnih področij, ki vpliva na podjetništvo.

V magistrskem delu bom preverila naslednje hipoteze:

1. formalno izobraževanje je pomemben dejavnik razvoja podjetništva, saj ima pomembno vlogo pri razvoju podjetniških lastnosti mladih in pri spodbujanju podjetništva med mladimi;
2. sistem formalnega izobraževanja v Sloveniji ni podjetniško naravnano;
3. podjetniške vsebine bi bilo potrebno uvesti na vse ravni izobraževanja v Sloveniji ter načrtno in sistematično razvijati in spodbujati podjetniške lastnosti med mladimi v celotnem procesu vzgoje in izobraževanja.

Cilj magistrskega dela je predlagati koncept izobraževalnega sistema, ki bi ustrezal potrebam gospodarstva na področju razvoja podjetništva in ki bi pomagal izobraževalnim institucijam, kot nosilkam sprememb in izboljšav, uresničevati njihovo poslanstvo.

1.3 Metode raziskovanja

Pri pisanju magistrskega dela sem glede na izbrano tematiko, postavljene cilje in hipoteze uporabila naslednje metode dela:

- metodo analize vsebine, kjer se bom oprla na teoretična spoznanja različnih avtorjev o podjetništvu ter vlogi izobraževanja kot dejavnika razvoja podjetništva;
- metodo deskripcije oziroma opisovanja problematike ter podajanja predlogov in priporočil za izboljšanje sistema formalnega izobraževanja kot dejavnika podjetništva;

---

¹ Formalno izobraževanje je tisto, ki se zaključuje s spričevalom ali z diplomom, torej s formalno potrjenim dosežkom (Jelenc, 1991: 18).

- metodo primerjave formalnega izobraževanja kot dejavnika podjetništva v Sloveniji in tujini;
- raziskovalno metodo anketiranja izbranega vzorca dijakov ekonomskih gimnazij in drugih srednjih šol ter učiteljev podjetništva;
- metodo sinteze, s katero bom povezala ugotovitve iz strokovne literature in rezultate opravljene raziskave ter oblikovala sklepne ugotovitve.

1.4 Struktura magistrskega dela

Magistrsko delo je razdeljeno na deset poglavij. V uvodnem delu podajam nekaj osnovnih informacij o vsebini, namenu in ciljih magistrskega dela, strukturi naloge in metodah analize izbrane problematike.

V drugem poglavju definiram pojme podjetnik, podjetništvo in podjetniški proces ter opisujem različne poglede raziskovalcev in strokovnjakov na podjetništvo. Nekoliko več pozornosti namenjam opisu podjetnikove osebnosti oziroma značilnostim in lastnostim podjetnika, saj naj bi izobraževalni sistem pri udeležencih izobraževanja spodbujal in razvijal prav te lastnosti.

V tretjem poglavju opredeljujem dejavnike, ki vplivajo na razvoj podjetništva v nekem narodnem gospodarstvu ter vlogo podjetništva pri razvoju gospodarstva. Sledijo kritičen pogled in analiza podjetniškega okolja v Sloveniji, dejavnikov, ki razvoj podpirajo ali zavirajo, ter opis strategije razvoja podjetništva v Sloveniji v prihodnosti.

V četrtem poglavju opisujem značilnosti, cilje in pomen podjetniškega izobraževanja ter njegovo vlogo pri razvoju podjetniških lastnosti mladih. Posebna pozornost je namenjena razvijanju ustvarjalnosti v izobraževalnem sistemu kot eni izmed pomembnejših lastnosti podjetnikov. Nadalje argumentiram nujnost uvajanja sodobnih in aktivnih metod in oblik dela za podjetniško izobraževanje ter predstavim nekatere vidike prenove sistema formalnega izobraževanja v Sloveniji.

Peto poglavje je namenjeno opisu in analizi podjetniških vsebin na ravni osnovnih in srednjih šol ter na področju visokošolskega izobraževanja. Bolj podrobno sem opisala program ekonomske gimnazije, ki na ravni srednjih šol najbolj obsežno obravnava podjetništvo.

V šestem poglavju navajam značilnosti in pomen podjetniškega izobraževanja, kot ga navajajo nekateri dokumenti Evropske unije. Sledi kratek opis podjetniškega izobraževanja oziroma nekaj primerov dobrih praks iz nekaterih držav Evropske unije.

Sedmo poglavje predstavlja empirični del magistrskega dela, saj vsebuje opis in rezultate raziskave o vlogi formalnega izobraževanja kot dejavnika podjetništva, ki sem jo izvedla na izbranem vzorcu dijakov ekonomskih gimnazij in nekaterih drugih srednjih šol ter med učitelji podjetništva v Sloveniji. Z raziskavo sem želela ugotoviti, ali vključenost predmeta podjetništvo vpliva na poznavanje podjetništva in na podjetniške namere dijakov, v kolikšni meri formalno izobraževanje vpliva na razvoj podjetniških lastnosti pri dijakih, kakšno je mnenje učiteljev o vlogi izobraževalnega sistema pri spodbujanju podjetnosti mladih ter kakšne so značilnosti pouka pri predmetu podjetništvo.

V zaključnem poglavju so strnjene sklepne ugotovitve in priporočila za spremembe na področju izobraževanja, da bi sistem formalnega izobraževanja v Sloveniji bolje izpolnjeval svojo pomembno vlogo pri razvoju podjetništva v Sloveniji.

2 PODJETNIK IN PODJETNIŠTVO

V ekonomski teoriji in v različnih razvojnih raziskavah avtorji ugotavljajo, da na uspešnost nacionalnih gospodarstev odločilno vpliva prav razvito podjetništvo. Podjetništvo pomeni vir napredka vsega družbenega življenja. Pojavlja se v različnih oblikah, vanj pa se vključujejo vsi sloji prebivalstva in vsa področja znanosti. Osrednja oseba v podjetniškem procesu je podjetnik.

2.1 Podjetništvo, podjetnik in podjetniški proces

Podjetništvo je ključni dejavnik gospodarskega razvoja, ki povečuje konkurenco in sili k stalnemu izboljšanju kakovosti, s čimer povečuje blaginjo prebivalstva. Pospešuje tehnološki napredek in oblikuje nova delovna mesta. Podjetništvo je ustvarjanje nečesa, kar ima vrednost, iz skoraj ničesar. Je proces ustvarjanja in prilastitve priložnosti ter vztrajanja ne glede na vire, ki jih podjetnik trenutno nadzira. Podjetništvo vključuje definiranje, ustvarjanje

in razdelitev vrednosti ter koristi posameznikom, skupinam, organizacijam in družbi (Timmons 1990: 5).

Priznana harvardska profesorja Stevenson in Kao sta v osemdesetih letih izoblikovala naslednjo definicijo podjetništva (Kao 1989: 91): »Podjetništvo je poskus ustvariti vrednost z odkrivanjem poslovne priložnosti, obvladovanjem tveganja, ki tej priložnosti ustreza, in s pomočjo komunikacijskih in poslovnih (menedžerskih) sposobnosti ter znanja pridobiti človeške, finančne in gmotne vire, potrebne za uspeh projekta.«

V 19. stoletju so bili podjetniki – izumitelji nosilci industrializacije. Bili so nosilci sprememb in njihova vloga je bila izredno pomembna v obdobju velikih iznajdb, inovacij, odkrivanja in osvajanja trgov, saj so bili generatorji številnih novih proizvodov, postopkov in organizacijskih rešitev. V desetletjih po drugi svetovni vojni pa so nastopila leta korporacij, ki so izkoristila prednosti množične proizvodnje in potrošniške kulture. Malo gospodarstvo je bilo potisnjeno v stransko vlogo in mnogi so v njej videli zgolj ostanek stare dobe z zastarelo tehnologijo, staro delovno prakso in zastarelimi poslovnimi pogledi, ki nima prihodnosti. Veljalo je prepričanje, da le velika podjetja lahko uporabljajo sodobno tehnologijo. V sedemdesetih in osemdesetih letih je prišlo do preobrata, saj so se pokazale številne slabosti množične proizvodnje, kot so: onesnaževanje okolja, dvomi o inovativnosti zaradi odsotnosti konkurenčnega pritiska, vse manjša rast zaposlovanja, nezadovoljstvo zaposlenih, stavke, odtujenost zaposlenih zaradi načina proizvodnje ob tekočem traku ter težave z zagotavljanjem kvalitete (Glas v Možina in drugi 2002: 99).

Objava rezultatov raziskave ameriškega ekonomista Davida Bircha (1987), ki je s svojim temeljnim sporočilom presenetila strokovno in politično javnost, pa je pokazala, da so dejanski generator ekonomske rasti v Združenih državah Amerike mala podjetja in je tako ovrгла nekatera pomembna izhodišča neoklasične ekonomike. Raziskava je dokazala zgrešenost neoklasičnih trditev, da k gospodarski rasti največ prispevajo velika podjetja in praktično čez noč preusmerila pozornost ekonomistov na podjetnike. Raziskava je namreč pokazala, da gre kar 66 % novih zaposlitev na račun majhnih podjetij z manj kot 20 zaposlenimi (Giaoutzi in drugi 1989: 6).

V kasnejšem času so se v proučevanje podjetništva poleg ekonomskih teoretikov vključili tudi strokovnjaki iz mnogih drugih družbenih ved. Poenostavljeno bi lahko poglede na podjetnika in procese podjetništva razdelili v tri osnovne sklope (Žižek v Glas in drugi 2000: 30).

- Prvi je značilen za ekonomiste, ki se ukvarjajo predvsem z vprašanjem *kaj*. Zanima jih, kaj se dogaja v ekonomskem sistemu, ko podjetniki opravljajo svojo funkcijo.
- Drugi je značilen za raziskovalce s področja sociologije in psihologije, ki se ukvarjajo s podjetnikom kot posameznikom. Te skupine raziskovalcev ne zanima, kaj se dogaja, ko so podjetniki v akciji, zanima jih, *zakaj* delajo to, kar delajo.
- Tretja skupina raziskovalcev pa meni, da ni dovolj podjetniško stvarnost samo raziskovati, ampak je treba v tej stvarnosti tudi aktivno delovati. Teorija mora biti torej sposobna ponuditi tudi orodja, s katerimi bi podjetniki lahko čim bolj uspešno opravljali svojo podjetniško funkcijo. Raziskovalci v tej skupini se torej ukvarjajo predvsem z vprašanjem *kako*.

Posledica različnih pristopov k proučevanju te teme je, da danes obstaja vrsta različnih pogledov na podjetništvo; nekateri se te teme lotevajo z ekonomskega stališča, drugi s psihološkega in tretji z organizacijskega. Obstoječe pristope pa je mogoče razdeliti v dve skupini glede na to, ali se lotevajo problematike z makro- ali z mikrovidika. Za makropristop je značilno, da največji pomen za uspeh ali neuspeh podjetniškega podjema pripisuje eksternim (zunanjim) dejavnikom, ki so izven podjetniškega nadzora. Ti dejavniki so lahko institucionalna podpora podjetništvu, ugodna klima za podjetništvo v gospodarstvu, razpoložljivost kapitala za financiranje ali različni dogodki, ki posameznika prisilijo v odločitev za podjetniško kariero (izguba zaposlitve itd.). Za mikropristop pa je značilno, da so v ospredju interni (notranji) dejavniki, ki jih podjetnik lahko nadzoruje, uravnava in usmerja. Osnovna razlika je torej v usmerjenosti – makropristop je usmerjen v okolje, v katerem podjetnik deluje, mikropristop pa v samega podjetnika in njegove lastnosti. Različne mikropristope k proučevanju podjetništva na kratko povzema tabela 2.1.

Tabela 2.1: Osnovni mikropristopi k proučevanju podjetništva

Šola podjetništva	Pozornost usmerjena na:	Definicija podjetništva
Karizmatična šola podjetništva	ugotavljanje osebnostnih značilnosti podjetnikov	Podjetniki so izjemno sposobni, predvsem pa ambiciozni posamezniki.
Psihološka šola podjetništva	ugotavljanje osebnostnih značilnosti podjetnikov	Podjetniki so »rojeni«, odlikuje jih sistem vrednot in sposobnosti prevzemanja tveganja.
Klasična šola podjetništva	prepoznavanje podjetniških priložnosti	Podjetniki so inovatorji s sposobnostjo prevzemanja tveganja in sprejemanja odločitev v negotovih situacijah.
Menedžerska šola podjetništva	podjetniško vedenje in vodenje	Podjetnika odlikuje izredna sposobnost prepoznavanja priložnosti, ki jih zna z bogatim menedžerskim znanjem in izkušnjami tudi izkoristiti.
Voditeljska šola podjetništva	podjetniško vedenje in vodenje	Podjetnik je vizionar, dober mentor in vodja, več v komuniciranju in manipuliranju z ljudmi.
Notranjepodjetniška šola podjetniška	podjetniško presojanje in prilagajanje	Podjetniki so lahko tudi zaposleni v podjetju, ki se pri svojem delu vedejo podjetniško – izkoriščajo prepoznane podjetniške priložnosti.

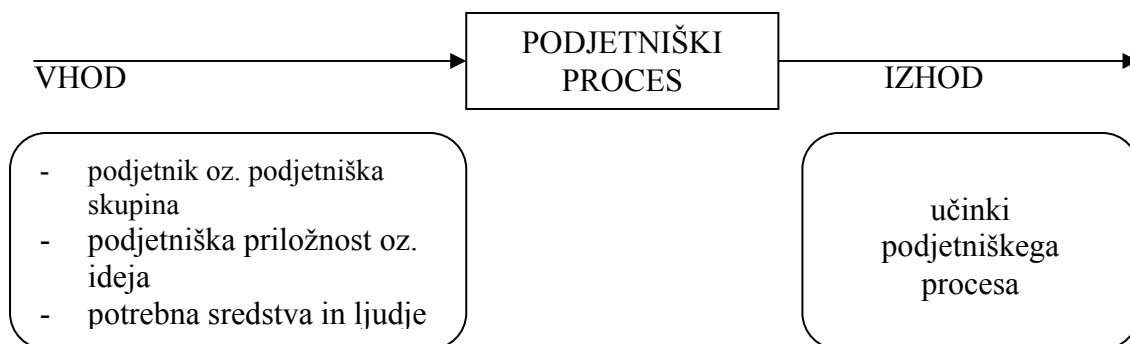
Vir: Žižek v Glas in Pšeničny 2000: 33

Podjetništvo se torej uveljavlja v različnih oblikah, zato ga je težko zajeti v preprosto definicijo. Rečemo lahko, da obsega podjetništvo vse dejavnosti posameznika ali podjetniške skupine, ki vodijo od prepoznane tržne potrebe, ki pomeni tržno priložnost, prek organiziranja, pridobivanja in kombiniranja vseh potrebnih virov do uresničitve poslovne priložnosti in ustvarjanja nove vrednosti. Je proces, v katerem podjetnik ali podjetniška skupina z uporabo potrebnega časa in napora ustvari nekaj, kar ima novo, večjo vrednost, pri čemer se sreča s finančnimi, psihološkimi in socialnimi tveganji, rezultat tega pa je nagrada v denarni obliki ali kot osebno zadovoljstvo in neodvisnost (Glas v Možina in drugi 2002: 101).

Podjetniški proces, ki se sklene z novim podjetjem, zajema torej vse: od ideje (inovacije) prek odločitve za podjem do uresničenja (zbiranja in vlaganja sredstev, razvoj organizacije) in kasnejšo rast posla. Ključno vlogo v podjetniškem procesu ima podjetnik ali podjetniška skupina, ki mora prepoznati priložnost, ki se nudi na trgu, znati poiskati dovolj kupcev, primeren tržni segment ali tržno nišo, ki omogoča obstoj in zlasti rast podjetja. Za uresničenje zamisli so potrebna sredstva. Podjetniki običajno začnejo s svojimi sredstvi, ni pa to nujno – prav ob koncu 20. stoletja je razvoj tveganega kapitala omogočil hitro zbiranje sredstev za obetavne podjetniške zamisli (Glas v Možina in drugi 2002: 102).

Plut in Plut (1995: 18) definirata podjetniški proces kot proces, v katerem podjetnik oziroma podjetniška skupina izbere med množico možnih idej donosno in uresničljivo priložnost in za uresničitev te priložnosti zbere vse potrebne vire, to je ljudi ter poslovna in finančna sredstva (glej sliko 2.1).

Slika 2.1: Shema podjetniškega procesa

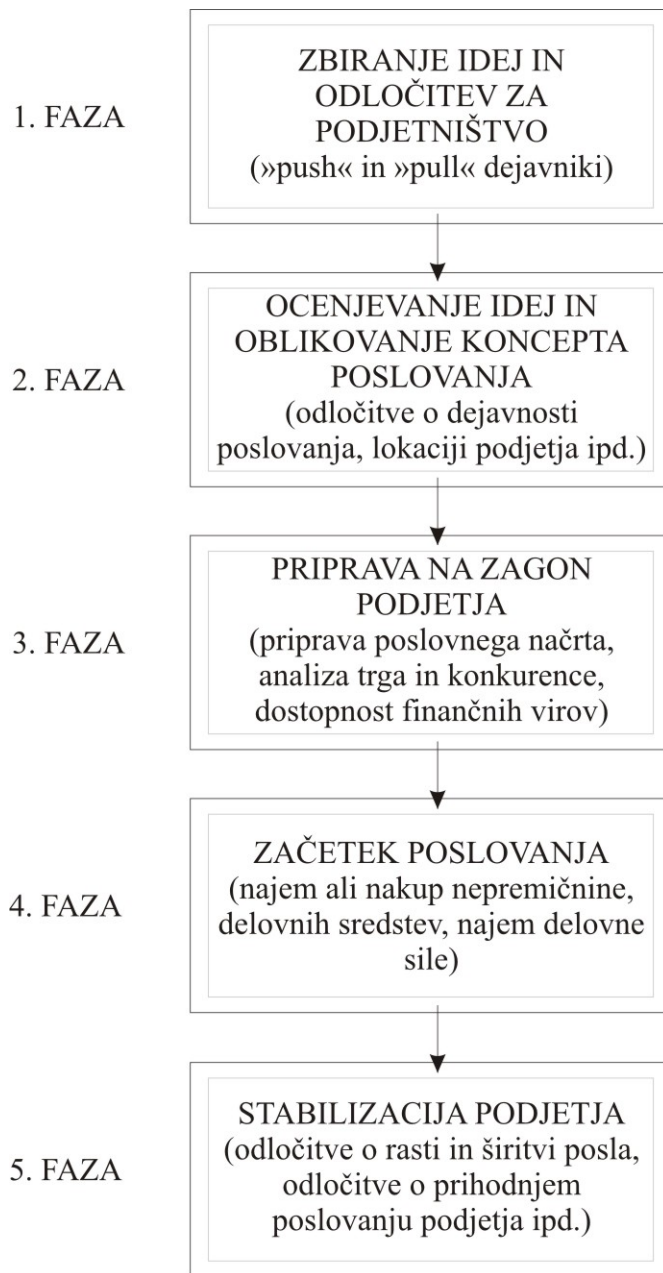

Vir: Plut in Plut 1995: 16

Prvi element podjetniškega procesa je podjetnik oziroma podjetniška skupina. Biti mora kvalitetna, kar pomeni, da mora imeti znanje, zrelost, izkušnje, poznati mora trg in imeti premišljeno strategijo prodora na trg. Ključni element podjetniškega procesa je podjetniška priložnost. Nova ideja ni isto kot dobra podjetniška priložnost. Dobra podjetniška priložnost je tista, za katero podjetnik oziroma podjetniška skupina ugotovi, da je donosna in uresničljiva (Plut in Plut, 1995: 17). Poleg podjetniške priložnosti pa je za uspeh potrebno še znanje podjetnika oziroma podjetniške skupine, kako pripraviti dober poslovni načrt, ki ga je potem seveda potrebno tudi izvesti. Tretji element v podjetniškem procesu so sredstva in ljudje, ki jih je potrebno imeti za izpeljavo podjetniške priložnosti. Če je podjetnik poiskal dobro podjetniško priložnost, obstaja večja verjetnost, da bo pritegnil potrebna sredstva in ljudi za financiranje podjetja. Podjetniški proces ponazarja slika 2.2.

Slika 2.2: Faze nastajanja novega podjetja

Vir: Giaoutzi 1989: 91

Odločitev za podjetništvo ni nikoli lahka. Nanjo vplivata dve vrsti dejavnikov: »push« in »pull« dejavniki. »Push« dejavniki so tisti, ki posameznika silijo k odločitvi za podjetništvo in so največkrat nezadovoljstvo z obstoječo zaposlitvijo ali izguba zaposlitve, medtem ko so »pull« dejavniki tisti, zaradi katerih se zdi posamezniku podjetniška kariera privlačna in ga tako »vlečejo« v to odločitev. Pri teh dejavnikih gre največkrat za dobro oziroma obetavno

priložnost, ki jo bodoči podjetnik opazi na trgu, željo po neodvisnosti ali potrebo po dosežku (Hisrich in Peters 1989: 21).

2.2 Podjetnik

Proučevanje podjetnika pomeni proučevanje osrednje osebe v ekonomiji. Tako kot se med sabo razlikujejo definicije podjetništva, je tudi težko definirati podjetnika na način, ki bi zajel vse najpomembnejše značilnosti, ki odlikujejo podjetnika. Zgodovina ekonomske vede je polna različnih pojmovanj o naravi in vlogi podjetnika. Tabela 2.2 prikazuje povzetek temeljnih ugotovitev in definicij klasikov o podjetniku.

Tabela 2.2: Klasične definicije podjetnika

Avtor	Definicije podjetnika
Richard Cantillon (1680–1734)	Podjetnik je vsak, ki prejema negotove prejemke.
Beaudeau (1725–1792)	Podjetnik je oseba, ki prevzema tveganje, načrtuje, nadzira, organizira.
Jean-Baptiste Say (1767–1832)	Podjetnik je usklajevalec proizvodnega procesa. Ločuje dobiček podjetnika od dobička kapitala.
Joseph Alois Schumpeter (1883–1950)	Podjetnik je inovator.
Frank Knight (1885–1972)	Podjetnik je usmerjevalec ekonomskih aktivnosti, ki bolje kot ostali ljudje ocenjuje negotovost in prevzema odgovornost za točnost svoje ocene.
Israel Kirzner (1824–1911)	Podjetnik je posameznik, ki je izredno pozoren in zato sposoben spoznati in izkoristiti priložnosti, ki so ostale neopažene.
Harvey Leibenstein (1922–1993)	Podjetnik je povezovalec različnih trgov, ki kompletira inpute in zapolnjuje tržne razkorake.
Theodore Schultz (1902–1998)	Podjetnik je posameznik, ki se odzove na spremembe v ekonomskih pogojih in z realociranjem virov, s katerimi razpolaga, prispeva k odpravljanju neravnovesnega stanja.
William Baumol (1922)	Podjetnik je oseba, ki v odvisnosti od pravil igre v delovni družbi usmerja svoje podjetniške sposobnosti v produktivno, neproduktivno ali destruktivno podjetništvo.
Peter Drucker (1964)	Podjetnik je tisti, ki maksimira priložnosti.
Gifford Pinchot (1983)	Notranji podjetnik je podjetnik v že obstoječem podjetju oziroma organizaciji.

Vir: Žižek v Pšeničny in drugi 2000: 21, Hisrich in Peters 1989: 6

Herbert in Link sta opredelila nekatere najbolj pogosto omenjene vloge podjetnika v zgodovini ekonomske misli (Chell 1994: 26):

- podjetnik je oseba, ki nosi tveganje, povezano z negotovostjo;
- podjetnik je oseba, ki zagotavlja finančni kapital;
- podjetnik je inovator;
- podjetnik je tisti, ki odloča;
- podjetnik je gospodarski voditelj;
- podjetnik je menedžer ali superintendent;
- podjetnik je organizator in usklajevalec ekonomskih virov;
- podjetnik je lastnik podjetja;
- podjetnik je tisti, ki zaposluje proizvodne vire;
- podjetnik je tisti, ki sklepa pogodbe;
- podjetnik je tisti, ki presoja;
- podjetnik je alokator proizvodnih virov med različne alternativne uporabe.

Žižek (v Glas in Pšeničny 2000: 33) je podjetnika definiral s tem, kar le-ta počne. Podjetnik ukrepa. Podjetnik aktivno išče in prepoznava priložnosti, razvija nove ideje in oblikuje načrte za uresničitev ideje. Organizira delovna sredstva in ljudi v organizacijo, ki udejanji idejo v obliki izdelka ali storitve in z njo zadovolji povpraševanje potrošnikov. Podjetnik je pripravljen prevzemati tveganje, vendar mora biti to tveganje znotraj razumnih meja. Podjetnik tvega svoj denar, čas, trdo delo in pogosto tudi svoj ugled za uresničitev podjetniške ideje, v katero trdno verjame. Tveganje prevzema v pričakovanju nagrade, ki ni zgolj finančne narave. Občutek ustvarjalnosti ter zadovoljstvo ob izvajanju in uspešnem zaključku podjetja nista za mnoge podjetnike nič manj pomembna od finančnega uspeha podjetniškega podjetja.

Pšeničny (2002: 17) pravi, da je podjetnik tisti, ki inovira in uresničuje, ki je sposoben prepoznati in izkoristiti poslovno priložnost, jo razviti v izvedljivo in tržno zanimivo idejo, vzpostaviti ob sodelovanju drugih ustvariti novo (dodano) vrednost. Pri tem podjetnik prevzema tveganje na konkurenčnih trgih in v primeru uspeha požanje nagrado za svoje podjetniško ravnanje.

Plut in Plut (1995: 49) definirata podjetnika kot človeka, ki s svojimi sposobnostmi, znanjem in sredstvi išče in kombinira proizvodne dejavnike tako, da realizira donosne podjetniške priložnosti ter s tem prispeva k razvoju gospodarstva in družbe.

V podjetniškem procesu delujejo tako moški kot ženske (podjetniki in podjetnice). Zaradi poenostavitve pisanja bom v tekstu uporabljala samo besedo podjetnik, ki bo veljala tako za podjetnike kot podjetnice.

2.2.1 Osebnostne značilnosti podjetnika

V svoji teoriji o potrebi po dosežkih je McClelland (v Antončič in drugi 2002: 87) podrobno opisal tri značilnosti podjetnikov:

- osebna odgovornost za reševanje problemov, določanje ciljev in doseganje ciljev z lastnimi prizadevanji;
- zmerno sprejemanje tveganj, ki je funkcija veččin in ne naključja;
- poznavanje rezultatov odločitvenih/delovnih dosežkov.

Kingston (v Pšeničny 2000a: 36) je prvi uporabil sintagmo »dinamični podjetnik« v povezavi z listo 100 najuspešnejših podjetnikov ZDA, starih med 25 in 35 let. Kingston pravi, da so dinamični podjetniki nova generacija poslovnih voditeljev, ki spreminjajo družbeno in ekonomsko okolje. Večinoma so vsaj delno samouki, praktično nihče ni svojega posla podedoval oziroma nasledil, vsi so neutrudni pri delu, kreativni v prepoznavanju in izkoriščanju priložnosti, z neverjetnim občutkom za trg in potrebe kupcev, nadpovprečno nagnjeni k tveganju, z velikimi sanjami in jasno vizijo o tem, kaj želijo s svojim poslom uresničiti oziroma doseči.

Kingston je tako opredelil določena pravila, med katerimi so za dinamičnega podjetnika nadvse pomembna sledeča:

- nenehno sanjati in imeti jasno vizijo o poslu;
- propad posla je treba predvidevati in se ga ne bati;
- v poslu ne obstaja odgovor »ne«;
- posel je treba profesionalizirati;
- nove priložnosti se skrivajo v novih tehnologijah;
- obvladovanje časa in denarja je ključ uspeha;
- rast je povezana s padci, ki jih je treba znati premagati.

Tabela 2.3 prikazuje značilne lastnosti podjetnikov in njihovo ravnanje, kot jih v svojem delu navaja Timmons (1990).

Tabela 2.3: Podjetnikove lastnosti in njegovo ravnanje

Lastnosti	Ravnanje
predanost in odločnost	<ul style="list-style-type: none"> - vztrajnost in trdnost odločitev - discipliniranost - vztrajnost pri reševanju problemov - pripravljenost na osebne žrtve in odpovedovanje - popolna predanost oziroma posvečanje problemom
vodenje	<ul style="list-style-type: none"> - sam začenja posle, vendar ni volk samotar - visoki standardi, vendar ne popolnost za vsako ceno - graditelj timov in herojev - motivator in navdihovalec drugih - človek, ki deli vrednote z drugimi - integriteta in zanesljivost - odličen učenec in učitelj, potrpežljiv in hiter, če je treba
obsedenost s priložnostmi	<ul style="list-style-type: none"> - dobro poznavanje potreb kupcev - tržna zavzetost - usmerjenost k ustvarjanju in večanju vrednosti
sprejemanje tveganja, nejasnosti in negotovosti	<ul style="list-style-type: none"> - preračunljivo sprejemanje tveganja - zmanjševanje in delitev tveganja - sprejemanje negotovosti in odsotnosti urejene strukture obvladovanje stresa in konfliktnih situacij - sposobnost za reševanje problemov in povezovanje rešitev
ustvarjalnost, samozaupanje in sposobnost prilagajanja	<ul style="list-style-type: none"> - nekonvencionalnost, odprtost, lateralno razmišljanje - sposobnost za prilagajanje in učenje - ne boji se neuspeha - sposobnost izluščanja bistva in ključnih dejavnikov
motiviranost za odličnost	<ul style="list-style-type: none"> - usmerjenost k ciljem in rezultatom - težnja po dosežkih in rasti - zmerne potrebe po moči in statusu - zavedanje lastnih sposobnosti, moči - vidi v prihodnost - ima smisel za humor

Vir: Timmons 1990: 165

Gray pravi (1995: 13), da lahko podjetnika opredelimo na dva načina. Po eni strani je podjetnik tisti, ki organizira in upravlja posel in pri tem prevzema tveganje. Po drugi strani pa je podjetnik tisti, ki ima podjetniške lastnosti. Katere so torej te podjetniške lastnosti oziroma katere lastnosti mora imeti uspešen podjetnik? Tudi na to vprašanje poda Gray odgovor, ko navaja 44 skupnih značilnih lastnosti uspešnih podjetnikov, ki so po mnenju psihologov,

vlagateljev tveganega kapitala, raziskovalcev podjetništva in podjetnikov samih pomembne pri doseganju poslovnih uspehov. Te značilne lastnosti uspešnih podjetnikov so (Gray 1995: 34–43):

- nenehno postavljanje ciljev,
- vztrajnost,
- poslovna znanja,
- soočanje z neuspehi,
- odločnost,
- preudarno prevzemanje tveganja,
- vztrajno reševanje problemov,
- samoiniciativnost,
- visoka raven energije,
- pripravljenost posvetovati se s strokovnjaki,
- fizično zdravje,
- psihično zdravje in čustvena stabilnost,
- sposobnost spopadanja z negotovostjo,
- upoštevanje povratnih informacij,
- tekmovanje s samim seboj,
- osebna odgovornost,
- samozavest,
- sposobnost opravljanja več stvari hkrati,
- želja po neodvisnosti,
- vizionarstvo,
- prepoznavanje smisla v svojem delu,
- objektivnost,
- fleksibilnost,
- želja po ustvarjanju,
- dolgoročna zavezanost poslu,
- samospoštovanje,
- predanost,
- inovativnost,
- dolgoročno planiranje,
- optimizem,
- znanja na področju dejavnosti,
- občutek za delo in odnose z ljudmi,
- dostop do finančnih virov,
- želja po denarju,
- sposobnost razmišljanja,
- sposobnost prodajanja,
- komunikacijske sposobnosti,
- pogum,
- primerna starost,
- družinsko ozadje,
- etnično ozadje,
- pretekle zaposlitve,
- izobrazba.

Pšeničny (v Kostanjevec 2005: 11) pravi, da biti podjeten pomeni ravnati na določen način. Podjetniki so po njegovih besedah optimistični, pogumni in so vizionarji. Lahko so takšni že rojeni, veliko pa se da tudi naučiti in pri tem imajo veliko vlogo starši in okolje. Otroka bi bilo potrebno že v rani mladosti naučiti tekmovalnosti, ustvarjalnosti, logičnega razmišljanja, zdrave preračunljivosti in iznajdljivosti ter sprejemanja hitrih odločitev.

Dragar (1999: 27) opredeljuje naslednje značilnosti uspešnih podjetnikov:

- spretnosti: identificiranje priložnosti, kritično in inovativno razmišljanje, kreativnost, ustvarjalnost, pozitivni pristop, odprtost, uporaba in selekcija informacij, reševanje problemov, znanje;
- osebne lastnosti: neodvisnost, odgovornost, samozaupanje, odločnost in vztrajnost, vizija, dinamičnost;
- izkušnje: veliko praktičnih izkušenj preko dela, učenja, izobraževanja;
- motivacija: za učenje, opravljanje nalog, delo.

Plut in Plut (1995: 54) podobno navajata, da je uspešnost podjetnika odvisna od treh med seboj povezanih dejavnikov:

- podjetniške sposobnosti,
- podjetniškega znanja in
- motivacije za podjetništvo.

Uspešnost podjetnika je toliko večja, kolikor bolj ima razvite podjetniške sposobnosti, znanje in motivacijo. Tako je na primer ob bolj razviti podjetniški sposobnosti, enakem podjetniškem znanju in nekoliko manjši motivaciji za podjetništvo uspešnost podjetnika lahko enaka. To pomeni, da primanjkljaj v eni komponenti lahko nadomesti prirastek v drugi, uspešnost pa pri tem ostane enaka.

Ob vsem tem se nam poraja vprašanje, ali so podjetniške lastnosti prirojene ali pridobljene. Drucker (Plut in Plut, 1995: 54) pravi, da podjetniki niso samo osebe s prirojenim podjetniškim talentom, temveč tudi osebe, ki si takšne lastnosti pridobijo z ustreznim usposabljanjem in izobraževanjem. Tako se lastnosti podjetnikov deloma prenašajo z geni, deloma pa se jih da pridobiti in naučiti.

Pomemben dejavnik podjetnikovega uspeha je prav izobraževanje. Čeprav ima dokončana formalna izobrazba precejšen pomen, še posebej če gre za izobrazbo na področju podjetnikovega poslovanja, pa ima še večji pomen pripravljenost podjetnika na doživljenjsko izobraževanje (glej Hisrich in Peters 1989: 59).

Med najpomembnejšimi lastnostmi podjetnika so torej takšne, ki se jih lažje priučimo oziroma jih razvijemo, in druge, težje priučljive oziroma pridobljive. Med lažje priučljivimi so predanost in odločnost, obsedenost s priložnostjo, strpnost do tveganja in obvladovanje negotovosti, ustvarjalnost, samozaupanje in prilagodljivost, sposobnost vodenja in usmerjenost k cilju. Med značilnostmi, ki jih težje razvijamo, pa so energičnost, čustvena in zdravstvena stabilnost, inovativnost, inteligenca, karizmatičnost ter temeljne poslovne vrednote. Obstaja tudi vrsta lastnosti, ki so pravzaprav proti podjetniškemu procesu. Med njimi so prepričanost o lastni neranljivosti, nezmotljivosti in vsevednosti, nesposobnost sprejemanja tujih nasvetov in znanja, impulzivnost do stopnje koleričnosti, perfekcionizem, neodvisnost za vsako ceno ipd. (Timmons v Pšeničny in drugi 2000b: 7).

Za uspeh podjetnika ni pomemben samo denar, kot misli veliko »nepodjetnikov«, ampak predvsem priložnosti, ki jih zna podjetnik prepoznavati, in kombiniranje različnih resursov za njihovo uresničenje. Potrebna je tudi nagnjenost k tveganju, vendar k tveganju z razmislekom, nikakor pa ne k hazarderstvu. Za podjetnike velja, da zmanjšujejo tveganje s predvidevanjem nevarnosti in kritičnih tveganj. Natančno planiranje in organiziranje sta v nasprotju s splošno prevladujočim mnenjem dve temeljni lastnosti podjetnikov.

Če na kratko in malce poenostavljeno povzamemo osnovne lastnosti in značilnosti podjetnikov, bi lahko rekli, da so sicer praviloma res nadpovprečno aktivni – »garači«, vendar pa so to tudi izjemno razmišljujoči, sistematični in analitični ljudje. Čeprav imajo nekatere prirojene lastnosti, se jih večina vendarle oblikuje v družinskem okolju, pa tudi v šoli. Med njimi je malo pravih iznajditeljev, po pravilu pa so inovatorji, ki celovito obvladujejo spremembe v organizaciji na večini področij.

3 PODJETNIŠTVO IN GOSPODARSKI RAZVOJ

Podjetniška dejavnost in ustvarjanje novih podjetij sta nedvomno ključnega pomena za gospodarsko rast in inovativnost ter prispevata k razlikam v gospodarski uspešnosti posameznih držav. V zadnjem času tako postaja vse večji izziv ugotavljanje podjetniške klime in okolja v posameznih državah oziroma dejavnikov, ki vplivajo na razvoj podjetništva kot enega najpomembnejših elementov hitre rasti posameznih gospodarstev.

3.1 Dejavniki razvoja podjetništva

Podjetništvo je redka dobrina, ki je nima vse odraslo prebivalstvo: nekateri nimajo znanja in veščin, ki so potrebne za podjetništvo, drugi nimajo motivacije, da bi se ga lotili, tretji ne enega ne drugega. Na vključevanje v podjetništvo vplivajo številni dejavniki, o katerih bom nekoliko podrobneje pisala v nadaljevanju.

Kovač (1990: 13–15) razvršča pogoje, ki omogočajo razvoj podjetništva, v tri skupine, kar prikazuje tabela 3.1.

Tabela 3.1: Vrste pogojev za razvoj podjetništva

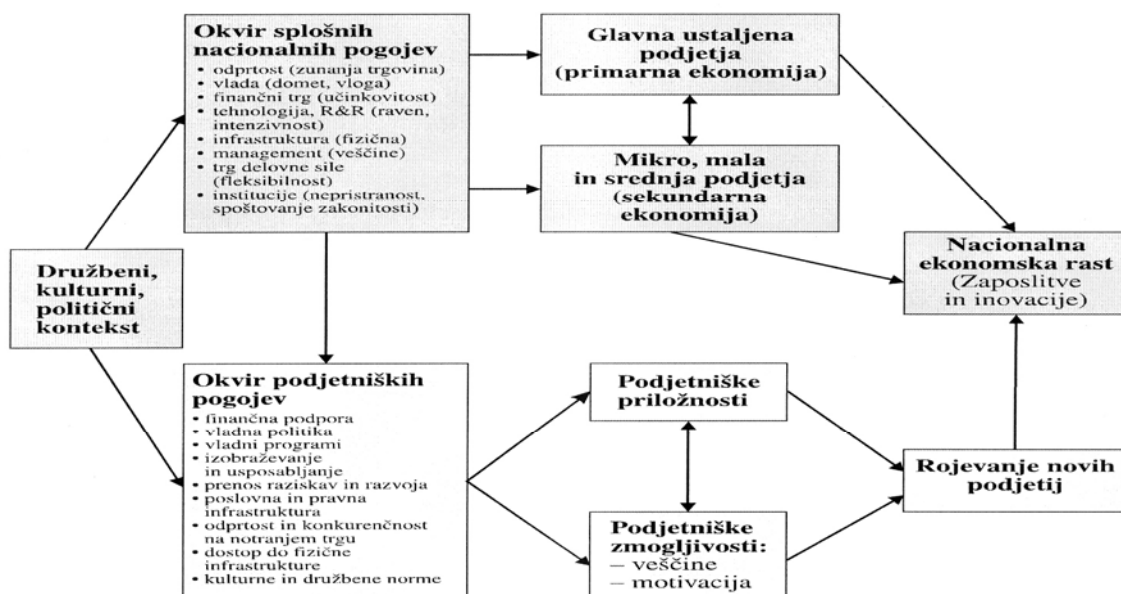
Skupina pogojev	Pogoji za razvoj podjetništva
Ekonomski pogoji	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Razvitost trga in temeljnih institucij tržnega gospodarstva, kjer lahko tudi podjetje postane blago, ki je namenjeno nakupu in prodaji na trgu. ➤ Tržna struktura in konkurenca, kjer je posebno pomembno, da se v gospodarstvu razvije sektor malih in srednje velikih podjetij, ki so tržno prilagodljiva in razvojno dinamična, kar predstavlja temelj razvoja podjetništva.
Sociološki pogoji	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Mobilnost in izobrazbena raven ljudi, ki vplivata na njihovo uspešnost. ➤ Sistem vrednot, ki vpliva na ekonomsko obnašanje ljudi. ➤ Socialna stabilnost, ki se kaže kot ravnovesje med ekonomsko individualnostjo in profitno usmerjenostjo posameznika ter socialno pravičnostjo in delitvijo dohodka na drugi strani.
Politični pogoji	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Obstoj temeljnih političnih in ekonomskih vrednot, kot so demokracija, liberalizem, pluralizem, svoboda in podobno. ➤ Pravna in svobodna država, ki določa pravna pravila igre in varuje svobodno odločanje posameznika med različnimi alternativami. ➤ Liberalne politične razmere, ki omogočajo svobodno odločanje posameznikov o ustanovitvi lastnega podjetja.

Vir: glej Kovač, 1990: 13–15

Razvoj podjetništva in z njim tesno povezano ustanavljanje novih podjetij je rezultat treh dejavnikov: ugodnih makroekonomskih pogojev, dobro načrtovanih in izvajanih državnih programov ter ugleda podjetniške kariere v družbi. Ti dejavniki, ki tvorijo podjetniško okolje, so v državah različno prisotni, zato med njimi prihaja do razlik v stopnjah podjetniške aktivnosti. Države z večjo podjetniško aktivnostjo imajo boljše možnosti za gospodarski razvoj, saj so fleksibilnejše pri mobilizaciji resursov ter uvajanju novih izdelkov in storitev, zaradi bolj dinamičnega podjetniškega okolja pa so tudi zanimivejše za prihod tujih vlagateljev (Glas v Žakelj 2006: 11).

V relativno stabilnem družbenem, kulturnem in političnem okolju delujeta v gospodarstvu dva temeljna mehanizma rasti (Rebernik in drugi 2007: 30). Prvi temeljni vir rasti so glavna ustaljena podjetja, ki igrajo odločilno vlogo zlasti v mednarodni menjavi. Če so splošni nacionalni pogoji poslovanja urejeni in naravnani h konkurenčnosti, so ta podjetja lahko mednarodno uspešna, zmorejo ustanavljati nove obrate in podjetja ter lahko pripomorejo k rasti mikro, malih in srednje velikih podjetij. Drugi temeljni vir ekonomske rasti je podjetniški proces, ki se odvija v novih in rastočih podjetjih. V tem primeru pod vplivom družbenega, kulturnega in političnega konteksta deluje drugi splet, tako imenovani okvir podjetniških pogojev (glej sliko 3.1).

Slika 3.1: Konceptualni GEM-model

Vir: Rebernik in drugi 2006: 18

Splošno okolje vpliva na ustaljena podjetja in panoge v katerikoli državi, prav tako pa tudi na nastajajoča in nova podjetja. Vendar na nastajanje novih podjetij poleg splošnega okolja vpliva še dodatni okvir podjetniških pogojev, kamor spadajo (Rebernik in drugi 2007: 18):

- finančna podpora (razpoložljivost različnih formalnih, institucionalnih in neformalnih finančnih virov za nova in rastoča podjetja – bančni sistem, tvegani kapital, poslovni angeli);
- vladne politike (vpliv zasnovanosti in vodenja vladnih politik na razvoj novih in rastočih podjetij);
- vladni programi (razpoložljivost, izvajanje in učinkovitost programov in spodbud, ki neposredno podpirajo nova in rastoča podjetja na nacionalni, regionalni in lokalni ravni);
- izobraževanje in usposabljanje (razširjenost in kakovost izobraževanja in usposabljanja za podjetništvo v okviru različnih programov formalnega izobraževanja ter programov usposabljanja podjetnikov in zaposlenih v MSP);
- prenos raziskav in razvoja (obstoj in učinkovitost različnih mehanizmov za prenos raziskovalnih dosežkov in tehnologije v podjetniško prakso);
- poslovna in strokovna infrastruktura (kakovost in dostopnost poslovne, pravne in strokovne infrastrukture, ki jo potrebujejo mlada in rastoča podjetja);
- odprtost in konkurenčnost na notranjem trgu (prilagajanje tržnih pravil in spreminjanje tržne strukture, velikost vstopnih pregrad oziroma težavnost uveljavljanja novih podjetij na trgu);
- dostop do fizične infrastrukture (razpoložljivost in težavnost dostopa do obstoječih fizičnih virov – telekomunikacij, energetske in komunalne preskrbe ipd., po cenah, ki ne diskriminirajo novih ali rastočih podjetij);
- kulturne in družbene norme (naklonjenost ali nenaklonjenost kulturnih in družbenih norm podjetniški aktivnosti);
- zmogljivosti za podjetništvo (sposobnost posameznikov, da ustvarijo ali prepoznajo in izkoristijo dobre poslovne priložnosti – inovativnost, tekmovalnost, kreativnost ipd.);
- ekonomska klima;
- sestava delovne sile (značilnosti delovne sile, ki vplivajo na nastanek in rast podjetij);
- sestava populacije (značilnosti prebivalcev, ki vplivajo na nastanek in rast podjetij);
- soodvisnost med političnim, institucionalnim in socialnim okvirom.

Ti pogoji vplivajo na podjetniško zmogljivost odraslega prebivalstva ter na obstoj in zaznavanje podjetniških priložnosti.

Poslovne priložnosti so torej dvojno pogojene: z okoljem, kjer nastajajo, in s podjetnikom, ki jih zaznava ali (so)ustvarja. Priložnosti so tisti element okolja, ki predstavlja potencial za ustvarjanje dobička. Treba pa jih je odkriti in izkoristiti, česar ni sposoben kdorkoli. Za to so potrebne posebne veščine in motivacija. Podjetniška zmogljivost je sposobnost ljudi, da se vključujejo v podjetništvo in da uspešno vodijo svoje podjetje. Podjetniško zmogljivost proučujemo na dveh ravneh: osebni in družbeni. Na osebni ravni gre za znanje in veščine, ki so potrebne za ustanavljanje podjetij in uspešno podjetniško kariero, ter za strah pred neuspehom. Družbeno raven proučevanja pa predstavlja dožemanje kulturne podpore. V tem kontekstu je pomembna raven egalitarizma v družbi, ali je podjetništvo sprejeto kot primerna izbira kariere, koliko je spoštovan podjetniški poklic in kakšno sliko podjetništva in podjetnikov ustvarjajo v javnosti mediji (Rebernik in drugi 2007: 22).

Proučevanje dejavnikov okolja v povezavi z uspešnostjo podjetij (in njihovo rastjo) je v zadnjem desetletju osrednja tema raziskovanja podjetništva. Raziskovalci ugotavljajo visoko stopnjo povezanosti hitre rasti podjetij z dejavniki okolja in pri tem izpostavljajo predvsem dinamiko okolja. Te lastnosti zunanjega okolja, kot jih navaja Pšeničny (2002: 59), so:

- družbeno priznanje podjetništvu in podjetniku,
- izobraževanje in usposabljanje,
- razvoj ustvarjalnosti v izobraževanju,
- učinkovita zaščita intelektualne lastnine,
- raziskovalno-razvojna podpora (sodelovanje znanost – podjetja),
- možnost za aktivno strategijo rasti na globalnih trgih,
- internacionalizacija,
- delovanje trga delovne sile,
- dostopnost najboljših strokovnjakov,
- spodbujevalen davčni sistem,
- dostopnost tveganega kapitala,
- učinkovitost finančnih trgov in drugi.

Birch (v Žnidaršič 2003: 18) med vsemi dejavniki, ki spodbujajo razvoj dinamičnih podjetij, postavlja na prvo mesto prav izobraževalno infrastrukturo, sledijo pa: kvaliteta delovne sile (ki

je prav tako tesno povezana z izobraževanjem in usposabljanjem), kvaliteta državne uprave, telekomunikacije in kvaliteta življenja.

Tudi sama menim, da ima poleg drugih dejavnikov, ki jih seveda ne smemo zanemariti, izredno pomembno vlogo prav izobraževanje, ki lahko pripomore k oblikovanju ostalih dejavnikov, ki spodbujajo podjetniško aktivnost, ter pripomore k razvoju osebnostnih lastnosti in podjetnega razmišljanja in s tem k razvoju podjetniške klime v narodnem gospodarstvu.

3.2 Vloga podjetništva v gospodarskem razvoju

Dinamično podjetništvo ima pomembno makroekonomsko vlogo, saj najbolj prispeva k rasti nacionalnih gospodarstev in k družbenemu blagostanju. Z dinamičnim podjetništvom razumemo tisti del podjetništva, ki največ prispeva k ekonomski rasti in ustvarjanju priložnosti za delo, tehnološkemu napredku in razvoju ter ustvarja največjo dodano vrednost investitorjem in vsem drugim, ki sodelujejo v dinamičnem podjetju (Pšeničny 2002: 52).

Podjetništvo prispeva k rasti tako s prenovo in večjo konkurenčnostjo velikih organizacij kot s hitrim razvojem malih in srednjih podjetij (v nadaljevanju MSP). Njihov pomen v gospodarstvu opisujem v nadaljevanju (Glas v Možina in drugi 2002: 104; Kovač 1990: 16; Giaoutzi 1989: 127).

➤ *Ustvarjanje novih zaposlitev in s tem prispevek k zmanjšanju brezposelnosti*

Na to je odmevno opozoril ameriški ekonomist David Birch (1979) v analizi, ki je pokazala zmanjšanje števila zaposlenih v največjih podjetjih in rast števila zaposlenih v MSP. Mala podjetja so bila v Sloveniji v obdobju 1989–2000 ključna pri ustvarjanju delovnih mest. Pogosto številna MSP ne pomenijo novih zaposlitev, temveč le nadomestilo za delovna mesta v velikih podjetjih, ki so v obliki novih MSP izločila številne stranske dejavnosti.

➤ *Prispevek h gospodarski rasti in zvišanju produktivnosti*

MSP predstavlja zelo konkurenčen del gospodarstva, ki se dinamično razvija in mora zaradi medsebojne tekme iskati zelo učinkovite in produktivne načine poslovanja.

➤ *Povečevanje konkurence in s tem učinkovitosti gospodarstva*

MSP silijo velika podjetja k tržnim in proizvodnim spremembam.

➤ *Prispevek k inovacijam*

Med MSP so na eni strani dinamična, visokotehnološka mala podjetja, ki so nosilci ključnih inovacij, na drugi pa številna tradicionalna mala podjetja, ki niso vezana na tehnološke inovacije. MSP so učinkovita pri inoviranju, ustvarjajo več inovacij na vložena sredstva in jih hitro prinesejo na trg kot nove proizvode in storitve.

➤ *MSP prispevajo k povečanju dohodka v regiji*

MSP prispevajo k povečanju dohodka v regiji s prodorom na trge drugih regij in držav. Kljub večji lokalni ali regionalni tržni naravnosti MSP so številna mala podjetja vse bolj usmerjena na svetovne trge, pogosto tudi v obliki poslovnega sodelovanja s tujimi velikimi družbami ali pa v skupnem nastopu prek »grozdov« MSP.

➤ *MSP so pomemben del širše regionalne gospodarske strukture*

MSP igrajo pomembno vlogo kot dobavitelji večjih podjetij v regiji, kot povezane skupine v mrežah, »grozdih« ali »industrijskih okrožjih« ali pa so ponudniki v specializiranih tržnih nišah.

➤ *Iz uspešnih malih podjetij se sčasoma razvijejo velike družbe*

Le malo podjetij preraste v srednja ali velika podjetja, vendar je ta možnost pomemben motivacijski dejavnik. MSP tudi omogočajo ustvarjalno preizkušnjo zmožnosti velikega števila podjetnikov za vodenje zahtevnih poslov.

➤ *MSP učinkovito vključijo v uporabo številne prihranke in druge manjše vire sredstev prebivalstva*

Sem sodijo prihranki in druga sredstva, kot so hiše, stanovanja, garaže, gospodarska poslopja, vozila, računalniki, orodja ipd.

K hitri rasti gospodarstva prispevajo največji delež maloštevilna dinamična podjetja, »gazele«, ki na podlagi določene inovacije zelo hitro gradijo svoj tržni položaj in so mogoči zametki uspešnih srednjih ali večjih podjetij. Poleg teh se malo gospodarstvo razvija predvsem kot veliko število malih storitvenih ali proizvodnih enot »življenjskega stila«, ki pokrivajo lokalne trge ter podjetja, ki poslujejo kot specializirani kooperanti večjih korporacij in so izrazito odvisna od razvoja in uspešnosti korporacij (Glas in Pšeničny 2000: 3).

Vstop novih podjetij na trg poleg ustvarjanja novih delovnih mest ter svojega prispevka k inovativnosti ter gospodarski rasti pomembno prispeva tudi h konkurenci na trgu, ne glede na

to, ali gre le za potencialno ali dejansko konkurenco, kar vodi k izboljšanju kakovosti izdelkov in storitev ter zniževanju cen.

Podjetništvo z razvojem novih podjetij in z vnašanjem notranje dinamike v obstoječa podjetja ustvarja razvojno dinamiko in je dobra izbira za reševanje gospodarskih problemov družb. Brez rojevanja novih podjetij, bodisi da gre za aktivnosti posameznikov ali za notranje podjetništvo v obstoječih podjetjih, ni možen ekonomski razvoj. Nova in rastoča podjetja vnašajo konkurenčni pritisk, prispevajo h konkurenčnosti ponudbe, zapolnjujejo vrzeli na trgu, pomlajujejo panoge, so glavni vir inovacij v gospodarstvu ter zagotavljajo ustrezno zaposlenost delovno aktivnega prebivalstva.

3.3 Podjetništvo v Sloveniji

3.3.1 Stanje in analiza podjetništva in podjetniškega okolja v Sloveniji

Podjetništvo je bistvenega pomena za delovanje tržnega gospodarstva, še posebej ob strukturnih spremembah, značilnih za obdobje prehoda na višjo raven razvoja ali iz enega družbenega sistema v drugega.

Ob tem si moramo zastaviti vprašanje, kakšno podjetništvo si želimo. Podjetništvo je pomembno zaradi (samo)zaposlovanja, vendar se ob upadanju brezposelnosti ta pomen zmanjšuje. Ker slovenski poslovni sektor po razvitosti zaostaja za najrazvitejšimi v Evropski uniji, je treba podjetniško podporo izdatneje usmeriti v panoge, ki zahtevajo veliko znanja in ustvarjajo visoko dodano vrednost, ter tudi tako pospešiti naše približevanje najrazvitejšim gospodarstvom.

V državah, ki poudarjajo razvojno vlogo podjetništva, so vladne politike oblikovane in vodene tako, da spodbujajo nastajanje novih podjetij ter podpirajo razvoj najuspešnejših med njimi. Tako razvojno vlogo države poudarja tudi sedanja Strategija razvoja Slovenije (SRS), sprejeta junija 2005. V okviru prve prednostne razvojne naloge »konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast« naj bi država med drugim prispevala k izboljšanju dostopa malih in srednjih podjetij do finančnih virov (sistem podeljevanja državnih pomoči, lažji dostop do začetnega in tveganega kapitala, enostavnejši in cenejši bančni postopki kreditiranja) in razvila podjetništvu prijaznejše podporno okolje, na primer boljši dostop in boljšo kakovost

podpornih storitev ter njihovo povezanost v enotno mrežo (glej Strategija razvoja Slovenije 2005: 25).

Poročilo o razvoju 2006, ki spremlja uresničevanje ciljev Strategije gospodarskega razvoja Slovenije 2001, ocenjuje, da so zaostanki Slovenije za razvitimi državami največji prav na gospodarskem področju, in sicer na področju konkurenčnosti in spodbujanja podjetniškega razvoja, saj se je leta 2004 po konkurenčnosti gospodarstva med državami EU Slovenija uvrščala v zadnjo tretjino. Poročilo ocenjuje, da je podjetništvo, ki bi z dinamičnim nastajanjem novih podjetij in njihove rasti lahko postopno nadomeščalo staro in predvsem nizkotehnološko intenzivno industrijo ter pospešilo razvoj najbolj dinamičnih, na znanju temelječih storitev, slabo razvito. Resna ovira podjetništvu so zapleteni birokratski predpisi in postopki (število dni, potrebnih za pridobitev dovoljenj, stroški registracij ipd.), visoka skupna davčna obremenitev, predvsem pa obdavčitev dela in potrošnje ter relativno nizka vloga slovenskega finančnega sektorja, zlasti šibka dostopnost do alternativnih virov financiranja. Poleg tega je Slovenija dosegala bistveno manj ugodne rezultate pri kazalnikih, ki kažejo uspešnost vlaganj v razvoj družbe, temelječe na znanju, kot so prebivalci s terciarno izobrazbo, inovacije, patenti, delež raziskovalcev v gospodarstvu, število diplomantov naravoslovnih in tehničnih ved, sodelovanje javne raziskovalne sfere z gospodarstvom. V obdobju 2000–2004 so bile spremembe na tem področju med najpočasnejšimi v EU (Poročilo o razvoju 2006: 7).

Tako je bila Slovenija okolje, ki hitrejšega razvoja ni spodbujalo, pač pa ga je v določeni meri na področju podjetništva in investiranja celo zaviralo. Največje ovire podjetnikom predstavljajo plačilna nedisciplina, neustrezna davčna politika, preobsežna birokracija, neustrezna delovna zakonodaja in težave s pridobivanjem zelenih kadrov na trgu dela. Prisotnost tveganega kapitala v Sloveniji je zanemarljiva, relativno malo pa je tudi neformalnih investicij, ki so ključni vir kapitala v začetnih fazah podjetniškega procesa. Neugodne ocene prejema Slovenija tudi v mednarodni primerjavi enostavnosti poslovanja na podlagi podatkov Svetovne banke (Žakelj 2006: 7).

Da je za Slovenijo značilna relativno nizka stopnja podjetniške aktivnosti, je pokazala tudi največja svetovna raziskava podjetništva Global Entrepreneurship Monitor (v nadaljevanju GEM), v kateri Slovenija sodeluje že nekaj let. GEM preučuje številne dejavnike, ki vplivajo na razlike v stopnji podjetništva v posameznih državah. GEM se osredotoča na zgodnje faze

podjetniškega procesa (in se ne ukvarja z ustaljenimi podjetji, ki so starejša od treh let in pol) ter poleg vključenosti v podjetništvo zajema tudi kategorije, kot so demografske značilnosti podjetnikov, motivacijo, inovacijsko naravnost, nagnjenost k rasti, prepoznavanje poslovnih priložnosti in podjetniške zmogljivosti. Kljub temu da se GEM osredotoča na zgodnje faze podjetniške aktivnosti, pa je dober pokazatelj razvoja podjetništva oziroma podjetniškega okolja v neki državi.

Rezultati raziskave kažejo, da je bilo leta 2004 v Sloveniji v začetne faze podjetniškega procesa vključenega samo 2,6 % delovno aktivnega prebivalstva, s čimer se je Slovenija po zgodnji podjetniški aktivnosti uvrščala v mednarodnem okolju še slabše kot v prejšnjih letih: leta 2002 je bila na 25. mestu med 37 državami, ki so bile vključene v raziskavo, leta 2003 je padla na 24. mesto med 31 državami in leta 2004 na predzadnje mesto med 34 sodelujočimi raziskavami. Če bi podatke, zbrane za ta leta, konsolidirali v eno bazo, bi dobili vzorec 44 držav, med katerimi bi se Slovenija uvrstila na 41. mesto. Med 17 evropskimi državami se je Slovenija leta 2003 uvrščala na 12. mesto, leta 2004 pa je med 19 evropskimi državami zasedla zadnje mesto (Rebernik in drugi 2005: 13).

Leta 2005 so bili rezultati GEM za Slovenijo precej boljši, saj se je delež prebivalstva, ki se namerava lotiti podjetništva ali pa že ima svoje podjetje, ki je mlajše od treh let in pol, glede na preteklo leto pomembno povečal in je znašal 4,4 % odraslega delovno aktivnega prebivalstva (Rebernik in drugi 2006: 13), v letu 2006 pa se je še rahlo povečal in znašal 4,6 % prebivalstva med 18. in 64. letom starosti (Rebernik in drugi 2007: 9).

Nadalje raziskava ugotavlja, da je največ nastajajočih in novih podjetnikov v starostni skupini med 25. in 34. letom, tako med moškimi kot med ženskami, saj je TEA-indeks² v tej skupini prebivalstva 6,9 %, največ ustaljenih podjetnikov, torej tistih, ki imajo podjetje že več kot tri leta in pol, pa je v starostni skupini med 45 in 54 let. V Sloveniji v vseh starostnih skupinah prevladujejo moški, katerih delež se v posameznih starostnih skupinah v zadnjih letih celo povečuje. Med temi novimi podjetniki jih največ izhaja iz tistih slojev prebivalstva, katerih gospodinjstva se po dohodku uvrščajo v zgornjo tretjino (Rebernik in drugi 2006: 13).

---

² TEA-indeks meri zgodnjo podjetniško aktivnost in je izražen kot delež prebivalstva v starostnem razredu 18–64 let, ki se vključuje v podjetništvo oziroma so lastniki podjetij, ki niso starejša od 42 mesecev.

Razveseljivo je dejstvo, da se vse več podjetnikov odloča za podjetništvo, ker zaznajo dobro poslovno priložnost in ne zato, ker bi bili v to prisiljeni zaradi nujnosti preživetja. To je pomembno zato, ker imajo podjetniki, ki ustanavljajo podjetja zaradi priložnosti, večje ambicije po rasti ter izkazujejo večjo nagnjenost za zaposlovanje in razvoj, poleg tega pa države, kjer prevladuje podjetništvo zaradi priložnosti, izkazujejo nižjo stopnjo propadanja novih podjetij (Rebernik in drugi 2006: 11). Na splošno velja, da z naraščanjem BDP na prebivalca upada delež ljudi, ki se podjetništva lotevajo iz nuje, hkrati pa se krepi podjetništvo na podlagi zaznanih poslovnih priložnosti. V bogatejših državah so trgi dela praviloma bolj diverzificirani, prav tako pa so razvitejši tudi sistemi socialnega varstva za primer brezposelnosti, zaradi česar je med podjetniki manj t. i. podjetnikov iz nuje.

Če pogledamo izobrazbeno strukturo slovenskih podjetnikov, skrb vzbuja dejstvo, da vstopajo v podjetniško populacijo manj izobraženi podjetniki, kot je izobražena obstoječa populacija ustaljenih podjetnikov. Med ustaljenimi podjetniki ima višješolsko izobrazbo 16,7 % in visokošolsko izobrazbo 35,9 % podjetnikov, med novonastajajočimi in novimi podjetniki pa jih ima višješolsko izobrazbo 10,8 % in visokošolsko izobrazbo 33,0 % podjetnikov. Kar 47 % jih je s samo dokončano srednješolsko izobrazbo, medtem ko je med ustaljenimi podjetniki takih »le« 34,9 % (glej Rebernik in drugi 2006: 60).

Raziskava GEM med drugim kaže tudi močno egalitaristično težnjo³ v Sloveniji, ki je v svojem bistvu pravzaprav protipodjetniško naravnana. V Sloveniji namreč med ljudmi prevladuje mnenje, naj imamo vsi podobno življenjsko raven. V primerjavi z ostalimi državami, ki so vključene v raziskavo GEM, se je Slovenija v letu 2006 uvrstila na visoko 5. mesto, saj v povprečju skoraj 80 % ljudi meni, da je večina ljudi mnenja, da bi morali doseči enako raven življenjskega standarda za vse⁴. Rezultati raziskave kažejo, da je podjetniški poklic v Sloveniji manj zaželen kot v veliko drugih državah, kar je predvsem posledica tega, da se zdi ljudem takšna izbira kariere zelo težavna in naporna (Rebernik in drugi 2007: 65).

Tudi druge raziskave potrjujejo, da v Sloveniji splošno javno mnenje še vedno ni preveč naklonjeno podjetništvu. Prevladuje prepričanje, da je s podjetništvom povezana velika

---

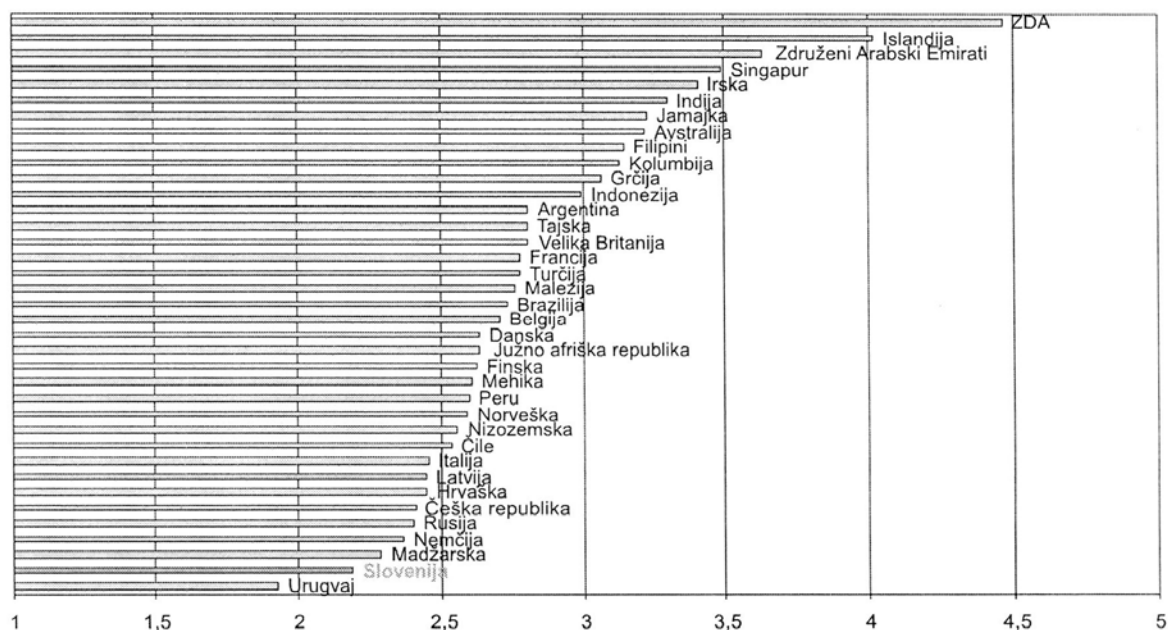
³ Egalitaren – sloneč na načelih enakosti ali težoč k (socialni, politični ...) enakosti (Verbinc 1982: 164).

⁴ Tudi v prejšnjih letih je raziskava pokazala podobno stanje. V letu 2004 je znašala ocena nagnjenosti k enakosti življenjskega standarda visokih 83,4 %, nato pa se je v letu 2005 zmanjšala na 49,6 % (Rebernik in drugi, 2006:14), vendar je pri razlagi tega zmanjšanja potrebna previdnost, saj ni realno pričakovati, da bi se lahko kateri koli vidik kulturnih in družbenih norm tako močno spremenil v enem letu.

socialna diferenciacija, da morajo ljudje veliko delati zaradi podjetnikov, ki si prisvajajo njihovo ustvarjeno, dodano vrednost, da podjetništvo pomeni neupravičeno bogatenje, špekulantstvo in podobno. To je seveda popolnoma v nasprotju s podjetniško filozofijo bolj podjetniških držav, kjer se je skozi desetletja uveljavljalo prepričanje, da so podjetniki pravzaprav heroji, ki spreminjajo svet, navade in ustvarjajo napredek in dodano vrednost (Pšeničny 2002: 229).

Kot kaže, so kulturne in družbene norme eden šibkejših členov razvoja slovenskega podjetništva, kar menijo tudi izvedenci za posamezna področja podjetništva, ki so prav tako vključeni v raziskavo GEM (glej sliko 3.2). Prav zaradi trdovratnosti in vplivnosti teh norm, ki ne priznavajo podjetništva kot vrednote, je preoblikovanje današnje družbe v podjetno in inovativno vse prej kot hitro in enostavno, vendar menim, da lahko prav izobraževalni sistem pri tem odigra pomembno vlogo.

Slika 3.2: Ocena kulturnih in družbenih norm v GEM-državah leta 2006⁵

Vir: Rebernik in drugi 2007: 100

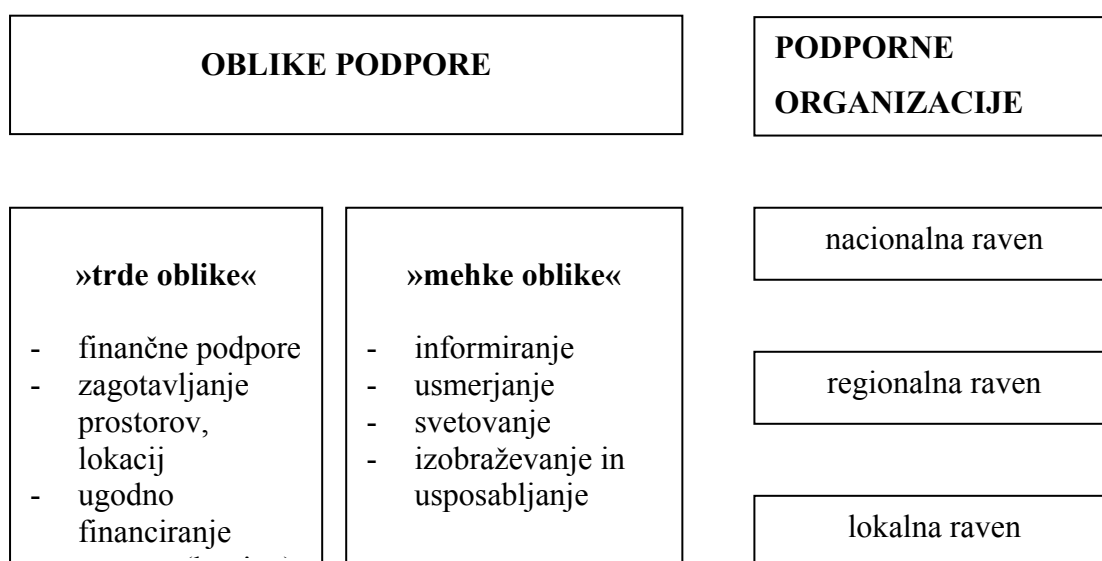
⁵ Povprečna ocena izvedencev na lestvici od 1 do 5.

3.3.2 Strategija razvoja podjetništva v Sloveniji

Slovenija nima naravnih bogastev ali konkurenčnih prednosti držav z notranjim velikim trgom, prav tako ne more graditi svoje konkurenčnosti na nizki ceni delovne sile, zato mora graditi svojo konkurenčnost na inovativnosti, kakovosti, znanju in fleksibilnosti (Lesjak v Križaj 2003: 10).

Država lahko spodbuja in podpira podjetništvo na dva načina (glej sliko 3.3). Pomoč lahko usmeri na sama podjetja oziroma k določenim skupinam podjetnikov, npr. z ugodnimi posojili, davčnimi olajšavami, subvencijami za nove zaposlitve in podobno. Druga oblika podpore je razvoj podjetniške infrastrukture, ki nudi različne oblike pomoči, npr. razvoj specializiranih finančnih institucij za mala in srednja podjetja, svetovalne mreže, organizacije za izobraževanje in usposabljanje, razvoj podjetniških con, inkubatorjev, tehnoloških parkov in podobno.

Slika 3.3: Oblike pomoči podjetnikom

Vir: Glas v Možina in drugi 2002: 134

Slovenija se danes nahaja na pomembni prelomnici gospodarskega razvoja. Slovenija ni več tista nova država članica EU, ki najhitreje zmanjšuje razvojni zaostanek za EU, ampak je zaradi počasnejšega pristopa k uvajanju sprememb pričela izgubljati svojo globalno konkurenčnost. Dohitevajo in na nekaterih področjih prehitevajo jo nekatere druge tranzicijske države. Na pomembnost obdobja, v katerem se nahaja Slovenija, za njen nadaljnji

gospodarski razvoj, kažejo številni strateški dokumenti, ki jih je sprejela Vlada Republike Slovenije.

Eden najpomembnejših dokumentov, ki opredeljuje vizijo in cilje razvoja Slovenije, je Strategija razvoja Slovenije (SRS). Strategija se sicer ne osredotoča samo na gospodarska vprašanja, temveč vključuje tudi socialna, okoljska, politična in pravna ter kulturna razmerja in pomeni prenos ciljev Lizbonske strategije v nacionalno okolje.

Na področju gospodarstva je temeljni razvojni cilj Slovenije v desetih letih preseči povprečno raven ekonomske razvitosti EU (merjeno z BDP na prebivalca v pariteti kupne moči) in povečati zaposlenost v skladu s cilji Lizbonske strategije⁶. Znotraj tega cilja ima podjetništvo pomembno vlogo, saj je eden od ključnih nacionalnih razvojnih ciljev v obdobju 2006–2013 povečanje globalne konkurenčnosti s spodbujanjem inovativnosti in podjetništva, razširjanjem uporabe informacijsko-komunikacijske tehnologije ter z učinkovitim posodabljanjem in vlaganjem v učenje, izobraževanje, usposabljanje in raziskave in razvoj (Strategija razvoja Slovenije 2005: 8).

Nadalje SRS opredeljuje pet ključnih razvojnih prioritet za doseganje zastavljenih ciljev, med katerimi sta za povečevanje vloge podjetništva v gospodarstvu pomembni zlasti prva razvojna prioriteta – konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast – ter druga razvojna prioriteta – učinkovito ustvarjanje, dvosmerni pretok in uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta (Strategija razvoja Slovenije 2005: 9). Slednja predvideva izboljšanje kakovosti izobraževanja in spodbujanje vseživljenjskega učenja.

Če pogledamo, kakšen napredek je bil narejen v Sloveniji glede na cilje, ki so bili postavljeni v Strategiji gospodarskega razvoja Slovenije iz leta 2001, lahko ugotovimo, da Slovenija sicer zmanjšuje gospodarski razvojni zaostanek za EU, vendar z vidika zastavljenih ciljev prepočasi. Slovenija je v letu 2004 dosegla že 79 % povprečnega bruto domačega proizvoda Evropske unije na prebivalca po kupni moči⁷, vendar bo, če bo nadaljevala s takim tempom, leta 2013 dosegla šele 94 % povprečja EU, cilj SRS pa je preseči povprečno raven razvitosti

---

⁶ Lizbonska strategija postavlja cilje na področjih zaposlovanja, družbe, temelječe na znanju, notranjega trga, podjetniških spodbud, socialne kohezije in okolja ter trajnostnega razvoja. Na področju zaposlovanja so cilji Lizbonske strategije naslednji (glej Rednak 2004: 13).

⁷ Po oceni Eurostata je Slovenija v letu 2005 dosegla 81 % povprečnega BDP na prebivalca Evropske unije (Poročilo o razvoju 2006: 6).

EU. Ali drugače povedano, povprečna gospodarska rast Slovenije je povprečno rast EU-15 v obdobju 2000–2005 letno presegala za 1,6 odstotne točke, morala pa bi jo presegati za skoraj dvakrat toliko, če želi doseči zastavljene cilje (Poročilo o razvoju 2006: 6).

Na področju spodbujanja podjetništva in konkurenčnosti gospodarstva je Ministrstvo za gospodarstvo pripravilo program ukrepov za spodbujanje podjetništva in konkurenčnosti za obdobje 2007–2013, ki po svoji vsebini izhaja iz štirih strateških dokumentov, ki posegajo na področje ekonomske politike: Strategijo razvoja Slovenije za obdobje 2007–2013, Program reform za izvajanje Lizbonske strategije, Predlog konceptov ekonomskih in socialnih reform za povečanje konkurenčnosti slovenskega gospodarstva in Nacionalni raziskovalni in razvojni program za obdobje 2006–2010.

Program ukrepov temelji na štirih osnovnih stebrih, ki so med seboj povezani v celoto (Program ukrepov za spodbujanje podjetništva in konkurenčnosti za obdobje 2007–2013 2006: 5).

- Spodbujanje podjetništva in podjetništvu prijaznega okolja, znotraj katerega so ukrepi usmerjeni v promocijo podjetništva in izobraževanja za podjetništvo z namenom izboljšati podjetniško kulturo v Sloveniji in povečati poznavanje ter koriščenje podpornih storitev za potencialne podjetnike in že delujoča podjetja.
- Znanje za gospodarstvo, kjer so ukrepi namenjeni krepitvi notranjih sposobnosti podjetij za intenzivnejši, na znanju temelječ razvoj, predvsem na področju tehnologij.
- Razvoj in inovacije v gospodarstvu, znotraj katerega so ukrepi usmerjeni v pospešena vlaganja v raziskave in razvoj ter vzpostavitev učinkovitega podpornega okolja, vzpostavitev ustrezne infrastrukture in krepitev finančnih virov za razvoj, raziskave in inovacije v slovenskem gospodarstvu.
- Spodbujanje malih in srednje velikih podjetij z lastniškimi in dolžniškimi viri, v okviru česar bo pomembno vlogo igral tvegani kapital ter jamstvena pomoč in pomoč z dolžniškimi viri, kot so garancije, krediti in leasingi.

Nekaj ključnih priporočil za prihodnost so na podlagi analize anketiranja prebivalstva ter mnenj nacionalnih izvedencev za podjetništvo povzeli tudi avtorji raziskave GEM Slovenija (Kalacun v Kostanjevec 2005: 49).

- Potrebno bi bilo povečati raven podjetniških znanj in veščin, ustvariti večjo samozavest, odločnost in iniciativnost mladih, da bi se lažje odločili za podjetništvo,

razviti več poslovnega znanja, ki ga potrebujemo tudi v vsakdanjem življenju, spodbuditi podjetništvo na višjih in visokih šolah in na splošno razviti aktiven in pozitiven odnos do samozaposlitve.

- Ustvariti bi bilo potrebno pozitiven odnos do podjetništva, in sicer tako, da bi podjetnikom zagotovili položaj, ki bo odseval njihov prispevek k gospodarski rasti in blaginji, spremeniti odnos do tveganja in doseči, da bi prebivalstvo in mediji sprejeli podjetništvo.
- Razviti bi bilo potrebno dostop do finančnih sredstev, tako da bi razvili pregleden, jasen in razumljiv sistem finančne podpore glede na različne potrebe podjetij, finančno podporo povezati s svetovanjem in usposabljanjem, odpraviti pristranski odnos bank do novih in malih podjetij ter razvijati in podpirati lastniška vlaganja.
- Razvijati bi bilo potrebno žensko podjetništvo, tako da bi spodbujali ženske k izobrazbi in poklicni usmeritvi, razvijali vzornice, ki bi delovale kot mentorice, uveljavili več podjetniških svetovalk ter razbremenili ženske v vlogi gospodinj in mater.
- Poskrbeti bi bilo potrebno za razvoj podjetniške politike in programov, zmanjšati birokratizacijo in podjetnikom zagotoviti prijazno zakonodajo, poenostaviti predpise glede na zmožnosti malih podjetij in zagotoviti lažji in cenejši dostop podjetnikom do ustreznih poslovnih lokacij.
- Izsledke iz raziskav in razvoja iz univerz in raziskovalnih institucij bi bilo potrebno prenesti v podjetja.

Temeljni cilj in hkrati tudi izziv za Slovenijo je vzpostaviti jasno vizijo dolgoročnega razvoja Slovenije kot podjetniške družbe ter ustvariti vzpodbudno okolje, da bi se čimveč ljudi odločilo za podjetništvo (Rebernik in drugi 2003: 48). To morata država in družba zagotoviti z oblikovanjem ustreznih pogojev v splošnem okolju in zagotavljanjem okvira podjetniških pogojev.

Slovenija mora torej postati eno najbolj dinamičnih evropskih gospodarstev, v katerem bodo nova podjetja neovirano nastajala, obstoječa pa se bodo sposobna prilagajati globalni konkurenci. Za to je potrebno zagotoviti koordinirano delovanje vladnih in nevladnih organizacij pri razvoju ustreznih programov in projektov, pri zagotavljanju potrebnih finančnih sredstev in razvoju organizacijske podpore.

4 PODJETNIŠKO IZOBRAŽEVANJE IN RAZVIJANJE PODJETNIŠKIH LASTNOSTI MLADIH V FORMALNEM IZOBRAŽEVANJU

Ustanavljanje novih podjetij ni pomembno samo zaradi novih delovnih mest, ampak tudi zato, ker vnaša v gospodarstvo potrebno dinamičnost in konkurenčnost. Prav zato ostaja povečanje ravni podjetniških znanj in veščin ena pomembnejših razvojnih nalog. Po eni strani gre za potrebo po razumevanju podjetništva, po drugi strani pa za ustvarjanje večje samozavesti, odločnosti in iniciativnosti mladih ter ambicioznosti v snovanju kariere, še zlasti pri višje in visoko izobraženih posameznikih. V tej smeri je nujno ustvarjanje pozitivnega odnosa do podjetništva v celotni družbi. Podjetništvo mora postati vrednota, za kar pa ne zadoščajo kratkoročni ukrepi in programi, pač pa sistemska in dolgoročna promocija podjetništva. Kulturne in družbene norme namreč obsegajo sistem vrednot in znanja, ki se prenašajo iz ene generacije v drugo tudi preko sistema izobraževanja in lahko spodbujajo in podpirajo podjetništvo ali pa ne spodbujajo podjetnosti, osebne iniciative, prevzemanja tveganja in odgovornosti.

Izobraževalni sistem ima pomembno vlogo pri ustvarjanju pozitivnega odnosa do podjetništva in spodbujanju podjetništva med mladimi. Šola je namreč pomemben socialni in življenjski prostor, v katerem poleg procesov za razvoj intelektualnih sposobnosti potekajo tudi tisti, ki pripomorejo k razvoju osebnostnih lastnosti, oblikovanju samopodobe, vrednot in stališč⁸. Podjetništvo bi morali vključiti v izobraževalne programe na vseh stopnjah izobraževanja ter z vsebinami in metodami poučevanja spodbujati ustvarjalnost in podjetniško miselnost.

Uspešnega podjetniškega izobraževanja nikakor ni mogoče izvajati s klasičnimi metodami frontalnega pouka. Edini pravi način je lahko le v ustvarjanju podjetniškega vzdušja in kulture v razredu, učenju na podlagi reševanja problemov, izvajanju projektov in podobno. Pomembno pa je tudi, da predmet podjetništvo, kjer je vključen v predmetnik, poučujejo motivirani učitelji z veseljem in znanjem ter sposobnostmi za podjetniške načine poučevanja in učenja. Tako poučevanje in učenje navaja udeležence izobraževanja na večjo odgovornost do lastnih dejanj, spodbuja jih k aktivnejšemu sodelovanju v projektih in ostalih nalogah, da tako aktivno sodelujejo pri izgradnji novih znanj in spoznanj ter razvijajo lastnosti, ki so za podjetnika še kako pomembne. Četudi posamezniki ne bodo nikoli ustanovili svojega

---

⁸ Izobraževanje ne pomeni zgolj pridobivanja znanja, pač pa vsebuje tudi vzgojno komponento in je kot tako dolgotrajni in načrtni proces razvijanja posameznikovih znanj, spretnosti in navad, ki poteka v šolah, drugih izobraževalnih ustanovah in tudi zunaj njih (Ferjan 1999: 10).

podjetja, bodo pridobili znanja in razvijali tiste sposobnosti in lastnosti, ki jim bodo pomagale pri spoprijemanju s spremembami v okolju in obvladovanju konkurenčnih pritiskov.

4.1 Pomen in cilji podjetniškega izobraževanja

Ali je podjetništvo prirojena lastnost ali pa se ga da naučiti in spodbujati, je bila in je še vedno stalna razprava med raziskovalci podjetništva. Danes vemo, da se podjetniki lahko v veliki meri tudi ustvarijo in da jedro podjetništva ni v ustanavljanju podjetij, temveč v iskanju in ustvarjanju poslovnih priložnosti ter v organiziranju virov, da bi te poslovne priložnosti lahko izkoristili.

Večina ljudi si pod pojmom podjetniško izobraževanje predstavlja usposabljanje za ustanavljanje in upravljanje manjših in srednje velikih podjetij z namenom dosežati dobiček. Nekateri gledajo nanj še ožje – kot le na pridobivanje nujno potrebnih specifičnih poslovnih in ekonomskih znanj in spretnosti. Pridobivanje teh znanj je vsekakor pomemben del podjetniškega izobraževanja, vendar pa imata vzgoja in izobraževanje za podjetništvo mnogo širši pomen.

Osnovni cilji podjetniškega izobraževanja so dejansko veliko širši (Berginc v Dragar 1999: 67):

- razvijanje znanj in sposobnosti za identifikacijo podjetniških priložnosti in različnih potrebnih virov;
- prepoznavanje potreb razvijanja lastne poklicne kariere in učenje vedenjskih vzorcev uspešnih podjetnikov;
- razumevanje podjetniškega tveganja in dojetanja podjetniških izzivov v hitro spreminjajočem se okolju;
- razvijanje ustvarjalnega podjetniškega razmišljanja in inovativnega obnašanja;
- razumevanje lastnih prednosti in slabosti kot bodoče podjetniške osebnosti;
- razumevanje podjetniškega procesa in faktorjev, ki vplivajo na razvoj novega podjetja.

Evropski strokovnjaki so opredelili naslednje cilje podjetniškega izobraževanja na različnih ravneh izobraževanja (Final Report of the Expert Group »Education for Entrepreneurship« – Making Progress in Promoting Entrepreneurial Attitudes and Skills Through Primary and Secondary Education 2004: 11):

- spodbujanje razvoja osebnih lastnosti, ki so pomembne za podjetništvo, na primer ustvarjalnost, samoiniciativnost, sprejemanje tveganja in odgovornosti;
- ponudba osnovnih znanj in stikov s poslovnim svetom in s tem razumevanje vloge podjetništva (in podjetij) za skupnost;
- razvijanje zavesti o samozaposlovanju kot možnosti kariere pri učencih in študentih (s sporočilom, da lahko postanejo podjetniki in ne le uslužbenci);
- organiziranje dejavnosti, ki temeljijo na učenju ob delu, na primer tako, da učenci ali študentje vodijo mini podjetja ali virtualna podjetja;
- posredovanje konkretnega usposabljanja za ustanavljanje podjetij, zlasti na poklicnih ali tehniških šolah tako na srednješolski kot na visokošolski ali univerzitetni ravni.

Želena rezultata podjetniškega izobraževanja tako nista zgolj samozaposlitev oziroma ustanovitev lastnega podjetja in spoznavanje načina dela malih podjetij ter splošnih značilnosti podjetništva, pač pa tudi ali pa predvsem razvijanje in spodbujanje podjetniških lastnosti mladih in spreminjanje celotne družbene klime v smeri večje naklonjenosti do podjetništva in podjetnikov. Podjetniško izobraževanje ni vezano zgolj na poslovno tematiko, pač pa je bistveno spodbujanje kreativnosti mladih, sposobnosti za reševanje problemov, razvijanje njihovih vodstvenih sposobnosti, sprejemanje in navajanje na tveganje pri odločanju, razvijanje pogajalskih sposobnosti in podobno.

Mnenja glede vpliva formalne izobrazbe na podjetništvo so deljena. Nekateri trdijo, da ustanovitev lastnega podjetja omogoča posamezniku možnost napredovanja tudi brez formalne izobrazbe. Več študij pa je pokazalo, da imajo programi podjetniškega izobraževanja pozitiven učinek na ustanavljanje novih podjetij. Ehrlich in ostali (v Dobnikar 2005: 15) so v študiji leta 2000 ugotovili, da podjetniško izobraževanje pozitivno vpliva na dojetje samozaupanja in samoučinkovitosti študentov – potencialnih bodočih podjetnikov. Schultz (v Dobnikar 2005: 15) meni, da izobrazba podjetnikom omogoča, da zaznajo posledice spremenjenih družbenih, gospodarskih in tehnoloških razmer doma in v svetu in se nanje hitro odzovejo. Poudarja, da se posamezniki z najvišjo izobrazbo odzivajo na nove informacije najhitreje in so zato sposobni dosežati največje uspehe.

Podjetniško izobraževanje pozitivno vpliva tudi na odnos študentov do podjetništva. Na Ekonomski fakulteti v Ljubljani so z anketo preverili raven podjetniške kulture med svojimi študenti. Pokazalo se je, da študentje, ki so na zaključnih stopnjah izobraževalnega procesa na

fakulteti, višje vrednotijo podjetništvo, kar lahko povežemo z več podjetniškimi vsebinami, ki so jih že poslušali (Kaučič in drugi 2005b: 30).

Raziskave potrjujejo, da podjetniške spodbude oziroma vključevanje študentov v podjetniške programe v času študija pozitivno vpliva na načrte in želje po ustanovitvi lastnega podjetja po končani diplomi. Raziskava, ki so jo izvedli med slovenskimi študenti⁹, je pokazala, da kar 90 % dodiplomskih in 98 % podiplomskih študentov meni, da jim je sodelovanje v kakršnikoli obliki podjetništva koristilo pri kasnejši karieri, prav tako je kar 98 % študentov izrazilo želje po podjetniškem izobraževanju v času študija, kar kaže na veliko motiviranost posameznikov za tovrstna znanja. Dobra polovica študentov daje prednost podjetniškemu izobraževanju v obliki izbirnega predmeta, 32 % pa v obliki obveznega predmeta (Drnovšek in drugi v Križaj 2003: 19).

Pozitiven vpliv izobraževanja na podjetništvo je potrdila tudi raziskava, ki so jo izvedli na Irskem, in je proučevala vpliv, učinkovitost in uporabnost podjetniških programov pri omogočanju in spodbujanju študentov za ustanavljanje svojih podjetij. Rezultati raziskave so pokazali naslednje (Fleming v Križaj 2003: 29):

- študentje, ki so v času študija sodelovali pri kakšnem od podjetniških programov, se v primerjavi s študenti, ki se s takim programom niso srečali, bolj pogosto udeležujejo podobnih programov in tečajev tudi po končanem študiju;
- svoje podjetje je odprlo dvakrat več tistih diplomantov, ki so sodelovali pri programu spodbujanja podjetništva med študenti, kot tistih, ki teh vsebin niso poslušali;
- anketiranci, ki so ustanovili svoja podjetja, so morali po pomembnosti razvrščati različne faktorje, ki so vplivali na njihovo odločitev, da postanejo podjetniki. Kot najpomembnejši faktor sta obe skupini anketirancev navedli prepoznavanje dobre podjetniške priložnosti, skupina, ki se je udeleževala programov podjetništva v času študija, pa je kot drugi najpomembnejši dejavnik navedla prav te programe.

Raven izobrazbe in vsebina izobraževanja, ki oblikujeta stališča mladih, pa imata poleg vpliva na njihov afirmativni odnos do podjetniške dejavnosti in odločitve za podjetniško kariero tudi

---

⁹ Raziskava, ki je bila izvedena v okviru poslovnega načrta za ljubljanski univerzitetni inkubator, je zajela 966 dodiplomskih in podiplomskih študentov. Največji delež anketiranih študentov je bil z Ekonomske fakultete in Fakultete za elektrotehniko, sledijo Fakulteta za kemijo in kemijsko tehnologijo, Biotehniška fakulteta in Fakulteta za farmacijo.

vpliv na izbiro dejavnosti podjetja (zlasti tehnološko zahtevnost), odnos do rasti podjetja, odprtost do zunanjih virov financiranja, pripravljenost na združevanje, izbiro tipa gospodarske družbe in odnosa do tveganja in morebitnega neuspeha (Sisan 2000: 76).

Če torej predpostavljamo, da je na eni strani podjetniške sposobnosti možno privzgojiti, naučiti, razvijati in spodbujati oziroma da je z izobraževanjem mogoče podjetnike »narediti«, na drugi strani pa pozitivno vplivati na odnos mladih do podjetništva in na njihove namere o ustanovitvi lastnega podjetja, potem je potrebno podjetniškemu izobraževanju v širšem pomenu besede nameniti veliko več pozornosti, kot jo je bilo deležno do sedaj. To pomeni, da je potrebno načrtno in sistematično spodbujati in razvijati podjetniške lastnosti med mladimi v celotnem procesu vzgoje in izobraževanja ter v večji meri kot sedaj uvrstiti podjetništvo kot predmet v formalni sistem izobraževanja, seveda prilagojeno starosti, znanju in potrebam učencev.

4.2 Razvijanje podjetniških lastnosti v formalnem izobraževanju

V magistrskem delu razmišljam o tem, kako lahko izobraževalni sistem vpliva na razvoj podjetniških lastnosti mladih in katere so tiste podjetniške lastnosti, ki bi jih bilo potrebno razvijati v procesu izobraževanja.

Med podjetniškimi lastnostmi in zmožnostmi, ki bi jih morali v večji meri razvijati med mladimi v celotnem procesu vzgoje in izobraževanja, so prav gotovo:

- ustvarjalnost, kreativnost,
- samozaupanje,
- optimizem oziroma »pozitivna naravnost«,
- prevzemanje odgovornosti,
- motiviranost za doseganje zastavljenih ciljev,
- predanost, vztrajnost in delavnost,
- prepoznavanje takšnih in drugačnih priložnosti v vsakdanjem življenju.

Za podjetnike velja, da so ustvarjalni, odgovorni, samostojni, vztrajni, delovni, samozavestni, tekmovalni, optimistični, usmerjeni k ciljem, z močno željo po dosežkih, dobro razvitimi komunikacijskimi in organizacijskimi sposobnostmi ter nagnjenostjo k prevzemanju

preračunanega tveganja. Vse te lastnosti bi morali razvijati v procesu izobraževanja že od prve ravni dalje.

Za podjetnike je značilna potreba po dosežkih. Podjetnike motivira uspeh. Vodi jih močna želja po doseganju ciljev, motivira jih izziv ustvarjanja novega. Tudi učence bi morali spodbujati, da bi se trudili biti najboljši, da bi si znali postaviti svoje cilje in si prizadevali za njihovo uresničenje.

Uspešni podjetniki so obsedeni s priložnostjo in vztrajni pri uresničevanju le-te, čeprav se pri svojem delu srečujejo z mnogimi ovirami. Tudi učence bi morali naučiti, da bi sprejemali nove izzive in priložnosti, ki se pojavijo. Naučiti bi jih morali vztrajnosti in trdega dela ter načinov premagovanja težav ter jih prepričati, da ne smejo nikoli odnehati.

Podjetniki bo prepričani vase in se ne bojijo živeti z negotovostjo, ki jo prinaša podjetništvo. Zavedajo se, da so krize, tveganja in padci del podjetništva. Imajo močan občutek lastne vrednosti in so optimisti. Osebnostno menim, da bi morali morda še bolj kot ostale lastnosti pri učencih spodbujati optimizem, zaupanje v lastne sposobnosti in samozavest. Za njihov uspeh v prihodnosti je namreč nujno, da verjamejo vase, kar pa šola po mojem mnenju večkrat zavira kot spodbuja¹⁰.

Ena pomembnejših podjetniških lastnosti je ustvarjalnost. O tem in o tehnikah razvoja in spodbujanja ustvarjalnosti bom podrobneje pisala v nadaljevanju, vsekakor pa je pomembno, da učence pri razmišljanju ne omejujemo z ustaljenimi vzorci razmišljanja in da se izogibamo negativnih misli, da se nečesa ne da narediti.

4.2.1 Razvijanje ustvarjalnosti v formalnem izobraževanju

Ustvarjalnost je po mojem mnenju ena pomembnejših lastnosti podjetnika. Pri reševanju problemov v podjetništvu se ne moremo izogniti inovativnosti in inovacijam. Ustvarjalnost v podjetništvu pomeni oblikovanje novih in uporabnih idej ali proizvodov posameznika ali tima. Inovacija posledično predstavlja udejanjanje zamišljenih idej ali proizvodov oziroma proces, ki prinese novo rešitev problema z uporabno idejo (Berginc 2001: 5).

---

¹⁰ To so potrdili tudi rezultati moje raziskave, saj kar 34,1 % dijakov meni, da šola ne spodbuja ali celo zavira zaupanje v lastne sposobnosti, več kot 40 % dijakov pa meni, da šola ne spodbuja ali celo zavira samozavest in pozitivno naravnost.

Vprašanje definiranja pojma ustvarjalnosti je precej zapleteno, vendar so si kljub različnim definicijam znanstveniki enotni pri vsebini dveh elementov, in sicer nove vsebine in ciljne namenskosti.

Ustvarjalnost je tesno povezana z idejo o spremembi. Tudi eden največjih teoretikov, Schumpeter, je omenjal podjetništvo kot »ustvarjalno rušenje«. Neki proizvod ali rezultat lahko opredelimo kot ustvarjalen, če imamo opraviti z novostjo, primernostjo, uporabnostjo in novo vrednostjo v določeni aktivnosti, do katere smo prišli na heurističen in ne algoritmičen način¹¹ (Berginc 2001: 21).

Psihologija razlikuje dve osnovni vrsti mišljenja, ki jima pravimo konvergentno in divergentno mišljenje. Pri konvergentnem mišljenju so vse misli usmerjene k eni sami rešitvi problema, ki je edina mogoča. Sem sodi na primer reševanje večine matematičnih nalog, križank in podobno. Tudi v šolah vadimo konvergentno mišljenje. Povsem drugače poteka divergentno mišljenje, ko mislec prihaja do več različnih rešitev, kot na primer arhitekt, ki načrtuje hišo.

Ustvarjalno mišljenje je v prvi vrsti divergentno mišljenje. Ustvarjalen mislec se ne zadovolji z eno rešitvijo, temveč jih skuša odkriti čim več. Med seboj se razlikujejo po izviranosti. Ravno izviranost je po mišljenju psihologov temeljni kriterij ustvarjalnosti. Izvirna rešitev je redka in običajnemu človeku pogosto kar ne gre v glavo. Za uspešno ustvarjanje pa je potrebno tudi konvergentno mišljenje, saj lahko na ta način preverimo, ali je ideje tudi mogoče uresničiti. S konvergentnim mišljenjem preverjamo veljavnost idej in tega nas učijo v šolah.

Vendar pa številni avtorji poudarjajo, da je pogosto bolj kot rešitev vprašanja pomembno postavljanje vprašanja oziroma odkrivanje problemov. Ali kot pravi slovenski starosta ustvarjalnosti dr. Anton Trstenjak (1981: 12): »Bistvo ustvarjalnosti se izkaže v odkrivanju novih problemov, ne pa šele v njihovem reševanju. Zato je ustvarjalnost v svojem bistvu nekonformistična in prevratna.«

---

¹¹ Algoritmičen način pomeni pot, ki je nastala po strogih pravilih, medtem ko je heurističen način povezan s prebliskom v procesu razmišljanja, zato je rezultat ustvarjalnega razmišljanja vedno odprt oziroma nedokončan in tudi ni prava samo ena rešitev.

Kakšne so pravzaprav značilnosti ustvarjalnega človeka oziroma katere so tiste človekove lastnosti, za katere bi lahko rekli, da so ustvarjalne? Roe (Kao 1989: 15) je definiral nekaj najpomembnejših človekovih ustvarjalnih značilnosti:

- odprtost in izkušnost,
- sposobnost opazovanja – videti stvari, ki jih drugi ne,
- radovednost,
- sprejemanje in kombiniranje,
- tolerančnost do nejasnosti,
- neodvisno presojanje,
- avtonomnost delovanja,
- samozaupanje,
- izvenstandardno vedenje,
- sposobnost prevzemanja kalkuliranega tveganja in vztrajnost.

In še nekaj drugih značilnosti ustvarjalnih ljudi, kot jih vidi avtor Raudsepp (Kao 1989: 16):

- občutljivo zaznavanje problemov,
- sposobnost generiranja velikega števila novih idej,
- fleksibilnost v razmišljanju,
- originalnost,
- odzivnost na občutke,
- odprtost za podzavestne fenomene,
- visoka stopnja motiviranosti,
- obvladovanje strahu pred negotovostjo,
- sposobnost miselne koncentracije,
- razmišljanje z domišljijo in
- selektivnost.

Ustvarjalnost je torej zmožnost ustvarjanja novega in vrednega. Vsakdo ima notranje ustvarjalne zmogljivosti, ustvarjalnosti pa se lahko tudi naučimo. Toda razvoj te zmogljivosti vse prevečkrat preprečujejo tako starši in učitelji kot tudi nadrejeni, ki si izmišljajo in se držijo pravil o tem, kaj je sprejemljivo vedenje. Ker je dovoljeno samo določeno vedenje, je ustvarjalnost povprečnega posameznika močno okorela.

Znano je, da družba, izobraževalne ustanove, podjetja in ostale ustanove spodbujajo nove ideje, kadar dopuščajo čim večjo različnost v mišljenju, ubijajo pa jih, kadar dopuščajo le eno smer v mišljenju. En vzrok za to tiči v sami naravi mišljenja. Sleherna misel, ki je usmerjena k določenemu cilju, na nek način blokira druge misli. Še posebno pa je ustvarjalnost blokirana tedaj, kadar človek doživlja napetost, bojazen, strah pred posledicami ali podobna notranja stanja. Dokazano je celo, da pri otrocih ustvarjalnost spisov upade, ko jim učitelj zagrozi s strogimi ocenami (Pečjak 1989: 6).

Kot otroci smo bili vsi bolj ali manj ustvarjalni, z vstopom v šolski sistem pa smo postali del tradicionalnega sistema in vrednot, kjer je bilo za ustvarjalnost veliko manj prostora in pogosto tudi razumevanja. Iz dneva v dan smo dobivali enake domače naloge, ocenjeni smo bili po vnaprej določenih merilih, ki pogosto niso puščala prostora za ustvarjalnost. Tudi v srednji šoli ni bilo kaj dosti drugače, saj je bilo vse vnaprej predpisano. Učni načrti so nas usmerjali v faktografski način učenja, po katerem smo kaj kmalu po pridobljeni oceni pozabili večino podatkov. Ne samo, da se je vse preveč šolskih programov na žalost odreklo razvijanju te za človeka tako pomembne sposobnosti, celo zavirajo jo.

Ustvarjalnost v šoli je bolj stranski produkt šolanja, saj je ni mogoče učiti na tak način kot različne šolske predmete, ampak nanjo vplivamo predvsem z načinom dela, z osebnim zgledom in ustvarjalno klimo v razredu. Kljub temu da se v zadnjem času vedno bolj uveljavljajo zahteve po spodbujanju in razvijanju ustvarjalnosti v šoli, pa raziskave kažejo, da šola praviloma negativno vpliva na ustvarjalnost, jo celo zavira in duši (Pečjak 1987: 236). Šole že s tem, da predajajo otrokom znanje, zavirajo njihovo ustvarjalnost. Učenci pogosto samo ponavljajo to, kar rečejo učitelji ali kar piše v učbenikih, veliko je učenja na pamet, bodisi celotnih sestavkov bodisi pravil, zakonov, datumov, imen in podobno. Ure in ure se porabijo za urjenje nalog istega tipa. Če postane tako učenje edini način učenja, nastane navada posnemanja, ki zavira drugačen način dela in razmišljanja.

Na spodbujanje ustvarjalnosti močno vpliva tudi način predavanja. Večina učiteljev razlaga znanost kot nekaj povsem neizpodbitnega, dokončnega, o katerih je vsak dvom odveč. Učenci lahko sprašujejo le to, česar ne razumejo, da dobijo dodatna pojasnila, dvomi, lastno drugačno mnenje ali nasprotovanje pa so pogosto nezaželeni. Mnogi učitelji celo zahtevajo, da učenec misli na tak način, kot želijo oni. Njegov odgovor se mora ujemati z njihovimi pričakovanji.

Največkrat so že vprašanja sestavljena tako, da je možen samo en odgovor, nepredvideni odgovori pa se zavrnejo ali celo kaznujejo s slabšo oceno.

Ustvarjalnih otrok pa ne zavirajo samo učitelji, ki bi sicer pogosto radi spremenili način dela, pa tega preprosto ne znajo, ampak pogosto tudi sošolci, ki jih moti njihovo drugačno razmišljanje.

V literaturi lahko najdemo številna navodila, kako postopati, da bomo čim bolj ustvarjalni. Marsikdo je sicer mnenja, da je človek ustvarjalen ali neustvarjalen po svoji naravi. To deloma sicer drži, vendar menim, da se je mogoče ustvarjalnost tudi naučiti, vendar le pod pogojem, da s tovrstnim pedagoškim procesom začnemo dovolj zgodaj v življenju. Nikogar seveda ne moremo prisiliti k ustvarjalnemu mišljenju, lahko pa ustvarimo razmere, v katerih se ideje lažje in bolj pogosto porajajo.

Učitelji naj bi spodbujali ustvarjalnost učencev tako, da bi jim dajali divergentne naloge in vprašanja, presenečali z manj običajnimi vprašanji, spodbujali domišljijo, poskušali pritegniti z ustvarjalnimi nalogami, nalogami predvidevanja (kaj bi bilo, če bi ...) in podobno. Po Pečjaku (glej Hitij 2006) so naloge, ki širijo inovativnost, naloge spreminjanja gradiva, kamor šteje preurejanje, ko učenec iz besed sestavlja stavke, naloge spreminjanja zgodbe, pri katerih učenec prebere zgodbo in jo mora obnoviti na različne načine, denimo prestaviti v današnji čas, ter naloge dopolnjevanja in dokončanja (denimo povedi). Široko paleto odgovorov prinesejo tudi asociativne naloge – učenec prebere zgodbo in ji da naslov, semantične naloge, kamor sodi iskanje sinonimnih besed, pa so dobre pri učenju tujih jezikov. Za ustvarjalne posameznike je značilno, da so pozorni na stvari, ki se drugim morda sploh ne zdijo pomembne, zato so primerne tudi naloge zaznavanja gradiva, pri katerih mora učenec na primer opisati sliko ali risati, kar mu naročimo. Za praktične predmete so primerne naloge iznajdljivosti in konstrukcije, pri katerih učenec išče rešitve konkretnih problemov. Pri reševanju problema vzrok – posledica pa učenca seznanimo z vzrokom, on pa mu skuša pripisati čim več posledic.

A ob vsem tem morajo učitelji poskrbeti, da ustvarijo vzdušje, v katerem učenci dobijo občutek, da ni neumnih vprašanj. V tabeli 6.1 je zbranih nekaj navodil za razvijanje ustvarjalnosti v razredu.

Tabela 4.1: Deset nasvetov za razvijanje ustvarjalnosti v razredu

10 navodil oziroma nasvetov za razvijanje ustvarjalnosti
<ol style="list-style-type: none">
1. Pri sestavljanju nalog ali oblikovanju projektov uporabljajte obširna navodila ali »nevtralnno spodbudo«, saj s tem učencem omogočite širok spekter različnih pristopov k reševanju.
2. Sprejemajte novosti in individualnost.
3. Če je delo v razredu tehnološko skromno podprto in nezanimivo, se pozitivno odzovite na ideje in asociacije učencev in jim pomagajte razviti veščine izražanja samega sebe.
4. Zastavljajte vprašanja odprtega tipa in sprejemajte različne odgovore.
5. Učencem dajte na voljo čas za ekperimentiranje, delanje napak in raziskovanje idej.
6. Vzpodbujajte uporabo praktičnih priročnikov.
7. Uporabljajte metodo viharjenja možganov – »brainstorminga«, s posamezniki, manjšimi skupinami ali celotnim razredom.
8. Poizkusite zasnovati naloge odprtega tipa, ki vzpodbujajo raznolikost rezultatov in ne njihove enotnosti.
9. Učenci naj delajo v skupinah, v katerih se soočajo z različnimi idejami.
10. Od učencev zahtevajte razmislek o »sanjskih« rešitvah problemov in o rešitvah, ki so »nočna mora«.

Vir: Brown in ostali 2001: 47

Sicer pa so psihologi v zadnjih desetletjih razvili več tehnik ustvarjalnega mišljenja, ki so se uveljavile tako v podjetjih pri reševanju različnih težav in izzivov kot tudi na drugih področjih dela. Zlasti v tujini se te tehnike uporabljajo tudi v šolah, na primer na nekaterih oddelkih univerze Harvard (Pečjak 1989: 18), vedno bolj pa se uveljavljajo zahteve po spodbujanju ustvarjalnosti tudi v naših šolah.

Za uporabo v šolah so primerne predvsem tako imenovane skupinske tehnike¹², ki so uporabne v majhnih skupinah. V skupini udeleženci spodbujajo drug drugega k ustvarjanju idej, saj je v skupini vsak posameznik navajen razmišljati na svoj način in na ta način lahko

¹² Za razliko od individualnih tehnik, ki so namenjene posameznikom.

spostimo zelo veliko ustvarjalnih potencialov. Eno od pomembnih sredstev spodbujanja ustvarjalnosti so tudi ustvarjalne naloge, ki temeljijo na divergentnem mišljenju in niso namenjene ocenjevanju, saj bi kakršenkoli pritisk na učence zavrl njihovo spontanost in izvirnost.

Tradicionalni akademski učni načrt vsekakor ni zastavljen tako, da bi spodbujal ustvarjalnost, zato ni rešitev v večjem obsegu izobraževanja, pač pa v drugačnem načinu izobraževanja. Ustvarjalno učenje pa je mogoče samo, kadar je ustvarjalno tudi poučevanje, kar pa ni preprosto in zahteva tudi dobro izurjene učitelje. Zato bi bilo potrebno poleg sprememb učnih načrtov več pozornosti nameniti usposabljanju učiteljev za ta namen.

4.3 Pomen sodobnih in aktivnih metod dela za podjetniško izobraževanje

V kateremkoli izobraževalnem programu ni pomembno samo, kaj se poučuje, temveč tudi kako se poučuje in morda to velja še toliko bolj za podjetniško izobraževanje, saj lahko učenci prav skozi aktivno učenje razvijajo podjetniške lastnosti. Smisel podjetniškega izobraževanja je med drugim usposobiti ljudi, da v današnjem svetu prevzamejo odgovornost zase, da so avtonomni, sposobni izkoristiti svoje možnosti in sposobnosti. Poudariti moramo razvoj osebnega razmišljanja in spodbujati aktivni razvoj. Izobraževanje se mora osredotočiti na razvoj sposobnosti zamišljanja prihodnosti, ki omogoča dijakom in študentom oblikovanje vizij, nadzor nad lastno usodo, osredotočiti pa se mora tudi na razvoj samozavesti, samozaupanja, vzdržljivosti, odločnosti, kreativnosti, prožnosti in vodenja. Izobraževalni sistem mora pripraviti mlade na nenehno spreminjajoče se okolje, v katerem živijo, ter razvijati njihove sposobnosti, da bi se lahko konstruktivno soočali z življenjskimi problemi in izzivi.

V naših šolah na žalost še vedno pogosto velja, da je učiteljevo poslanstvo prenašati znanje na učence, ki ga bolj ali manj pasivno sprejemajo. Učitelj je v tem primeru praktično edini vir znanj, popolnoma kontrolira dogajanje v razredu in sam določa potrebe učencev. Učenci so v odvisnem položaju, samostojno niso navajeni delati in tako tudi niso odgovorni za svoje učenje. Struktura moči v razredu je neenakomerno porazdeljena, saj dominira učitelj s svojim avtoritarnim slogom vedenja in vodenja razreda. Tak način neposrednega poučevanja oziroma frontalna učna oblika se je v pedagoški praksi utrjevala stoletja, zato jo je težko izkoreniniti, vendar s takim tradicionalnim načinom poučevanja povsem zanemarjamo razvijanje

določenih spretnosti, razvoj analitičnega in sintetičnega mišljenja ter zaviramo razvoj podjetnih lastnosti mladih.

Tabela 5.1: Primerjava med tradicionalnim in podjetniškim modelom učenja oziroma poučevanja

Tradicionalni model	Podjetniški model
<ul style="list-style-type: none"> - pasivnost izobraževancev (nekritično sprejemajo informacije) - usmerjenost v vsebino in učitelja - znanje je last učitelja - uči zgolj učitelj, učitelj je brezpogojni mojster - učitelj posreduje znanja, vodeno učenje - poudarek je na tekmovalnosti - prevladuje individualno učenje - pomembno je »znati to« - programirane učne ure - organizirano učenje po urniku - predstavljeni objekti učenja - poudarek na teoriji in konceptih, ki pogosto ne temeljijo na izkušnjah - znanje je neuporabno in kratkotrajno (seštevanje parcialnih znanj) - upošteva zgolj kognitivne cilje, znanje temelji na zapomnitvi dejstev in razlag - za učitelja so učenci skupek izobraževancev (neosebnost) - učitelji ne upoštevajo različnih učnih stilov - merilo uspešnosti učenja je količina znanja - en učni predmet, omejen učinek učenja - strah pred napakami - nezmožljiv učitelj, nekritičnost 	<ul style="list-style-type: none"> - aktivnost izobraževancev (so kritični do problema, vrednotijo informacije) - usmerjenost v učenca in proces - znanje je last učenca - samostojno uravnavanje učenja in sodelovalno učenje, odprt odnos, učenje drug od drugega - poudarek je na skupinskem delu (učenje je tudi socialen proces) - učitelj je spodbujevalec, svetovalec - pomembno je tudi »znati kako« - proizvodjanje znanja - prilagodljive učne ure (fleksibilnost) - učenje v neformalnem okolju - cilji učenja so prediskutirani in usklajeni - povezanost teorije in prakse (izkušnje) - zagotavlja uporabnost in trajnost znanja - enakovredno upošteva kognitivne in afektivno-motivacijske cilje - upoštevan je vsak posameznik posebej - merilo uspešnosti je kakovost znanja (uporabnost, ustvarjalnost ...) - multidisciplinarnost in interaktivno učenje - učenje iz napak, tudi učitelj se uči

Vir: Marentič-Požarnik v Žnidaršič 2003: 66

Če je bil še nekaj deset let nazaj tradicionalni način poučevanja sprejemljiv, pa danes prav gotovo ni več tako. Tradicionalni način poučevanja je popolnoma nezdržljiv z gospodarskimi, kulturnimi in političnimi spremembami, ne razvija podjetniških lastnosti in ne spodbuja podjetnosti med mladimi ter ne ustreza naraščajočim potrebam informacijske

družbe, v kateri živimo¹³. Razvoj podjetnih lastnosti nujno zahteva drugačen metodološki pristop pri posredovanju znanj, kar prikazuje tabela 5.1.

Nujnost uvedbe novih učnih metod opisuje tudi Krajnc (v Vidic 1999: 70), saj pravi, da so z empirično raziskavo, v kateri je sodelovalo 350 oseb z visoko izobrazbo iz Slovenije, prišli do ugotovitve, da se mladi do konca srednje šole povsem odvadijo svobode in svobodnega razmišljanja, niso samoiniciativni ter ustvarjalni, pač pa so navajeni pasivno čakati na navodila od zunaj.

4.3.1 Skupinsko delo kot učna oblika v podjetniškem izobraževanju

V izobraževanju se dogajajo temeljite spremembe tako v programih kot tudi v ciljih in vsebinah posameznih predmetov. Učenci, dijaki in študenti naj bi poleg temeljnih strokovnih znanj v vse večji meri razvijali tudi zmožnost samostojnega pridobivanja novih znanj, kritične presoje, timskega sodelovanja in reševanja problemov. Vsemu temu pa tradicionalne metode, ki temeljijo na frontalnem pouku in so še vedno globoko zakoreninjene v slovenskem izobraževalnem prostoru, niso kos. V svetu in tudi pri nas se vedno bolj uveljavljajo vse bolj raznolike metode in pristopi k poučevanju.

Uvajanje podjetniškega načina poučevanja terja korenite spremembe v ustaljenih načinih in metodah dela¹⁴. Mnogi strokovnjaki menijo, da so učne metode celo bolj pomembne od vsebine. Učni proces je uspešen le, če se uresničuje z različnimi metodami, zato tudi ni sprejemljivo, da bi pouk izvajali samo z eno metodo, na primer z razlago.

Na splošno sicer ne moremo govoriti o dobrih in slabih učnih metodah in oblikah, saj je vsaka metoda ali učna oblika lahko dobra, če se pravilno izbere in ustvarjalno uporabi, ali pa slaba,

---

¹³ Za dvajseto in še bolj za enaindvajseto stoletje je značilno intenzivno naraščanje znanja. Najintenzivnejši sektorji v gospodarstvu so prav tisti, ki temeljijo na znanju. Številne spremembe, hitra rast znanja ter vedno nova spoznanja zahtevajo razvijanje tistih sposobnosti posameznika, ki vodijo k sposobnosti za stalno učenje. Ne gre več toliko za vprašanje poznavanja velikega števila informacij, temveč za vprašanje, kako so učenci pripravljene nove znanja pridobivati, jih sprejemati in kako se sposobni nove informacije predelovati (glej Barle in Bezenšek 2006).

¹⁴ Učna metoda pomeni način dela pri pouku. V didaktični literaturi zasledimo več klasifikacij učnih metod. Ena od njih je klasifikacija učnih metod po viru, od katerega prihajajo sporočila do učenca. Tako ločimo verbalno-tekstualne metode, kamor sodijo metoda ustne razlage, metoda pogovora in metoda dela s teksti, ilustrativne demonstracijske metode, laboratorijsko-eksperimentalne metode in metode izkustvenega učenja (glej Tomić 2000).

če ne ustreza vsebini, starosti učencev, ciljem in podobno. Najmanj, kar morajo učitelji narediti, je, da v okviru ene ali več zaporednih šolskih ur zagotovijo dovolj pestrosti¹⁵.

V zadnjem času se zaradi številnih prednosti izmed vseh učnih oblik največ govori o skupinski učni obliki. Razlog za uvajanje skupinskega dela v času izobraževanja pa je še nekeje drugje. Večina delovnih mest zahteva timsko delo, le redka delovna mesta so takšna, kjer posameznik dela povsem neodvisno od drugih ljudi. Prav tako je mnogo poklicev vezanih na delo z ljudmi. Tako v odnosih s strankami kot tudi pri delu s sodelavci potrebujemo večšine, kot so spretnosti komuniciranja, vživljanje v perspektivo drugih, spretnosti sodelovanja in vodenja, spretnosti reševanja medsebojnih konfliktov, ustvarjalno odzivanje na težave ipd.

Skupinska učna oblika oziroma skupinsko delo učencev se izvaja tako, da se v okviru razrednega kolektiva občasno formirajo manjše skupine učencev, ki samostojno delajo pri določenih nalogah in z rezultati svojega dela seznanjajo sošolce in učitelja¹⁶. Pri skupinski učni obliki torej učenci delajo skupaj, da bi dosegli določene učne cilje. Metod skupinskega dela je veliko in so raznolike (glej prilogo A). Obliko skupinskega dela, pri kateri so cilji celotne skupine hkrati cilji vsakega posameznega člana v skupini, imenujemo sodelovalno učenje. Sodelovanje med člani označujejo medsebojna pomoč, izmenjava potrebnih virov za učenje in zaupanje. Med člani skupine vlada pozitivna soodvisnost, saj člani s svojim delom v skupini vplivajo na uspešnost skupine in drugih članov.

Rezultati številnih študij so pokazali, da pri učenju, ki temelji na medsebojnem sodelovanju, pomoči in zaupanju, posamezniki dosegajo boljše učne rezultate na različnih predmetnih področjih, v različnih starostnih skupinah in pri različnih tipih učnih nalog v primerjavi s tekmovalnim učenjem in individualnih delom (Johnson in Johnson v Puklek Levpušček in Marentič-Požarnik 2005: 28).

---

¹⁵ To je nujno tudi zaradi različnih učnih stilov učencev. Učni stil nam pove, kako učenec doseže zbranost in se spoprime z obdelovanjem in pomnjenjem nove in zahtevne snovi. Raziskava, ki so jo na 5300 učencih izvedli v Centru za specifične diagnostične študije v Rockvillu v ameriški zvezni državi Maryland, je pokazala, da je v vsakem razredu, pri vsakem predmetu, na vsaki šoli povprečno 29 % učencev s prevladujočim vidnim zaznavnim stilom, 34 % učencev s prevladujočim slušnim zaznavnim stilom in 37 % učencev s prevladujočim kinestetičnim zaznavnim stilom (Ginnis 2004: 39).

¹⁶ Poleg skupinske učne oblike poznamo še frontalno in individualno učno obliko, ki pa ju moramo razlikovati od didaktičnega načela individualizacije pouka, ki jo mora učitelj v čim večji meri upoštevati pri vsaki učni obliki.

V slovenski raziskavi o sodelovalnem učenju je avtorica Cirila Peklaj (glej Puklek Levpušček in Marentič-Požarnik 2005: 28) primerjala rezultate sodelovalnega učenja z drugimi oblikami dela pri učencih 5. razreda osnovne šole. Sodelovalno učenje so učitelji v eksperimentalni skupini uvajali pri četrtini učnih ur pri matematiki in slovenščini. Avtorica ugotavlja, da je sodelovalno učenje pozitivno vplivalo na znanje pri obeh predmetih. Tako so učenci iz eksperimentalne skupine dosegli pomembno boljše rezultate na testih znanja kot učenci, ki so se učili na tradicionalen način.

Raziskovalni izsledki različnih raziskav dokazujejo, da so različne učne metode lahko enako učinkovite, kadar je naš učni cilj pridobivanje novih informacij. Kadar pa je učni cilj razvijanje različnih miselnih veščin (npr. logično sklepanje, kritično mišljenje, reševanje problemov) ter razvijanje stališč in motivacije, je skupinska diskusija bolj učinkovita metoda kot predavanje.

Skupinska učna oblika ima zaradi številnih prednosti pomembno vlogo tudi pri podjetniškem izobraževanju in razvijanju podjetniških lastnosti, saj učence navaja na samostojnost, kritično razmišljanje in samoizobraževanje, razvija ustvarjalno mišljenje, učenci so aktivno udeleženi v pridobivanju znanja, dobivajo zaupanje v lastne sposobnosti, navajajo se na različne vloge (organizator, poročevalec ...), naučijo se sprejemati različna mnenja drugih in hkrati zagovarjati in argumentirati lastno stališče ter ves čas neposredno sodelovati z drugimi člani skupine¹⁷. Izredno pomembno pa se mi zdi tudi to, da je delo v skupinski obliki bolj sproščeno, kar pozitivno vpliva na motivacijo učencev za delo¹⁸.

Delo v skupini prav gotovo pomeni alternativo oziroma dopolnitev frontalne oblike dela z učenci, saj izboljšuje možnost interakcije in omogoča dajanje kompleksnejših nalog. Prav tako skupinsko delo pomeni alternativo oziroma dopolnitev individualnega dela, saj princip »več glav več ve« daje več možnosti za uspešno reševanje naloge. Sicer pa lahko iz lastnih izkušenj rečem, da so učenci veliko bolj motivirani za delo v skupinah, saj pri frontalni obliki dela postanejo pasivni, se ne poglobijo v učne vsebine, nekateri se dolgočasijo, izkazano

---

¹⁷ Ostale prednosti skupinske oblike dela so (glej Kubale 2001): učenec se vživlja v perspektivo drugih, razvija spretnost ustnega izražanja, razvija občutek pripadnosti skupini, neposredno je povezan z učno vsebino, razvija delovne navade, veseli se uspeha, ki ga je skupina dosegla s samostojnim delom in podobno.

¹⁸ To je potrdila tudi raziskava, ki sem jo izvedla med dijaki ekonomskih gimnazij, saj je na vprašanje, kaj jim je najbolj všeč pri predmetu podjetništvo, največ dijakov odgovorilo, da je to prav skupinsko delo.

znanje pri preverjanju in ocenjevanju pa je na nižji ravni kot tisto, pridobljeno v skupinski obliki dela.

4.3.2 Pomen preverjanja in ocenjevanja znanja za podjetniško izobraževanje

Cilj reform v šolstvu, ki smo jim bili priča v zadnjih letih, je med drugim čim bolj kakovostno znanje. Doseganje tega cilja zahteva drugačne metode dela, učenja in poučevanja pa tudi nove, alternativne metode preverjanja in ocenjevanja znanja¹⁹.

Preverjanje znanja naj bi služilo za spremljanje učnih dosežkov (evalvacija), informiranje učencev, spodbujanje in usmerjanje učencev in prakticiranje veščin in utrjevanje znanja²⁰. Preverjanje in ocenjevanje naj bi bilo predvsem v funkciji izboljšanja kakovosti znanja, saj naj bi čimbolj spodbujalo poglobljeno, smiselno učenje, razmišljanje, povezovanje naučenega s prakso in podobno. Znano je namreč, da prav vsebina in način preverjanja znanja močno vplivata na to, kaj in kako se bodo učenci, dijaki in študentje učili.

Včasih oziroma še vedno učitelji uporabljajo oceno kot sredstvo za motivacijo učencev, čeprav so ocene učinkovito motivacijsko sredstvo večinoma le pri učencih z dobrim učnim uspehom²¹. Redko pa motivirajo tiste, ki jim ocene niso mar, ali pa učence s slabšim učnim uspehom. Pri slednjih slabe ocene samo še okrepijo občutek manjvrednosti.

Glavna značilnost dobrega ocenjevanja je, da je čimbolj usklajeno z vsebino in cilji predmeta, prav tako pa je potrebno doseči skladnost tudi med cilji ter uporabljenimi učnimi metodami in postopki. Standardizirani testi, s katerimi zajamemo in tako podkrepljujemo repetitivno znanje oziroma priklic naučenih dejstev, učence navajajo k enostavnemu odgovarjanju, ne spodbujajo pa kritičnega mišljenja, ustvarjalnega razmišljanja in zmožnosti reševanja problemov (Rutar Ilc v Rutar Ilc in Rutar 1997: 348). Če pri nekem predmetu kot cilj poudarjamo uporabo naučenega pri samostojnem reševanju novih problemov, potem ne bodo

---

¹⁹ Preverjanje znanja je sistematično, načrtno zbiranje podatkov o tem, kako kdo dosega učne cilje; v postopku ocenjevanja pa učne dosežke ovrednotimo in jim običajno dodelimo tudi neko številčno vrednost oziroma oceno (Marentič-Požarnik in Peklaj 2002: 17).

²⁰ Naloge preverjanja in ocenjevanja učencev so tudi dviganje kvalitete vzgojno-izobraževalnega dela, odpravljanje pomanjkljivosti dela učencev, odpravljanje pomanjkljivosti dela učiteljev, odpravljanje pomanjkljivosti v učnih programih in nenehno izboljševanje učne tehnologije in odpravljanje vseh pomanjkljivosti na tem področju (Kubale 2003: 83).

²¹ Glasser (1994) meni, da naj bi bile ocene nagrada za dobro delo in celo predlaga, da bi bile v šoli nizke ocene odstranjene in da se lahko vsaka ocena kadarkoli izboljša, saj bi morale biti ocene odraz tega, kar učenec obvlada, in ne tega, česar ne obvlada.

najprimernejša zgolj spominska vprašanja, s katerimi bomo preverjali le najosnovnejše poznavanje dejstev in obvladanje rutinskih operacij. Če hočemo doseči, da bi ocenjevanje preverjalo doseganje kompleksnejših miselnih procesov, bi moralo biti mnogo več vprašanj, ki bi preverjala samostojno povezovanje, primerjanje, sklepanje, vrednotenje pojavov ali rešitev, navajanje lastnih primerov in podobno. Res pa je, da je višje, kompleksnejše cilje, kot so zmožnost povezovanja, globlje razumevanje, razlaganje pojavov, kritično in ustvarjalno razmišljanje, uporaba znanja v praksi in podobno, težje zanesljivo in objektivno pa tudi ekonomično meriti kot nižje. Ravno zato se pogosto dogaja, da v preverjanje in ocenjevanje zajamemo le »nižje« cilje, kot so znanje oziroma spominsko obvladanje osnovnih dejstev, pojmov, postopkov, »višje« in zahtevnejše cilje, kot so povezovanje spoznanj, analiziranje, primerjanje, kritično argumentiranje, ustvarjalno mišljenje in zmožnost komuniciranja, pa preverjamo redkeje ali pa sploh ne.

Načini preverjanja in ocenjevanja znanja, ki naj bi podpirali vzgojo in izobraževanje za podjetništvo, naj bi spodbujali predvsem ustvarjalno mišljenje, razumevanje in vrednotenje naučenega, kritično presojanje, sposobnost analitičnega mišljenja in zmožnost sintetiziranja naučenega, spodbujali pa naj bi tudi razvijanje kompleksnih miselnih veščin²². Ocenjevanje naj bi učencem dajalo predvsem izčrpno povratno informacijo o njihovem napredovanju, pri tem pa bi moralo upoštevati njihovo individualnost in ne bi smelo biti sredstvo primerjanja z drugimi. Učitelji in učenci naj bi skupaj dorekli načine in kriterije ocenjevanja, poleg tega pa bi moralo ocenjevanje dopuščati možnost poskusov in napak ter ponovitev in popravkov. Omogočiti bi moralo različne načine izkazovanja obvladovanja znanj in veščin ter zajemati avtentične situacije, ki so bolj podobne realnim življenjskim situacijam. Vse bolj pa se poleg individualnega uveljavlja tudi skupinsko ocenjevanje oziroma ocenjevanje projektov in nastopov skupin oziroma timov.

4.4. Prenova sistema formalnega izobraževanja v Sloveniji

V večini držav članic Evropske unije in ostalih državah sveta se vzgoja, izobraževanje in usposabljanje od začetka devetdesetih let znova uvrščajo med prednostne politične naloge (Buchberger 2001: 13). Izobraževanje zaznamujejo hitre gospodarske, tehnološke in socialne

---

²² Učenci lahko izkazujejo usvojenost določene vsebine na šestih ravneh t. i. Bloomove taksonomije, in sicer: poznavanje, razumevanje, uporaba, analiza, sinteza in vrednotenje (Rutar Ilc v Rutar Ilc in Rupnik Vec 2005: 12).

spremembe, uporaba informacijske tehnologije v poklicnem, osebnem in družbenem življenju, nove oblike organizacije dela, ekonomska globalizacija, okoljevarstveni izzivi, razvoj inovacij kot glavna strateška prednost pri tekmovanju na globalnem trgu in vseživljenjsko učenje kot pogoj za zaposlenost.

Tudi izobraževalni sistem v Sloveniji je v zadnjih desetih letih doživel korenite spremembe. Spremembe temeljijo v organizacijskem delu na mednarodnih primerjavah šolskih sistemov in na viziji izobraževalnih sistemov v bodočnosti. Prenova sledi političnim, ekonomskim in socialnim spremembam v slovenski družbi in je obenem povezana s prizadevanji Slovenije slediti razvoju sistemov izobraževanja v Evropski uniji²³. Izhodišča prenove so zapisana v novi šolski zakonodaji in v Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji²⁴. Da so spremembe nujne, nam povedo tudi konkretne številke o slabi izobrazbeni strukturi v Sloveniji in šibkem znanju diplomantov ter visokem osipu v slovenskem šolstvu (glej Zakrajšek v Dodič Turk in drugi 2004: 82).

Prenova se je začela na področju osnovnošolskega izobraževanja z uvedbo devetletne osnovne šole²⁵. Sledila je prenova na področju visokošolskega izobraževanja²⁶, ki pravzaprav še poteka in omogoča implementacijo Bolonjske deklaracije. Cilji reforme so doseči čim večjo stopnjo izobrazbe v krajšem času, skrajševati dolžino študija, zato da bi lahko to skrajšanje porabili za podaljšanje študija, povečati zaposljivost študentov in uveljaviti vseživljenjsko izobraževanje v obliki splošnega strokovnega izobraževanja (Gaši 2005: 35). Ena od bistvenih sprememb, ki jo prinaša reforma, je uvedba kreditnega sistema študija (ECTS)²⁷, ki omogoča merjenje študijskih dosežkov in je učinkovit instrument za transparentnost kurikula, mednarodno priznavanje in vseevropsko mobilnost.

Kot odziv na spremenjene družbene in gospodarske okoliščine se dogajajo korenite spremembe tudi na področju poklicnega in strokovnega izobraževanja. Temeljni cilji prenove

---

²³ Cilji kurikularne prenove izobraževanja v Sloveniji so med drugim interdisciplinarno povezovanje, uvajanje raznolikih metod dela, povečevanje aktivnosti učenca, spodbujanje skladnega telesnega in duševnega razvoja ter povečanje kakovosti in trajnosti znanja (glej Izhodišča kurikularne prenove).

²⁴ Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju (1995: 89) določa tudi načela uvajanja sprememb v šolski sistem, in sicer načelo postopnosti in zagotavljanja ustreznih pogojev, načelo spreminjanja delov v odvisnosti od celote in načelo mednarodne primerljivosti.

²⁵ Glej Zakon o osnovni šoli (Uradni list RS, št. 12/1996).

²⁶ Glej Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu (Uradni list RS, št. 63/2004).

²⁷ ECTS (European Credit Transfer System) je kreditni sistem, ki omogoča merjenje študijskih dosežkov. Študijske obveznosti se vrednotijo s kreditnimi točkami, kar pomeni, da je vsaka obremenitev študenta po uradnem programu točkovana.

in modularizacije izobraževalnih programov srednjega poklicnega in strokovnega izobraževanja so povečati možnosti prilagajanja spremembam na trgu dela, podpirati vseživljenjsko učenje, izboljšati učinkovitost izobraževanja in krepiti individualizacijo ter povečati možnosti posameznika, da samostojneje oblikuje svojo pot do kvalifikacije (Kurikul na nacionalni in šolski ravni v poklicnem in strokovnem izobraževanju 2006: 20).

Novi izobraževalni programi so kompetenčno²⁸ in modularno zasnovani. Klasične učne predmete bodo nadomestile drugačne programske enote – takšne, ki ne sledijo samo strokovnim disciplinam, temveč poklicnim zahtevam. V kompetenčno zasnovanih izobraževalnih programih bodo strokovne predmete nadomestili moduli. Modul je programska enota izobraževalnih programov poklicnega in strokovnega izobraževanja. Je zaokrožena enota ciljev in vsebin, ki povezujejo strokovnoteoretična, praktična znanja ter ključne kompetence. Posamezni modul (ali več modulov) omogoča v skladu s predpisi pridobitev nacionalne poklicne kvalifikacije in je kreditno ovrednoten (Kurikul na nacionalni in šolski ravni v poklicnem in strokovnem izobraževanju 2006: 21).

Pomembna novost, ki jo uvaja reforma srednjega strokovnega in poklicnega izobraževanja in ki zelo spreminja delo šole in učiteljev, je odprti kurikulum. Odprti kurikulum je del izobraževalnega programa, ki obsega kar 20 odstotkov časa, namenjenega strokovnemu delu programa, in ki ga šola določi v sodelovanju s socialnimi partnerji. Z njim država prepušča šoli, da se odloča za vsebine in cilje, ki so v njihovem lokalnem okolju uporabni in konkurenčni (glej Priprava izvedbenega kurikula 2007).

Ena od pomembnih novosti, ki jih prinaša reforma, je vključevanje ključnih kvalifikacij in splošnih kompetenc²⁹ v izobraževalne programe. Dijaki naj bi po novih izobraževalnih

---

²⁸ V zadnjem času se namesto o znanju vedno več govori o kompetencah. Beseda kompetenca ima izvor v latinskem glagolu *competo* in pomeni moč, sposobnost in veščine za izvajanje dejavnosti in doseganje rezultata. Učenci naj bi v času šolanja izgrajevali predvsem kompetence, kot so: kompleksno razmišljanje in ravnanje, učinkovita komunikacija, sodelovalno delo, delo z viri in samoregulativno razmišljanje in ravnanje (Sentočnik v Zupan 2005: 40).

²⁹ Poznamo več klasifikacij kompetenc. Navadno jih delimo na ključne (key) ali splošne (core) kompetence in poklicne kompetence. Ključne kompetence so nujne za vse in prenosljive med različnimi poklici, predvsem pa posamezniku omogočajo udeležbo v družbi in osebnostni razvoj. Poklicne kompetence se delijo na generične (generic) kompetence, ki so skupne za podobne poklice, delovna opravila ali skupine delovnih mest na nekem poklicnem področju, in poklicno specifične kompetence, ki so specifične za posamezna delovna mesta ali opravila (Kurikul na nacionalni in šolski ravni v poklicnem in strokovnem izobraževanju 2006: 13).

programih v procesu izobraževanja razvijali tudi podjetnost³⁰. Sem sodijo razvoj podjetnih lastnosti, zmožnost podjetniškega delovanja in zmožnost načrtovanja poklicne in izobraževalne poti. Dijaki naj bi razvijali podjetniške lastnosti, kot so samozaupanje in prilagodljivost, ustvarjalnost, motiviranost za doseganje ciljev, sposobnost organiziranja in načrtovanja, sposobnost vodenja in timskega dela, sposobnost komuniciranja, ter pridobivali znanja in spretnosti za predstavitev različnih projektov, izdelkov, storitev in podobno.

Učitelji naj bi za doseg te ciljev dijake spodbujali k samostojnemu, ustvarjalnemu in skupinskemu delu. Zelo priporočljivo je povezovanje dijakov s podjetji in podjetniki ter ostalimi strokovnjaki s tega področja. Nadalje strokovna priporočila Centra Republike Slovenije za poklicno izobraževanje in Zavoda Republike Slovenije za šolstvo določajo, naj učitelji uporabljajo sodobne metode učenja in poučevanja in različne dejavnosti za spodbujanje in razvijanje podjetniških lastnosti. Pri projektne delu naj dijaki delajo čim bolj samostojno, učitelji pa naj prevzamejo vlogo mentorja in svetovalca. Dijaki in učitelji naj uporabljajo sodobno informacijsko tehnologijo, medmrežje in strokovno znanje iz različnih predmetov (glej Koncept vključevanja ključne kvalifikacije podjetništvo v izobraževalne programe srednjega poklicnega izobraževanja).

Očitno je, da se razvoju podjetnosti pri mladih vsaj na nacionalni ravni namenja več pozornosti kot v preteklih letih. Podjetnost kot ključno kompetenco naj bi z že navedenimi ukrepi razvijali skozi celoten proces izobraževanja in ne le pri predmetu podjetništvo, kjer je le-ta vključen v izobraževalni program. Vprašanje pa je, koliko so naši učitelji usposobljeni in motivirani za stalno in premišljeno izboljševanje učnih metod in postopkov in ali so na tako spremembo sploh pripravljeni, tako strokovno kot osebno³¹.

---

³⁰ Ostale ključne kompetence, ki naj bi jih razvijali v srednjem poklicnem in strokovnem izobraževanju, so: sporazumevalna zmožnost v maternem in tujem jeziku, matematična zmožnost, učenje učenja, medkulturna kompetenca, estetska kompetenca, družboslovna in naravoslovna kompetenca, socialna kompetenca, informacijska pismenost ter varovanje zdravja in skrb za dobro počutje (Kurikul na nacionalni in šolski ravni v poklicnem in strokovnem izobraževanju 2006: 19).

³¹ Na osnovi domačih izkušenj in mednarodnih primerjav so naši učitelji preslabo usposobljeni za stalno izboljševanje učnih metod in postopkov (Marentič-Požarnik in drugi 2005: 10).

5 ANALIZA PODJETNIŠKEGA IZOBRAŽEVANJA V SLOVENIJI

Po raziskavah IMD³² se slovenski izobraževalni sistem glede na svojo prilagojenost potrebam gospodarstva uvršča na dno lestvice med vsemi državami, ki so vključene v raziskavo (Jaklič in Zagoršek 2005: 44). Eden od glavnih razlogov za to naj bi bilo slabo sodelovanje fakultet med seboj in z gospodarstvom oziroma podjetji.

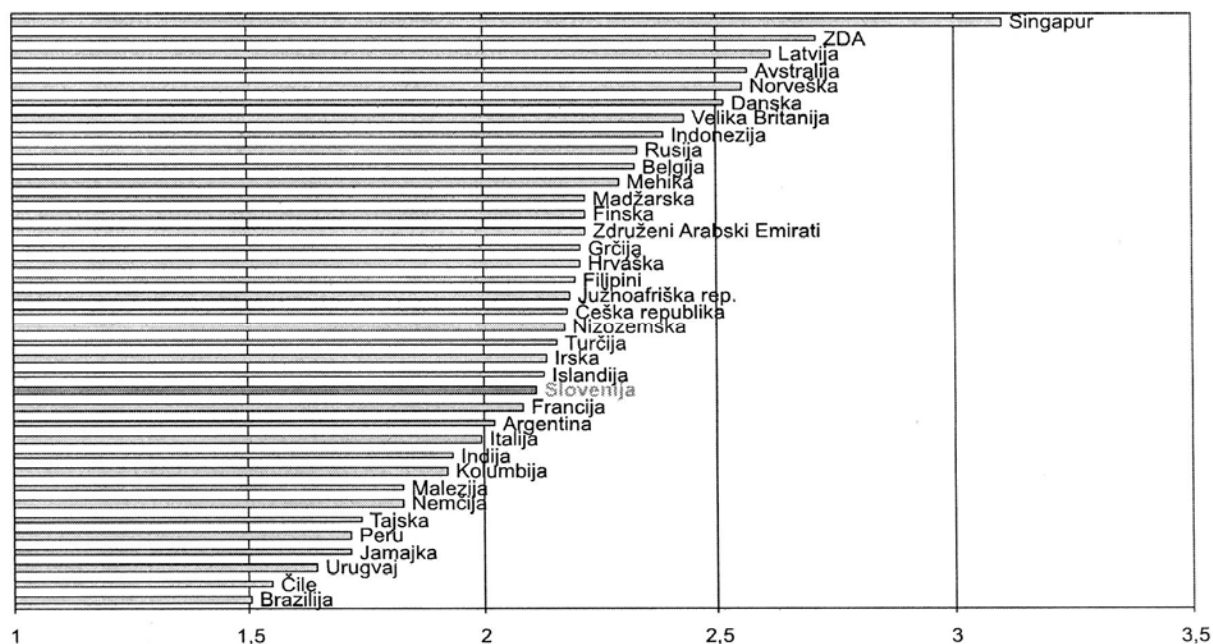
Kakovost izobraževanja in usposabljanja za podjetništvo so relativno slabo ocenili tudi nacionalni izvedenci za podjetništvo v okviru raziskave GEM³³. V šestih letih, odkar se v okviru projekta GEM proučuje podjetništvo v Sloveniji, je bilo nizko ocenjeno predvsem izobraževanje in usposabljanje v osnovnih in srednjih šolah (glej sliko 7.1): v letu 2006 je bilo ocenjeno s povprečno oceno 2,11, kar je druga najnižja povprečna ocena podjetniških okvirov v Sloveniji in je v primerjavi s predhodnim letom nižja za 0,14. Izvedenci so bili mnenja, da poučevanje v osnovnih in srednjih šolah v Sloveniji ne zagotavlja primerne opozarjanja na podjetništvo in ustanavljanje novih podjetij, ne zagotavlja primernega poznavanja načel tržnega gospodarstva ter ne spodbuja ustvarjalnosti, neodvisnosti in osebne iniciative (Rebernik in drugi 2007: 97).

---

³² IMD je Inštitut za razvoj menedžmenta, ki opravlja raziskave svetovne konkurenčnosti držav, v katerih na podlagi 323 indikatorjev primerja več kot 60 vključenih držav oziroma regionalnih gospodarstev.

³³ Raziskava GEM proučuje okvirne pogoje za podjetništvo v posamezni državi, ki vplivajo na odločitev posameznikov za ustanavljanje podjetij in na razvoj podjetništva. Eden od osnovnih okvirnih pogojev za razvoj podjetništva je tudi razširjenost in kakovost izobraževanja in usposabljanja za podjetništvo.

Slika 5.1: Ocene izobraževanja in usposabljanja v osnovnih in srednjih šolah v GEM-državah leta 2006³⁴

Vir: Rebernik in drugi 2007: 99

Višje kot izobraževanje in usposabljanje v osnovnih in srednjih šolah so izvedenci vrednotili izobraževanje po srednji šoli. V Sloveniji je po njihovem mnenju sodeč najbolj urejeno poslovno in menedžersko izobraževanje, saj naj bi zagotavljalo dobro in ustrezno usposabljanje za ustanovitev in rast novih podjetij. Nekoliko bolj kritični pa so bili do kakovosti formalnega izobraževanja za podjetništvo v poklicnih, strokovnih, višjih in visokih šolah ter na univerzi, saj v povprečju menijo, da tovrstni izobraževalni sistemi ne zagotavljajo dovolj dobrega in ustreznega usposabljanja za ustanovitev in rast novih podjetij. Kakovost in razširjenost izobraževanja in usposabljanja za podjetništvo v okviru različnih programov formalnega izobraževanja so uvrstili med pomembne dejavnike, ki v Sloveniji podjetništvo pravzaprav zavirajo (Rebernik in drugi 2007: 109).

Podobno sliko o neustreznosti podjetniškega izobraževanja v Sloveniji prikazujejo tudi druge raziskave (Pšeničny in Glas v Davidsson 2002: 22), saj kažejo na to, da formalni sistem izobraževanja ne daje dovolj poslovnih znanj za podjetništvo in ne spodbuja podjetništva med mladimi.

³⁴ Povprečna ocena izvedencev na lestvici od 1 do 5.

5.1 Razvoj podjetniškega izobraževanja v Sloveniji

V Sloveniji lahko govorimo o pravem podjetniškem izobraževanju in usposabljanju po letu 1990. V začetku devetdesetih let v Sloveniji ni obstajalo kakovostno znanje o podjetništvu, prav tako ni bilo usposobljenega pedagoškega osebja, še manj pa zavesti v državnih institucijah o pomenu podjetniškega izobraževanja in usposabljanja za ekonomski razvoj (Glas in drugi 2006: 24).

Razvoj podjetniškega usposabljanja in izobraževanja v Sloveniji je bil v preteklosti v veliki meri povezan z razvojem podjetja GEA College. Triinštirideset ustanoviteljev, predstavnikov obeh univerz, svetovalnih podjetij in tudi fizičnih oseb je leta 1990 ustanovilo Podjetniško-izobraževalni center GEA College z namenom, da bi v obdobju prehoda in v naslednjih desetletjih z izobraževanjem in usposabljanjem ter razvojem kvalitetne svetovalne podpore pomagali podjetnikom pri vstopanju v svet podjetništva in uspešnem vodenju njihovih rastočih poslov na domačem in svetovnem trgu (Vidic v Glas in Pšeničny 2000: 301).

Na področju neformalnega usposabljanja je bilo podjetje prvo, ki je na slovenskem trgu pričelo z izvajanjem 10-dnevne podjetniške delavnice, na kateri so podjetniki samostojno izdelali poslovne načrte za lastno podjetje. V letu 1992 so začeli z uvodnim usposabljanjem podjetnikov, programom, ki se danes izvaja kot standardni program, namenjen osveščanju iskalcev zaposlitev za možnost samozaposlitve. V obdobju med 1993 in 1999 so bili razviti podjetniško usmerjeni programi za vodstvene delavce v zdravstvu, farmaciji, veterini, kulturi, športu in zavarovalništvu.

GEA College je tako postal vodilni center za podjetniško usposabljanje, vključeval pa se je tudi v iniciative izobraževanja mladih (poletne šole, podjetniški krožki v srednjih šolah, video šola podjetništva in podobno).

Leta 1996 je nov Zakon o visokem šolstvu omogočil ustanovitev visoke šole za podjetništvo, GEA College, ki je najprej ponudila višješolske in visokošolske programe, kasneje pa tudi podiplomske specialistične programe in nato magistrski študij podjetništva.

Na fakultetah se je podjetniško izobraževanje začelo v začetku devetdesetih let. Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani je v prenovljenem programu leta 1991 uvedla predmet

podjetništvo na dodiplomskem programu, podjetništvo pa je vključila tudi v podiplomski specialistični program menedžmenta. Leta 1993 je uvedla magistrski in specialistični program podjetništva. V šolskem letu 1994/1995 je v novem visokošolskem programu poslovne šole vpeljala smer za podjetništvo z več podjetniškimi predmeti in vsebinami. Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani je sledila Ekonomsko poslovna fakulteta Univerze v Mariboru, ki je razvila program menedžment malih podjetij, ki je vključeval tudi sodelovanje študentov v malih podjetjih.

V tem času je tudi na srednjih šolah prišlo do več iniciativ v obliki dopolnilnih dejavnosti. Iz Italije je prišla oblika poletnega seminarja »Učimo se podjetništva«, iz Avstrije in Nemčije projekt »Učne firme«, prišlo je do intenzivnega usposabljanja skupine učiteljev podjetništva za nove didaktične pristope (Glas in drugi 2006: 25). To sodelovanje se je navsezadnje razvilo v program ekonomske gimnazije, kjer je podjetništvo kot strokovni predmet prisoten v treh letnikih izobraževalnega programa (ekonomija pa v vseh štirih).

Proti koncu devetdesetih let so uvodni podjetniški predmet uvedle tudi nekatere tehniške in naravoslovne fakultete Univerze v Ljubljani. V tem času so se na fakultetah ustanavljali tudi podjetniški centri, ki so postajali oblika sistematičnega razvijanja promocije podjetništva, poučevanja, raziskovanja, svetovanja in publiciranja na področju podjetništva. Primera za to sta Center za razvoj podjetništva na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani in Inštitut za podjetništvo in management malih podjetij v Mariboru. Tudi sami študenti so začeli razvijati aktivnosti (na primer SIFE³⁵), vlada Republike Slovenije pa je preko Ministrstva za gospodarstvo pričela podpirati razvoj univerzitetnih inkubatorjev, ki naj bi omogočili realizacijo podjetniških zamisli. Podjetništvo na fakultetah se sedaj še močneje uveljavlja v okviru novih, bolonjskih programov.

Podjetniški programi na osnovnih in srednjih šolah so se začeli razvijati, ko je GEA College vpeljal ameriški program Junior Achievement, danes pa poleg uveljavljenega programa podjetništva na ekonomski gimnaziji potekajo tudi razna tekmovanja, forumi, predstavitve podjetniških idej in drugi projekti. V začetku 21. stoletja deluje vrsta iniciativ tudi na nižjih ravneh šolskega sistema, predvsem v obliki igrice v otroških vrtcih in drugih ekstrakurikularnih oblikah v osnovni in srednji šoli.

---

³⁵ SIFE – Students in Free Enterprise je mednarodna nepridobitna organizacija, ki povezuje skupine študentov v okviru prostovoljnih aktivnosti priprave in izvedbe projektov v lokalnih skupnostih.

5.2 Podjetniške vsebine v osnovnih šolah

Najbolj znan in razširjen program spodbujanja podjetnosti in podjetništva med osnovnošolci oziroma med mladimi med 12. in 15. letom starosti je podjetniški krožek (Glas in drugi, 2006: 32). Podjetniške krožke so razvili v podjetju SUN, d. o. o., iz Gornje Radgone. S takšnim programom so želeli sistematično vplivati na oblikovanje pozitivnih stališč in odnosa mladih do podjetništva, podjetnosti in podjetnikov. Ugotovili so namreč, da je mladina v osnovni šoli gojila relativno negativen ali indiferenten odnos do podjetništva, ki ga je prinašala iz družinskega okolja, kar je bilo ugotovljeno v neposrednih stikih z osnovnošolci. Rešitev za spremembo situacije so poiskali v programu podjetniški krožek za osnovnošolce, v katerega se učenci prostovoljno vključujejo, traja pa 35 šolskih ur. Objektivni neposredni cilji projekta so (<http://www.sun.si/krozki/default.asp>, 6. september 2007):

- spoznavanje pojma podjetništva na zanimiv način,
- vzpodbujanje skupinskega dela otrok na izbranih projektih,
- igranje vlog v namišljenem podjetju,
- učenje podjetnega ravnanja in reševanja problemov,
- spoznavanje nekaterih temeljnih ekonomskih pojmov,
- utrjevanje občutka potrebe po skupinskem načinu reševanja problemov z uporabo različnih tehnik generiranja idej,
- seznanitev s temeljnimi elementi poslovnega načrta,
- prispevek k odločitvi o nadaljevanju izobraževalne poti učenca,
- dvigovanje samozavesti otrok,
- predstavitev projekta na zaključnem podjetniškem forumu.

Program je izvajala mreža prav za to usposobljenih mentorjev, formalno pa se je zaključil s predstavitvijo poslovnih načrtov na prireditvi Podjetniški forum. Na žalost so bili ti forumi v letu 2006 zaradi pomanjkanja sredstev v celoti opuščeni, kljub temu da je bilo zanimanje za program veliko, da so bili tako starši kot učenci s programom zelo zadovoljni, da se je v najuspešnejšem šolskem letu 2002/2003 izvajal v 128 osnovnih šolah v Sloveniji in da je bilo v desetih letih delovanja vanj vključenih 7000 učencev (Glas in drugi 2006: 33).

Nekateri drugi podjetniški programi, ki so se izvajali v osnovnih šolah, so bili (glej Glas in drugi 2006: 34–36):

- podjetniški krožek Junior, ki je bil namenjen učencem drugih in tretjih razredov devetletke in čigar namen je bil seznaniti učence s podjetništvom na igriv način ter pokazati možnosti, ki jih podjetništvo nudi;
- E podjetniški krožek, ki je vključeval dve skupini otrok dveh oddaljenih šol, ki so pripravljale skupni poslovni načrt;
- projekt Igrajmo se podjetništvo, čigar namen je bil seznaniti mlade z osnovnimi podjetniškimi znanji na njim primeren in prijazen način;
- projekt POPRI, ki ga izvaja Primorski tehnološki park in je namenjen spodbujanju ustvarjalnosti, inovativnosti in podjetništva s ciljem snovanja in razvoja novih idej, odkrivanja in razvoja perspektivnega kadra in nastajanja novih tehnološko usmerjenih podjetij ter novih delovnih mest;
- programi, ki zajemajo vsebine o poklicnem svetovanju in načrtovanju kariere, promocijo poklicev in poklicno vzgojo v osnovnih, srednjih in višjih šolah;
- podjetniški krožek PINGO (P kot podjetnost, IN kot inovativnost, GO kot gospodarnost), v katerem učenci spoznavajo poslovne ideje, se učijo nastopanja, komunikacije in osnovnih prvin podjetniškega obnašanja.

Programi, ki se izvajajo v osnovnih šolah, omogočajo, da otroci skozi igro in na njim razumljiv in prilagojen način spoznavajo osnove podjetništva in podjetniškega delovanja. Pri učencih razvijajo sposobnosti reševanja problemov, ustvarjalne sposobnosti, domišljijo, pogajalske sposobnosti in komunikacijske veščine. Programi so pogosto rezultat individualne iniciative in so odvisni od zavzetosti prostovoljcev, ki jih izvajajo in se pri tem srečujejo s finančnimi težavami zaradi neurejenega sistema financiranja na tem področju. Prav zaradi neurejenega financiranja je negotova usoda številnih že pripravljenih ali že izvajanih programov.

5.3 Podjetniške vsebine v srednjih šolah

Nekoliko bolje kot na ravni osnovnih šol so podjetniške vsebine oziroma predmeti s podjetniško vsebino vključeni v programe srednješolskega formalnega izobraževanja. Dijaki naj bi v okviru podjetniškega izobraževanja pridobili osnovna znanja o podjetništvu, razvijali

podjetniške lastnosti in sposobnosti ter razvijali zavest o podjetništvu kot možni poklicni poti oziroma karieri.

5.3.1 Podjetniške vsebine v programih srednjega poklicnega, poklicno-tehniškega in srednjega strokovnega izobraževanja

V Sloveniji je bil predmet podjetništvo vpeljan v posamezne programe poklicnega izobraževanja leta 1995. To so bili diferencialni programi, pripravljene po modelu 3 + 2, predmet podjetništvo pa poslušajo dijaki zadnjega letnika v obsegu 70 ali 105 šolskih ur (glej prilogo B).

Razvojni nosilec poklicnega izobraževanja v Sloveniji je bil Center za poklicno izobraževanje (CPI), ki je podjetništvo uvajal v poklicne srednje šole v sodelovanju z ostalimi slovenskimi nosilci podjetniškega izobraževanja in s podjetniškim centrom na Durham University Business School iz Velike Britanije. Razmišljanje o podjetniških vsebinah v šolah je motiviralo dejstvo, da v poklicnih oziroma strokovnih srednjih šolah velik del mlade populacije sklone svojo formalno izobraževanje in se vključuje v »svet dela«, kjer je lahko podjetniška kariera, zlasti po nekajletnih izkušnjah ali v okviru družinskega podjetja, zanimiva alternativa. Pri vseh izpeljanih projektih sta vzporedno potekala tudi usposabljanje učiteljev ter priprava ustreznega učnega gradiva. Programe so morali potrditi tudi socialni partnerji (zbornica in drugi), saj brez njihovega soglasja ni mogoče vnesti predmeta v kurikulum.

Podjetniške vsebine so, poleg samostojnega predmeta podjetništvo, vključene v izobraževalne programe tudi kot :

- podjetniške vsebine, integrirane v strokovne predmete in praktični pouk,
- uporaba aktivnih metod učenja skozi celoten proces izobraževanja,
- projekti v projektnih tednih,
- učna podjetja,
- interesne dejavnosti,
- druge oblike, na primer dobrodelne aktivnosti, prostovoljno delo.

Učna podjetja se kot del praktičnega pouka pojavljajo v prenovljenih programih srednjega strokovnega izobraževanja ekonomski tehnik, prenovljenih programih poklicno-tehniškega

izobraževanja, novih programih poklicnega izobraževanja administrator ter poklicnem tečaju. Učna podjetja predstavljajo simulacijo delovnega procesa, kjer so dijaki zaposleni na konkretnem delovnem mestu v podjetju. V učnem podjetju delajo z dijaki mentorji – profesorji strokovnih predmetov s področja ekonomije.

Praktični pouk v učnih podjetjih obiskujejo dijaki v tretjem letniku 4 ure tedensko. Pouk poteka v specializirani učilnici v skupinah po delovnih mestih: vodstvo podjetja, tajništvo, kadrovski oddelek, računovodstvo in oddelek marketinga (nabava, prodaja, tržno komuniciranje). V Sloveniji tako vsako leto deluje na 38 šolah okrog 300 učnih podjetij, ki preko Centrale učnih podjetij Slovenije (CUPS) vzpostavljajo medsebojne poslovne odnose, med sabo trgujejo, poravnavaajo finančne in davčne obveznosti, se vključujejo v mednarodno mrežo učnih podjetij in se na sejnih tudi srečujejo (<http://www.cups.si/>, 4. april. 2007).

Pri predmetu učno podjetje naj bi dijaki razvijali tudi nekatere podjetniške lastnosti in sposobnosti. Tako naj bi poleg drugih ciljev razvijali komunikacijske sposobnosti, logično mišljenje za sistemsko reševanje problemov, smisel za timsko delo, pridobivali osnovna znanja o gospodarstvu in posameznih dejavnostih, spoznali bistvo podjetništva in razumeli pomen le-tega za učinkovito gospodarjenje, razvijali podjetniški način razmišljanja, pridobivali temeljna znanja s področja marketinga, razvijali odgovornost in samoiniciativnost (http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2006/programi/Ssi/ekonomski_teh/KZ_pp.htm, 4. april 2007).

Raziskave, ki so jih opravili v nekaterih državah Evropske unije, kažejo, da imajo učna podjetja pozitiven vpliv na podjetništvo med mladimi. Tako so rezultati raziskave v Belgiji pokazali, da ima devet od desetih dijakov, ki so v okviru srednješolskega izobraževanja tri leta sodelovali v učnih podjetjih, zelo pozitiven odnos do podjetništva in 20 % teh dijakov želi v bližnji prihodnosti ustanoviti svoje podjetje. Raziskava v Nemčiji pa je pokazala, da tovrstna oblika podjetniškega izobraževanja pozitivno vpliva tudi na razumevanje podjetništva, saj kar 80 % dijakov, ki sodelujejo v učnih podjetjih, meni, da zaradi tega bolje poznajo in razumejo svet podjetništva, kar 33 % izmed njih pa si želi postati podjetnik (Final Report of the Expert Group »Best Procedure« Project on »Mini-Companies in Secondary Education« 2005: 39).

Na žalost pa na podlagi lastnih izkušenj ugotavljam, da je še vedno zahtevanih preveč teoretičnih znanj³⁶, da učitelji niso ustrezno usposobljeni za tovrstno poučevanje, še vedno prevladujejo tradicionalne metode poučevanja, ki ne spodbujajo in razvijajo podjetniških lastnosti dijakov, premalo pa je tudi sodelovanja med šolami in podjetji oziroma podjetniki.

5.3.2 Podjetniške vsebine v programu ekonomska gimnazija

Program ekonomske gimnazije ima na ravni srednjih šol najbolj obsežen predmet podjetništvo. Ekonomska gimnazija je namenjena dijaku, ki želi poleg splošnih znanj pridobiti temeljna ekonomskoposlovna znanja, razvijati organizacijsko vodstvene sposobnosti, sposobnosti timskega povezovanja in pridobiti podjetne lastnosti ter menedžerske spretnosti. Poleg splošnih nalog gimnazij, ki so opredeljene z zakonom, opredeljuje program ekonomske gimnazije tudi posebne naloge in cilje, to so razumevanje ekonomskih zakonitosti, razvoja in delovanja tržnega gospodarstva, razvijanje samostojnega kritičnega presojanja in sposobnosti vodenja, razvijanje ustvarjalnega mišljenja, podjetnih in menedžerskih lastnosti in spretnosti, sposobnosti komuniciranja in javnega nastopanja in sposobnosti dela v skupini in timskega sodelovanja (http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2006/programi/gimnazija/ekon_gim/spl-del.htm, 6. september 2007).

Strokovni predmeti ekonomske gimnazije so obvezni štiriletni maturitetni predmet ekonomija in obvezni predmet podjetništvo. Predmet podjetništvo je strokovni predmet, ki posreduje temeljna poslovna znanja, razvija podjetniške lastnosti in spretnosti dijakov in jih motivira za študij na poslovnem področju. Izvaja se v skupnem obsegu 315 ur, od tega v drugem letniku 70 ur (2 šolski uri na teden), v tretjem letniku 105 ur (3 šolske ure na teden) in v četrtem letniku 140 ur (4 ure na teden).

Splošni cilji pri predmetu podjetništvo so

(http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2006/programi/gimnazija/ekon_gim/podjetnistvo-ucni-nacr.htm, 6. september 2007):

- spodbuja dijake k ustvarjalnemu mišljenju;
- razvija ustvarjalne zmožnosti;
- razvija pozitivno mišljenje;

---

³⁶ Raziskava, ki sem jo izvedla, je pokazala, da večina učiteljev nima praktičnih podjetniških izkušenj.

- razvija pozitiven odnos do okolja;
- razvija podjetniške, organizacijske in vodstvene lastnosti;
- razvija odgovorno ravnanje;
- ustvarja razmere za učinkovito skupinsko delo;
- omogoča spoznavanje retoričnih znanj in razvija retorične spretnosti;
- omogoča spoznavanje procesov ustanavljanja podjetij, spoznavanje razmer za poslovanje ter razvoj podjetij in organizacij;
- posreduje temeljna poslovna znanja, pomembna za razumevanje gospodarskega poslovanja.

Operativne cilje pri predmetu podjetništvo v vseh treh letnikih prikazuje tabela 7.1.

Tabela 7.1: Operativni cilji predmeta podjetništvo v posameznih letnikih ekonomske gimnazije

Letnik	Operativni cilji pri predmetu podjetništvo
Drugi	Dijaki: <ul style="list-style-type: none"> - spoznavajo svoje sposobnosti, - spoznavajo pomen motivacije za uspeh, - razvijajo pozitiven odnos do ustvarjalnosti, - razvijajo ustvarjalno mišljenje, - razvijajo podjetniške ideje, - se povezujejo in razvijajo komunikacijske in podjetniške lastnosti, - utrjujejo veščine, potrebne za skupinsko delo in organiziranje, - spoznavajo značilne lastnosti podjetnikov in osnove podjetništva.
Tretji	Dijaki: <ul style="list-style-type: none"> - spoznavajo dejavnosti in procese od zamisli do oblikovanja poslovnega načrta, - pridobivajo poslovna znanja, pomembna za pripravo poslovnega načrta, - pridobivajo znanja in spretnosti, pomembne za predstavitev poslovnega načrta, - razvijajo retorične sposobnosti in javno predstavijo poslovni načrt.
Četrti	Dijaki: <ul style="list-style-type: none"> - pridobivajo poslovna znanja, pomembna za celovit pregled nad poslovnimi funkcijami, - spoznajo povezanost in soodvisnost poslovnih funkcij podjetja, - preverjajo osebne sposobnosti in svoja nagnjenja, pomembna za poklicno odločanje.

Vir:

http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2006/programi/gimnazija/ekon_gim/podjetnistvo-ucni-nacrt.htm, 6. september 2007

Kot vidimo iz tabele, dijaki v drugem letniku predvsem razvijajo podjetniške lastnosti in sposobnosti, v tretjem letniku skupinsko pripravijo poslovni načrt za lastno zamisel in ga javno predstavijo, v četrtem letniku pa teoretično zaokrožijo pridobljena poslovna znanja. Predmetni katalog in učni načrt za predmet podjetništvo določata, da je treba znanje dijakov ocenjevati individualno in skupinsko. Učitelj ocenjuje dijakove ustne odgovore, pisne izdelke v obliki poročil, projektno delo in nastope.

Kot lahko vidimo iz splošnih in operativnih ciljev pri predmetu podjetništvo, naj bi dijaki poleg poslovnih znanj razvijali ustvarjalno mišljenje, podjetniške lastnosti in pozitiven odnos do podjetništva. Učitelji naj bi spodbujali dijake k samostojnemu ustvarjalnemu delu. Pri tem naj bi uporabljali metode dela predvsem v obliki individualnih in skupinskih projektov, ki naj bi jih samostojno vodili dijaki. Iskanje poslovnih zamisli pa zahteva tudi povezovanje dijakov z gospodarskimi ustanovami, različnimi strokovnjaki in podjetniki.

5.3.3 Druge oblike podjetniškega izobraževanja v srednjih šolah

Poleg predmeta podjetništvo na srednjih šolah delujejo razni podjetniški krožki, podjetniški projekti, raziskovalni projekti na temo podjetništva, tekmovanja srednješolcev in podobno.

Eden od programov v srednjih šolah, ki mladim pomaga, da znajo ceniti in bolje razumeti podjetništvo in njegovo vlogo v gospodarstvu in družbi, je program Junior Achievement, ki ga izvaja Zavod za podjetniško izobraževanje mladih. Raziskave celo kažejo, da v zahodnih evropskih državah tretjina dijakov, ki sodelujejo v programu Junior Achievement, pozneje ustanovi svoje podjetje (Kaučič, 2005b: 32).

Junior Achievement – Young Enterprise (skrajšano JA-YE) oziroma Zavod za podjetniško izobraževanje mladih je nevladna in nedobičkonosna organizacija za izobraževanje mladih na področju podjetništva, ekonomije in osebnih financ. Njen namen je, da bi mlade izobrazili in navdušili za podjetništvo in ekonomijo in omogočili vsakemu mladostniku, da pridobi osnovno znanje o podjetništvu. Organizacije JA-YE delujejo v 100 državah po svetu, od tega jih je v Evropi 42 (<http://www.ja-ye.si/zavod/zavod.html>, 25. marec 2007). Organizacijo JA-YE financirajo podjetja z donacijami, del sredstev pa pridobi preko razpisov, ki jih razpišejo ministrstva v okviru svojih programov.

JA-YE programi se izvajajo s pomočjo prostovoljcev pri pouku ali kot obšolska dejavnost. Dijaki in učenci pridobivajo teoretična podjetniška in ekonomska znanja skozi praktične izkušnje. Pri izvedbi programa zagotavlja JA-YE učiteljem podporo z učnimi gradivi. Programi se izvajajo v sodelovanju med učitelji in svetovalcem prostovoljcem. Poslovni svetovalac je »poseben gost« oziroma mentor podjetnik, ki je strokovnjak na svojem področju. Poskrbljeno je tudi za sistematično brezplačno izobraževanje oziroma usposabljanje učiteljev, ki poteka v obliki predavanj z delavnicami in temelji na aktivnih metodah dela.

Na eni strani je tako podjetniško izobraževanje koristno za mlade, saj pridobijo osnovna znanja o podjetništvu ter morda tudi motivacijo za nadaljnji študij ali kariero. Po drugi strani pa lahko tudi podjetja s sodelovanjem in podporo JA-YE pridobijo kader z osvojenimi določenimi podjetniškimi znanji, se povezujejo z določeno šolo, vplivajo na pripravo predmetnika v okviru 20 % programa pri vseh predmetih (saj je podjetništvo po novih smernicah ključna kvalifikacija in bo vključeno v vse učne sklope, prilagaja pa jih lahko vsaka šola po svoje) ter promovirajo podjetje v tiskanih gradivih, ki jih izdaja JA-YE, in medijih.

JA-YE izvaja naslednje programe:

- program Junior Achievement – moje podjetje (skrajšano JAMP),
- program Podjetno do uspeha,
- Mala šola podjetništva.

Program Junior Achievement – moje podjetje je namenjen srednješolcem. Temeljni cilj programa je z izkušnjami dopolniti znanje srednješolcev o podjetniškem in gospodarskem delovanju, da bolj razumejo ureditev in vodenje poslovanja. Seznanijo se s prednostni sistema svobodnega podjetništva, naučijo se kritičnega razmišljanja in izražanja in se seznanijo z zaposlitvenimi možnostmi. Program torej gradi pozitiven odnos med mladimi in poslovnim svetom (Lamovšek Golob 2005: 24). Program JAMP je potrdil Strokovni svet RS za splošno izobraževanje in je objavljen v Katalogu programov obveznih izbirnih vsebin za srednješolce.

Program Podjetno do uspeha podaja praktične informacije o osebnih finančah in pomenu opredeljevanja izobraževalnih in poklicnih ciljev, ki temeljijo na znanjih in veščinah ter interesih in vrednotah učencev. Dijaki se seznanijo z vsebinami, kot so izbiranje in

samopoznavanje, sprejemanje odločitev, izobraževanje in poklicna pot, proračun, posojila, finančno tveganje in podobno.

V Mali šoli podjetništva dijaki ustanovijo lastno (navidezno) podjetje s kadrovskim, finančnim, tržnim in tehnološkim oddelkom ter upravo. Izvolijo direktorje oddelkov, generalnega direktorja in predsednika nadzornega sveta. S tržno raziskavo se odločijo za storitev, ki jo bodo ponudili prihodnjim uporabnikom. S pomočjo mentorjev, diplomiranih ekonomistov z večletnimi pedagoškimi izkušnjami, in predavateljev, praktikov oziroma uspešnih podjetnikov, osvojijo znanja o ureditvi podjetja, izdelavi poslovnega načrta, upravljanju in vodenju podjetja ter zaključevanju poslovnega leta. Delo v Mali šoli podjetništva poteka timsko, v obliki delavnic in s poudarkom na razvoju kariere in ustvarjalnosti, mladi, ki so se je udeležili, pa so večinoma navdušeni nad novimi znanji in drugačnim načinom dela (Basle 2005: 28).

Poleg programov podjetniškega izobraževanja mladih, ki jih izvaja organizacija JA-YE, se v Sloveniji uveljavljajo tudi drugi projekti spodbujanja podjetništva med mladimi. Inovativni podjetniški projekt je vseslovensko tekmovanje za najbolj inovativne podjetniške projekte mladih, ki ga pripravlja Inštitut za inovativnost in tehnologijo v sodelovanju s Centrom za raziskovanje novih tehnologij in Tovarno podjetmov iz Maribora. Namen projekta je spodbujanje in prepoznavanje ustvarjalnih, inovativnih in podjetnih slovenskih osnovnošolcev in dijakov in njihovih mentorjev ter promoviranje in nagrajevanje najboljših. Pobudniki projekta so prepričani, da je mogoče na ta način učinkovito spodbujati mlade k inovativnosti, vse od ustvarjalnega razmišljanja, prek raziskovalno razvojnega dela, do prototipa in končnega rezultata – novega tržnega izdelka, nove storitve, izboljšane načina dela, novega učnega pripomočka, novosti na šoli ali kaj podobnega (glej Bošnjak 2006).

5.4 Druge oblike pospeševanja podjetništva med mladimi

Do leta 2005 je programe razvoja podjetnosti in ustvarjalnosti mladih v sodelovanju s številnimi partnerji izvajal Pospeševalni center za malo gospodarstvo (PCMG). Nekateri od podjetniških programov in projektov so bili (<http://www.japti.si/index.php?action=print&id=811>, 29. september 2006):

- certifikat GetWork,
- Igrajmo se podjetništvo,

- Izziv za mlade,
- Podjetniško izobraževanje mladih,
- Podjetna gimnazija,
- Šola podjetništva – GEA College,
- Podjetniški izziv za mlade,
- Poletna šola podjetništva,
- Bodi vse to, kar si lahko,
- Uresniči svoje sanje, bodi podjeten,
- Ustvarjalni upi.

Leta 2005 se je PCMG preoblikoval v Javno agencijo Republike Slovenije za podjetništvo in tuje investicije (JAPTI). Ključna komponenta aktivnosti JAPTI je spodbujanje razvoja podjetniških aktivnosti. V okviru teh aktivnosti se izvajajo tudi aktivnosti za razvoj podjetnosti in inovativnosti mladih, uvajanje podjetništva na vseh ravneh formalnega izobraževanja, ki zajemajo podjetniška tekmovanja, podjetniške forume, podjetniško usposabljanje učiteljev, aktivnosti za pripravo in stopenjsko vpeljavo predmetnikov na področju podjetništva ter ostale podpirne aktivnosti pri razvoju podjetniške aktivnosti med mladimi (<http://www.podjetniski-portal.si/content.aspx?docid=1662&rootnodeid=9>, 13. oktober 2007).

5.5 Podjetniške vsebine na višjih šolah, visokih šolah in fakultetah

Podjetniško izobraževanje je hitro rastoča smer v višjih šolah in na univerzah povsod po svetu. Tudi v Evropi smo bili konec osemdesetih in v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja priča naglemu porastu podjetniškega izobraževanja (Amdam 2003: 248). Mnogo univerz ponuja svojim študentom vsaj en predmet s področja podjetništva na dodiplomskem in podiplomskem študiju, nekaj pa se jih bolj ali manj osredotoča na podjetništvo. Čeprav se predmeti o podjetništvu na različnih univerzah razlikujejo, je med njimi veliko skupnega, še zlasti pri uvajanju v to študijsko področje. Nameni predmetov so usmerjeni na primer k opredeljevanju in ovrednotenju znanj, razumevanju značilnosti podjetnikov in njihove vloge pri gospodarskem razvoju države in v zadnjem času v mednarodnem gospodarskem razvoju, ovrednotenju priložnosti in iskanju idej za ustanovitev podjetja, pripravi in predstavitvi celostnega poslovnega načrta, pridobivanju sredstev; vodenju in povečevanju posla in

razumevanju vloge podjetništva znotraj organizacij – notranje podjetništvo (Antončič in drugi 2002: 44).

Tudi v Sloveniji, tako kot drugod po svetu, se daje vse večji poudarek podjetniškemu izobraževanju. Doktrina podjetništva se je kot dopolnilna usmeritev pri rednih programih pojavila dokaj zgodaj na Ekonomski fakulteti v Ljubljani in Ekonomsko-poslovni fakulteti v Mariboru, medtem ko sta GEA College in Visoka strokovna šola za podjetništvo ves svoj program zasnovali na podjetniški doktrini oziroma sta se specializirali za podjetništvo.

Različni višješolski programi največkrat vključujejo v svoje programe predvsem uvodni predmet podjetništvo, v katerem študenti spoznajo določene prvine podjetniškega procesa (glej prilogo C). V teh primerih gre bolj za spoznavanje določenega področja in ne toliko razvijanje podjetnih sposobnosti oziroma zmožnosti. Pri nekaterih izobraževalnih programih pa so zastopani zgolj predmeti, vezani na strokovno opravljanje nekaterih poslovnih funkcij, predvsem gre za trženje na področju, ki ga pokriva šola.

Najpomembnejše fakultete, ki nudijo podjetniško izobraževanje v Sloveniji, so Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani, Ekonomsko-poslovna fakulteta Univerze v Mariboru in GEA College³⁷.

Na Ekonomski fakulteti v Ljubljani so sistematično spodbujanje podjetništva vpeljali v predmetom osnove podjetništva, ki je od začetka devetdesetih let temeljni predmet rednega dodiplomskega študija. Poleg tega lahko študenti na dodiplomskem visokošolskem študiju vpišejo smer podjetništvo. V začetku devetdesetih let so na Ekonomski fakulteti v Ljubljani uvedli tudi poglobljen študij podjetništva kot podiplomski študij. Tudi novi bolonjski dodiplomski programi in podiplomski programi imajo smer podjetništvo. Študij je namenjen študentom, ki želijo pridobiti znanja za vodenje lastnega ali družinskega podjetja, za spodbujanje podjetništva in razvijanje podjetniške kulture v korporacijah, in tistim, ki se nameravajo v okviru vladnih in drugih institucij ukvarjati s strokovno pomočjo manjšim podjetjem.

---

³⁷ Podjetništvo poučujejo tudi nekatere druge fakultete, vendar v omejenem oziroma manjšem obsegu in v sodelovanju s profesorji in ostalimi sodelavci z Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani.

Na Ekonomsko-poslovni fakulteti Univerze v Mariboru se lahko študenti vpišejo na smer podjetništvo na visokošolskem programu ter na univerzitetnem diplomskem in podiplomskem programu.

Od leta 1996 deluje poleg obeh univerz tudi prva zasebna, za podjetništvo specializirana Visoka šola za podjetništvo, ki je tudi prva poslovna šola v srednji in vzhodni Evropi, ki je v celoti usmerjena v izobraževanje podjetnikov. Program so priredili po znani ameriški šoli podjetništva Babson College in temelji na praktičnem delu in neposrednem spoznavanju uspešnih podjetnikov. Večina izrednih študentov na tej šoli ob študiju že vodi svoje podjetje, ankete pa kažejo, da svoje podjetje ustanovi med rednim študijem 7 %, takoj po končanem študiju pa še 13 % študentov. O ustanovitvi podjetja sicer razmišlja tretjina rednih študentov, vendar si želijo po zaključenem študiju pridobiti še delovne izkušnje v drugih podjetjih (Kaučič 2005b: 31).

Na ravni visokih šol je v Sloveniji poseben problem uvajanja podjetništva na tehniških in naravoslovnih fakultetah. Najnovejša dejstva, ki prihajajo iz uspešnih podjetij in univerz, kažejo, da je resničen izvor moči današnjih gospodarstev kombinacija tehničnih znanj s podjetniškim načinom ravnanja. Raziskava med menedžerji najbolj uspešnih podjetij je pokazala, da po njihovih izkušnjah najbolj uspešni inženirji niso samo dobro tehnično izobraženi, ampak imajo tudi podjetniška znanja (Arora, Faraone v Glas in drugi, 2006: 43). V ZDA so že pred časom spoznali, da je nujno uvajanje podjetniških vsebin na tehnične visokošolske institucije, in da programi podjetništva niso več izolirani znotraj poslovnih šol. Podatek iz ZDA kaže, da več kot 90 % uspešnih tehnoloških podjetnikov prihaja prav s tehničnih univerz (Glas in drugi 2006: 43).

V slovenskem visokošolskem sistemu splošnega zavedanja o nujnosti podjetniških vsebin na tehniških šolah še ni. Osnovni predmet podjetništvo je sicer vključen v nekaj programov oziroma smeri, sicer pa predmetov s področja podjetništva ni veliko. Predmeti, ki so vključeni v programe, so bolj splošni ekonomski predmeti oziroma predmeti specialnih poslovnih vsebin (na primer trženje, računovodstvo in podobno). Tudi tam, kjer so ti predmeti vključeni v predmetnik, se izvajajo v manjšem obsegu ur oziroma v relativno manjšem obsegu glede na ostale predmete.

Mladi so času univerzitetnega dodiplomskega in podiplomskega izobraževanja pomemben potencialni vir novih podjetnikov, vendar pa podjetništvo in podjetniški način razmišljanja in poučevanja ostajata žal v večini izobraževalnih institucij izolirana na nekaj predmetov. Kljub premikom v razvoju podjetniškega izobraževanja na vseh nivojih pa menim, da podjetniško izobraževanje še vedno ni deležno potrebne pozornosti, saj ostaja v veliki meri domena ekonomskih in poslovnih šol, na tehniških in naravoslovnih fakultetah pa je prej izjema kot pravilo. Podjetniško izobraževanje na teh fakultetah bi omogočilo, da bi tudi ti študentje spoznali osnove podjetništva in podjetniškega delovanja, kar bi jim odprlo številne možnosti za podjetniško kariero, saj se v današnjem času največ poslovnih priložnosti odpira ravno na teh področjih.

5.6 Druge oblike pospeševanja podjetništva med študenti

5.6.1 Univerzitetni podjetniški inkubatorji

Inkubator je organizacija, ki pomaga ustanavljati nova podjetja, jih razvijati in inkubirancem (podjetnikom) nuditi pomoč v obliki prostora, svetovanja in storitev ter jim ponuditi pomoč pri organizaciji poslovanja na osnovi tržno zanimive ideje. Univerzitetni inkubator deluje v okviru univerze ter izboljšuje prenos znanja na trg. Ciljne skupine univerzitetnih inkubatorjev so dodiplomski in podiplomski študenti, visokošolski učitelji in študentje ter drugi zaposleni na univerzi pa tudi zunanji nosilci podjetniških idej. Univerzitetni inkubator je tako pomemben most med univerzo in gospodarstvom.

V Sloveniji imamo tri univerzitetne podjetniške inkubatorje, in sicer v Ljubljani, Mariboru in Kopru.

Cilji ljubljanskega univerzitetnega inkubatorja, kot so zapisani na njegovi spletni strani, so (http://www.lui.si/predstavitev/vizija_in_poslanstvo/, 13. oktober 2007):

- prispevati k razvoju osrednjeslovenske regije ter celotne države in doprinesi k večji konkurenčnosti gospodarstva;
- s spodbujanjem podjetništva kot eni od zaposlitvenih oblik pripomoči k zmanjšanju brezposelnosti, predvsem med mlajšo populacijo;
- povečati prenos znanja med Univerzo v Ljubljani in gospodarstvom;

- širiti podjetniško zavest v univerzitetnem okolju ter mlade vzpodbuditi k realizaciji svojih podjetniških idej v obliki obstoječih ali novonastalih podjetij;
- ustvarjati razmere, v katerih bodo podjetni mladi ljudje lahko sledili svojim vizijam in uresničevali podjetniške ideje;
- ponuditi različne oblike izobraževanja s področja podjetništva in širiti podjetniške vrednote med mladimi;
- promovirati podjetništvo na Univerzi v Ljubljani;
- ustanavljati nova v rast usmerjena podjetja.

V okviru Univerze v Mariboru deluje univerzitetni podjetniški inkubator Tovarna podjetij. Svojim inkubirancem ponujajo poslovne prostore in vso administrativno podporo za snovanje podjetja in za pričetek poslovanja, svetovanje in mentorstvo ter strokovna srečanja in izobraževanja. Osnovne storitve inkubatorja so subvencionirane s strani države in sponzorjev in so zato brezplačne za uporabnika.

Univerzitetni inkubator Primorske je najmlajši od omenjenih inkubatorjev in je namenjen mladim, študentom, pedagoškim delavcem pa tudi raziskovalcem in ostalim prebivalcem Primorske z inovativnimi idejami, ki bi jih želeli uresničiti.

V tujini so univerzitetni podjetniški inkubatorji gojišča najprodornejših podjetniških pobud med študenti, iz katerih nastajajo vrhunska podjetja (Kaučič 2005a). V Ameriki ima vsaka večja univerza svoj inkubator, na Harvardu pa lahko študentje povsem legalno ustanavljajo podjetja kar v svojih študentskih sobah (Kaučič 2002). Nekatera najboljša ameriška tehnološka podjetja, kot na primer Hewlett Packard, Genentech, Lycos in Yahoo so pravzaprav univerzitetna »spin-off« podjetja. Raziskave kažejo, da so tovrstna univerzitetna »spin-off« podjetja v Združenih državah Amerike izrednega pomena zaradi zaposlovanja in svojega prispevka k ekonomskemu razvoju, predvsem zaradi svoje naravnosti k inovativnosti (Shane 2005: 35). Na najboljši italijanski šoli v Bologni pa dovoljujejo profesorjem, da pridobijo lastniški delež v podjetjih, če pomagajo študentom pri njihovem zagonu.

5.6.2 Študentske podjetniške organizacije

Študentske podjetniške organizacije so dobra odskočna deska za ustanovitev podjetja, saj študentje v njih pridobivajo dragocene izkušnje. Nekatere od teh organizacij, ki delujejo na ekonomsko-poslovnih in tehničnih fakultetah, so opisane v nadaljevanju.

➤ **Center za študentsko podjetništvo, inovativnost in kreativnost (ŠPIK)**

Center za študentsko podjetništvo, inovativnost in kreativnost (ŠPIK) deluje na Ekonomski fakulteti v Ljubljani in povezuje univerzo in gospodarstvo. Center omogoča študentom pridobivanje praktičnih izkušenj z delom na konkretnih projektih za podjetja, ki poiščejo njihovo pomoč oziroma sodelovanje pri konkretnih problemih in izzivih. Študentom je na ta način omogočeno ustvarjanje povezav s poslovnim svetom, pridobivanje praktičnih znanj in podporno okolje pri reševanju zahtevnejših projektov.

➤ **Student Project Group (SPG)**

Društvo Student Project Group je skupina absolventov trženja na Ekonomski fakulteti in na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani, katere osnovno poslanstvo je prenos teoretičnega znanja v prakso in širjenje ideje podjetništva v Sloveniji. Društvo z delom na projektih na področju trženja in tržnega komuniciranja sodeluje z domačimi podjetji, preko mednarodne mreže študentskih organizacij JADE pa pripravljajo tudi analize izvoznih priložnosti in raziskave tujih trgov.

➤ **Students in Free Enterprise (SIFE)**

SIFE je mednarodna nepridobitna organizacija, ki združuje študente z več kot 1800 univerz iz 46 držav po vsem svetu in uspešno vključuje in povezuje skupine študentov v prostovoljnih aktivnostih priprave in izvedbe projektov v lokalnih skupnostih (Kaučič 2005c). Osnovne smernice temeljijo na prostovoljnem delovanju in podajanju za preživetje potrebnih osnovnih poslovnih znanj ljudem, ki sami nimajo priložnosti pridobiti znanja na način, ki jim je blizu, razumljiv in prinaša konkretne rezultate. S svojimi aktivnostmi želijo študentje prispevati svoj delež k izboljšanju skupnosti in ozaveščati o problemih etičnega in družbeno odgovornega ravnanja podjetij.

➤ **Management Group**

Združenje Management Group je neprofitna, nevladna organizacija študentov, absolventov in mladih diplomantov, zbranih z različnih področij, ki si poleg teoretičnega znanja, pridobljenega na fakulteti, poskušajo v času študija pridobiti še praktične izkušnje na področju organizacije in vodenja projektov. Management Group se ukvarja s posredovanjem podjetniških veščin v obliki predavanj študentom, diplomantom in v zadnjem času tudi

podjetjem v obliki svetovalne dejavnosti. Organizirajo predavanja, kjer gostijo uspešne slovenske menedžerje, strokovne ekskurzije, v okviru katerih obiskujejo znana podjetja, bilateralne izmenjave slovenskih študentov s študenti iz drugih evropskih držav (Euro Tour) in tedenski projekt (International Week), kjer se jim pridružita po dva člana vsake države članice združenja.

➤ **Študentska poslovna konferenca (ŠPK)**

Namen Študentske poslovne konference je koristno in učinkovito sodelovanje med fakultetami in poslovnim svetom. Na konferenci študentje predstavijo svoja raziskovalna dela: poslovne primere in projekte, poslovne načrte, diplomska, specialistična in magistrska dela, ki rešujejo konkretne poslovne probleme, predstavitve pa nato dopolnjujejo različne okrogle mize, kjer se soočajo mnenja poslovnega sveta z izobraževalnim.

6 PODJETNIŠKO IZOBRAŽEVANJE V EVROPSKI UNIJI

Spodbujanje podjetništva in podjetniške miselnosti je ključni dejavnik ustvarjanja novih delovnih mest, prispeva k večji konkurenčnosti in gospodarski rasti tako v Evropski uniji kot celoti kot tudi v posameznih državah članicah. Za razliko od Združenih držav Amerike, kjer ima podjetništvo nekoliko daljšo tradicijo, je podjetništvo v Evropi dolgo veljalo za precej tvegano in zato ne preveč privlačno karierno možnost. Tudi izobraževalni sistem je bil bolj kot v spodbujanje podjetništva in razvijanje podjetniških lastnosti pri mladih usmerjen v »produkcijo« kadrov za velika podjetja in državno administracijo (javno upravo). Danes je situacija na tem področju povsem drugačna, saj postaja podjetniško izobraževanje v večini držav Evropske unije vedno bolj pomembno.

6.1 Pomen podjetniškega izobraževanja v Evropski uniji

S hitrim razvojem gospodarstev in vedno večjo vlogo malih in srednje velikih podjetij se vedno bolj poudarja pomen podjetništva, kar potrjujejo tudi glavni dokumenti Evropske unije, ki dajejo podjetništvu pomembno mesto. Tako je že Lizbonska strategija identificirala pet ključnih kompetenc za na znanju temelječo družbo, med katerimi je tudi podjetništvo.

Zelena knjiga o podjetništvu v Evropi poudarja vlogo izobraževanja za podjetništvo, saj naj bi izobraževanje prispevalo k pospeševanju podjetništva z razvijanjem podjetništvu naklonjene kulture, razvojem podjetniških sposobnosti in lastnosti ter zavedanjem o podjetništvu kot možni izbiri kariere (Green paper Entrepreneurship in Europe 2003: 12).

Februarja 2001 je Svet za izobraževanje EU sprejel Poročilo o bodočih ciljih izobraževalnega sistema (glej Report of the Future Objectives of the Education System 2001), v katerem je bila ponovno poudarjena vloga izobraževanja pri spodbujanju podjetništva. Čeprav je res, da se nekateri podjetniki že rodijo, pa je mogoče v določeni meri podjetniške lastnosti v procesu izobraževanja tudi privzgojiti. Poleg tega pa podjetništva ne bi smeli pojmovati zgolj kot sredstvo za ustvarjanje novih podjetij in delovnih mest, pač pa kot osebnostno lastnost, ki ima lahko veliko večje pozitivne učinke kot zgolj prej omenjeno in je lahko koristna prav vsakemu v vsakdanjem življenju in pri vsakdanjih izzivih, težavah in odločitvah.

Ekspertna skupina za osnovno in srednje šolstvo je definirala izobraževanje za podjetništvo kot izobraževanje, ki razvija znanja, sposobnosti, odnos in osebne lastnosti, primerno starosti in razvojni stopnji oseb, ki so vključene v to izobraževanje (učencev, dijakov in študentov). Podjetniško izobraževanje tako ne pomeni samo pridobivanje znanj o tem, kako ustanoviti in voditi podjetje, pač pa razvijanje podjetniških lastnosti in sposobnosti, ki niso neposredno usmerjene na podjetniška znanja v ožjem pomenu besede. Podjetniško izobraževanje naj bi spodbujalo osebni razvoj posameznika, njegove sposobnosti za prilagajanje različnim življenjskim situacijam in sposobnost učinkovite izrabe danih zmožnosti (Entrepreneurship Education in Europe: Fostering Entrepreneurial Mindsets through Education and Learning 2006: 10).

Nadalje je ekspertna skupina opredelila cilje podjetniškega izobraževanja, ki so (Final Report of the Expert Group »Education for Entrepreneurship« 2004: 12):

- razvoj osebnih lastnosti, ki so pomembne za podjetništvo, kot so ustvarjalnost, samoiniciativnost, prevzemanje tveganja in odgovornost;
- razumevanje vloge podjetništva v družbi, spoznavanje nekaterih pojmov o podjetništvu in navezovanje stikov s podjetji že v zgodnji dobi;
- spodbujanje zavedanja dijakov in študentov o samozaposlitvi in podjetništvu kot možni izbiri kariere v prihodnosti;

- organiziranje aktivnosti, ki temeljijo na učenju v praksi;
- posredovanje znanj, kako ustanoviti in voditi svoje podjetje.

Poleg razvoja že prej omenjenih podjetniških lastnosti naj bi podjetniško izobraževanje razvijalo tudi (Helping to create an entrepreneurial culture 2004: 7):

- menedžerske kompetence, kot so sposobnost reševanja problemov, sposobnosti planiranja, sprejemanja odločitev, komunikacije in podobno;
- socialne kompetence, kot so sposobnost sodelovanja, dela v skupinah oziroma timskega dela, učenje različnih vlog in podobno;
- kompetence na osebnem področju, ki zajemajo sposobnosti javnega nastopanja, samostojnega in kritičnega razmišljanja ter motivacijo za samostojno učenje.

Na ravni osnovnošolskega izobraževanja naj bi bil cilj podjetniškega izobraževanja spodbujanje tistih osebnostnih značilnosti oziroma lastnosti učencev, ki prispevajo k razvoju podjetniškega duha, kot so na primer kreativnost oziroma ustvarjalnost, samoiniciativnost, samostojnost, odgovornost in podobno. Uporabljale naj bi se aktivne metode učenja in poučevanja. Tako poučevanje in učenje naj bi posredovala prva spoznanja o podjetništvu in stike s poslovnim svetom ter razumevanje vloge podjetnika v družbi. Aktivne metode učenja in poučevanja naj bi temeljile na učenju z igro, delu na projektih, delu s preprostimi študiji primerov in obiski lokalnih podjetnikov.

Na ravni srednješolskega izobraževanja je prav tako kot na predhodni stopnji pomemben razvoj že prej omenjenih osebnostnih lastnosti, poleg tega pa naj bi podjetniško izobraževanje spodbujalo zavedanje dijakov o podjetništvu kot možnosti samozaposlitve. Metode poučevanja in učenja naj bi vključevale učenje na primerih in v praksi. Na tej ravni izobraževanja naj bi dijaki pridobivali tudi znanja o tem, kako ustanoviti in voditi lastno podjetje (predvsem v strokovnem in poklicnem izobraževanju).

Na ravni visokošolskega in univerzitetnega izobraževanja naj bi podjetniško izobraževanje zagotovilo konkretna znanja o tem, kako ustanoviti podjetje in pripraviti poslovni načrt, ter razvijalo sposobnosti, ki bi omogočale prepoznavanje in uresničevanje podjetniških priložnosti. Poleg tega naj bi tudi spodbujalo in omogočalo razvoj podjetniških idej.

Pri spodbujanju podjetniškega izobraževanja prihaja do težav, ker ni splošno sprejete definicije podjetniškega izobraževanja in ciljev podjetniškega izobraževanja. Poleg tega je izredno težko izmeriti rezultate podjetniškega izobraževanja, ki se lahko kažejo v novoustanovljenih podjetjih (do česar lahko pride precej let po tem, ko oseba zaključi z izobraževanjem) ali v pozitivnem odnosu do podjetništva in razvoju podjetniških lastnosti. Na vse to lahko namreč poleg podjetniškega izobraževanja vplivajo tudi drugi dejavniki.

Ekspertna skupina za podjetniško izobraževanje je na podlagi številnih raziskav prišla do naslednjih ugotovitev o podjetniškem izobraževanju v Evropski uniji (Final Report of the Expert Group »Best Procedure« Project on Education and Training for Entrepreneurship 2002: 7–8).

- V večini držav obstaja konsenz o pomembnosti podjetniškega izobraževanja in nujnosti uvajanja le-tega na vse ravni izobraževanja, vendar je spodbujanje podjetniškega izobraževanja relativno nova prioriteta oziroma usmeritev za vlade teh držav, zato v veliko državah še ni prišlo do konkretnih ukrepov.
- Kazalniki uspešnosti podjetniškega izobraževanja še niso določeni ali pa se razlikujejo od države do države.
- V večini držav ni dostopnih kvantitativnih podatkov o podjetniškem izobraževanju, kot na primer število učiteljev in učencev, ki so vključeni v tovrstno izobraževanje, število in vrste aktivnosti podjetniškega izobraževanja in podobno.
- V večini držav ni mehanizmov za merjenje učinkovitosti podjetniškega izobraževanja.
- Prav tako v večini držav obstaja velik deficit financiranja podjetniškega izobraževanja s strani privatnega sektorja oziroma je to financiranje le občasno in skromno.
- Vključenost podjetništva v nacionalni kurikulum je še vedno redko ali pa zelo omejeno. Najslabše je podjetniško izobraževanje vključeno v primarno (osnovnošolsko) izobraževanje, saj je v večini primerov odvisno predvsem od volje in zagnanosti posameznih učiteljev. Na ravni sekundarnega (srednješolskega) izobraževanja se situacija razlikuje od države do države, vendar lahko še vedno zaznamo pomanjkanje tovrstnega izobraževanja. Nekoliko boljša situacija je na ravni terciarnega (univerzitetnega) izobraževanja, vendar je tudi tukaj največ odvisno od iniciativ posameznih institucij in ni posledica nacionalne strategije pospeševanja podjetništva.
- Izobraževanje učiteljev za podjetništvo je v večini držav redko oziroma se izvaja zgolj občasno in v omejenem obsegu ter na prostovoljni ravni. Opazna je tudi nizka

motiviranost učiteljev za tovrstno izobraževanje, saj mu nacionalni kurikulum ne daje potrebne veljave. Vse to seveda predstavlja veliko oviro za implementacijo podjetniškega izobraževanja.

Da bi lahko uresničili cilje podjetniškega izobraževanja, so pomembne aktivnosti na štirih ključnih področjih (Helping to create an entrepreneurial culture 2004: 8):

- vpeljati izobraževanje za podjetništvo v osnovne in srednje šole;
- več pozornosti nameniti izobraževanju učiteljev na področju podjetništva;
- okrepiti sodelovanje med šolami, univerzami in gospodarstvom;
- ustanoviti katedre za podjetništvo in pospeševati podjetniške aktivnosti na univerzah.

Ekspertne skupine za podjetniško izobraževanje so predlagale številna priporočila in predloge za pospeševanje podjetniškega izobraževanja (Final Report of the Expert Group »Education for Entrepreneurship« 2004: 13):

- okrepiti bi bilo potrebno sodelovanje med različnimi ministrstvi, ki so na tak ali drugačen način povezana z izobraževanjem;
- sprejeti bi bilo potrebno vrsto podpornih ukrepov, ki bi bili v pomoč učiteljem in šolam pri promociji in izvajanju podjetniškega izobraževanja;
- podpreti bi bilo potrebno sedanje aktivnosti, ki jih izvajajo različne mreže in nevladne organizacije ter temeljijo na praktičnih izkušnjah;
- v oblikovanje politike podjetniškega izobraževanja bi bilo potrebno vključiti podjetja in podjetnike, zbornice ter ostala poslovna združenja;
- ustvariti bi bilo potrebno medresorsko telo na nacionalni ravni, ki bi koordiniralo zbiranje informacij o izvajanju podjetniškega izobraževanja;
- spodbujati bi bilo treba iniciative za širjenje dobrih praks na nacionalni in evropski ravni;
- opredeliti bi bilo potrebno kvantitativne in kvalitativne cilje ter kazalce za merjenje in vrednotenje napredka.

Čeprav je bil v preteklih letih storjen precejšen napredek in so številne aktivnosti že vključene izobraževanje, pa gre kljub vsemu za dejavnosti, ki so prej izjema kot pravilo in so plod individualnih prizadevanj ter se največkrat odvijajo kot izvenšolska dejavnost oziroma dodatni predmet. Tako nimajo vsi učenci možnosti, da bi bili vključeni v podjetniško izobraževanje v širšem pomenu besede.

6.2 Primeri dobrih praks spodbujanja podjetnosti mladih v formalnem izobraževanju

V tem poglavju bom opisala nekaj primerov dobre prakse iz posameznih držav Evropske unije. Odločila sem se, da bom nekoliko bolj podrobno opisala primer Finske, in sicer iz dveh razlogov. Prvi razlog je ta, da je Finska v zadnjem desetletju naredila velikanski preobrat in je danes na gospodarskem, tehnološkem, informacijskem in ostalih področjih ena izmed vodilnih držav na svetu, k čemur je pripomogel tudi odličen model izobraževanja. Drugi razlog pa je v tem, da je po uspešnih šolskih reformah na tem področju zgled tudi Sloveniji.

6.2.1 Finska

Finski je v preteklem desetletju grozil gospodarski zlom. Negativna rast BDP je leta 1992 znašala $-7,1\%$, leta 1993 je bilo kar 515.000 ljudi nezaposlenih, državni dolg pa je leta 1995 znašal več kot dve tretjini BDP (Gaber v Gaber in drugi 2006: 9).

Vendar pa so Finci na prelomu stoletja srečo obrnili v svojo korist. Danes, ko je Finska na informacijskem, tehnološkem, gospodarskem, raziskovalnem in drugih področjih med vodilnimi državami v svetu, po uspešnih reformah v šolstvu predstavlja tudi model odličnega izobraževanja, v katerega so uprte oči raziskovalcev šolstva iz različnih držav sveta.

Ena največjih prednosti Finske je prav v tem, da je njen izobraževalni sistem izredno dobro prilagojen potrebam gospodarstva, pravzaprav je med najbolj prilagojenimi sistemi izobraževanja v evropskih državah (Jaklič in Zagoršek 2005: 42). K temu je znatno pripomogla reforma finskega šolstva v devetdesetih letih prejšnjega stoletja. Finska postavlja izobraževalni sistem med ključne dejavnike, ki so in bodo prispevali k razvoju Finske v prihodnosti. Glavni poudarki finskega šolskega sistema so kvaliteta izobraževanja in vseživljenjsko učenje, potrebam gospodarstva pa skušajo slediti z visokim deležem študentov, ki študirajo na politehničnih fakultetah in na ostalih naravoslovno-tehničnih fakultetah. Posebno pozornost namenjajo tudi izobraževanju učiteljev.

Finci v splošni srednji šoli ne poznajo več razredov oziroma letnikov. Pri pouku posamičnega predmeta oziroma boljše rečeno modula najdemo različno stare dijake in dijakinje, odvisno od njihovega predznanja oziroma različnega že pridobljenega znanja. Zakon določa minimalno

število modulov za dokončanje splošne srednje šole, navzgor pa načeloma ni omejitvev³⁸. Ker modularni sistem temelji na veliki individualni odgovornosti, je zelo pomembno svetovanje učiteljev in svetovalnih delavcev pri določanju individualnega predmetnika dijaka. Tudi na izvedbeni ravni modularna zasnova zahteva drugačno sestavo urnika, zahtevnejše načrtovanje, saj ukinja organiziranost po oddelkih in zahteva daljšo navzočnost dijakov in učiteljev v šoli ter dovolj prostora. Tudi v Sloveniji se že pripravljajo spremembe v smeri modularnega sistema izobraževanja, vendar menim, da razmere šole »zorijo« za tako korenite spremembe, tako na miselni kot tudi na organizacijski oziroma materialni ravni³⁹.

Predmetnik v finski splošni srednji šoli je sestavljen iz treh delov: obveznega, posebnega in izbirnega, razlika od našega gimnazijskega programa pa je v tem, da na Finskem delež obveznega dela znaša 63 %, kar je precej manj kot v našem programu, in omogoča dijakom zadovoljevanje različnih želja in interesov. Širok izbirni del omogoča še nekaj, kar je za slovenske razmere vsaj zaenkrat še nenavadno. Predmete izbirnega dela (predvsem to velja za uporabni del) je mogoče opravljati tudi na drugih šolah ali celo zunaj šole – v poletnih šolah, glasbenih šolah, na šolanju v tujini oziroma poklicnih šolah. Takšna rešitev omogoča priznavanje znanja, pridobljenega izven šole, in na ta način tudi razbremenitev dijakov in dijakinj.

Osnovne vrednote izobraževanja, kot so spodbujanje razvoja dijakov v dobre, uravnotežene in civilizirane posameznike ter omogočanje pridobivanja znanja, spretnosti in veščin, pri čemer imajo dijaki aktivno vlogo, šola dosega v okviru medpredmetnih vsebin. Ena od medpredmetnih vsebin je tudi podjetništvo.

Če bi želeli medpredmetne vsebine primerjati s slovenskimi gimnazijskimi razmerami, bi bile še najbližje obveznim izbirnim vsebinam, vendar obstajajo med njimi velike razlike. Finci namreč močan poudarek dajejo prav vsebinam, ki v Sloveniji ostajajo ob strani, kot so na primer podjetništvo, trajnostni razvoj in tehnologija. Splošna izobrazba, povezana s podjetništvom, ter podjetništvo, povezano z državljanstvom, sta na Finskem v ospredju,

---

³⁸ Minimalni pogoj za dokončanje splošne srednje šole je 75 modulov, vendar ni nič nenavadnega, da dijaki opravijo 90 modulov in več.

³⁹ Šole na Finskem kažejo bogat materialni standard, kar je vidno v učnih pripomočkih in opremi. Dobro opremljene imajo tudi knjižnice, ki naj bi bile v podporo aktivnemu in samostojnemu učenju. Več kot Slovenija vlagajo tudi v informacijsko tehnologijo, s katero želijo doseči računalniško pismenost, dostop do mrež podatkov itd. To dokazuje tudi podatek, da je leta 2003 na Finskem na 1 računalnik prišlo le 5 učencev osnovne šole, v Sloveniji pa 18 (Nolimal v Gaber in drugi 2006: 93).

medtem ko v Sloveniji na žalost še zdaleč ni tako. Znotraj medpredmetne vsebine podjetništva pa imajo opredeljene podrobnejše cilje, kot na primer razvijanje in spoznavanje različnih oblik, možnosti in načel podjetništva, razvijanje proaktivnosti, razumevanje pomembnosti dela za posameznika in družbo ter spoznavanje različnih orodij za vplivanje na odločitve potrošnikov, ki jih dosegajo z uporabo praktičnih metod.

Za razvoj in spodbujanje podjetniške miselnosti se mi zdita pomembni tudi medpredmetni vsebini trajnostni razvoj ter tehnologija in družba. Podrobnejši cilji znotraj prve so seznanitev z glavnimi dejavniki ekoloških, ekonomskih, socialnih in kulturnih dimenzij trajnostnega razvoja, razumevanje merjenja in spoznavanja sprememb tako v naravnem kot družbenem okolju, spoznavanje okolju prijazne proizvodnje, razvijanje želje po trajnostnem razvoju v vsakdanjem življenju posameznika in razvijanje sposobnosti za sodelovanje za boljšo prihodnost na lokalni, nacionalni in mednarodni ravni. Pri medpredmetni vsebini tehnologija in družba pa je glavni poudarek na spoznavanju interaktivne povezanosti razvoja tehnologije in družbe.

Kot lahko vidimo, ima podjetništvo pomembno mesto v vrednotah in ciljih izobraževanja, tako z vidika posameznika kot tudi z vidika pomena podjetništva za lokalno okolje in nacionalno gospodarstvo.

6.2.2 Francija

Francoska vlada je nedavno sprejela nacionalno politiko, s katero želi promovirati podjetništvo znotraj izobraževalnega sistema in vplivati na kulturo podjetništva in odnos mladih do podjetništva. Za doseg tega cilja bodo izvajali številne aktivnosti, usmerjene v uvajanje podjetniškega poučevanja na sekundarni in terciarni ravni ter promocijo podjetništva v francoskem izobraževalnem sistemu (Final Report of the Expert Group »Best Procedure« Project on Education and Training for Entrepreneurship 2002: 32).

Konec leta 1999 so ustanovili Francosko-britanski klub za višješolsko izobraževanje in usposabljanje za podjetništvo, čigar namen je spodbujanje oziroma pospeševanje podjetniškega izobraževanja inženirjev in menedžerjev v obeh državah. Poleg tega je vlada ustanovila komisijo za promocijo podjetništva v izobraževalnem sistemu, katere naloga je

povezati poslovni svet in izobraževalni sistem z namenom promocije podjetništva in povezovanja raziskovalnega sektorja s terciarnim izobraževanjem.

Številne francoske pokrajine so uvedle podjetniške projekte na vse ravni formalnega izobraževanja. Omembe sta vredna predvsem dva nacionalna projekta, namenjena spodbujanju podjetništva med mladimi, in sicer (Final Report of the Expert Group »Best Procedure« Project on Education and Training for Entrepreneurship 2002: 33):

- »enterprises cadettes« – namenjen dijakom prvih letnikov srednjih šol, v okviru katerega dijaki s pomočjo strokovnjakov pripravijo poslovni načrt za svoje namišljeno podjetje in nato izvedejo računalniško simulacijo poslovanja tega podjetja;
- »graines d'entrepreneurs« – gre za sodelovanje med izobraževalnimi inštitucijami in francosko gospodarsko zbornico, v okviru katerega dijaki sodelujejo s strokovnjaki pri izvajanju podjetniških projektov.

6.2.3 Danska

Leta 1996 je dansko ministrstvo za šolstvo v vse izobraževalne programe na primarni in sekundarni ravni uvedlo dvoletni akcijski program, namenjen spodbujanju podjetniških lastnosti med mladimi in povečanju motivacije mladih za ustanovitev lastnega podjetja. Program je bil podkrepjen z velikimi finančnimi vložki, v veliki meri usmerjenimi v izobraževanje učiteljev. Tudi ko se je dvoletni program zaključil in ni bilo več na razpolago toliko finančnih sredstev, je veliko šol nadaljevalo z izvajanjem določenih dejavnosti. Kot posledica tega projekta je danes v izobraževalnih programih podjetniškim temam in inovacijski kulturi namenjena posebna pozornost. V nekaterih izobraževalnih programih, predvsem programih poklicnega izobraževanja, so bili razviti novi kurikuli s posebnim poudarkom na podjetništvu. Na primarni in sekundarni ravni pa se še vedno veliko posveča razvoju podjetniških lastnosti, ustvarjalnosti in podjetniško naravnanim metodam dela. Poleg tega je bilo veliko truda vloženega v krepitev povezav in sodelovanja med izobraževalnimi ustanovami in podjetji (Final Report of the Expert Group »Best Procedure« Project on Education and Training for Entrepreneurship 2002: 30–31).

6.2.4 Luksemburg

Zanimiv primer dobre prakse izhaja iz Luksemburga, kjer so našli način, kako najmlajše seznaniti s svetom podjetništva. V obveznem programu pouka francoščine je celotno poglavje posvečeno temi, kako ustanoviti svoje podjetje. Poglavje v obliki stripa prikazuje, kako so nekatere znane osebe začele svojo podjetniško pot. Na ta način se vsak otrok v osnovni šoli seznani s svetom podjetništva in nekaterimi pojmi iz ekonomije.

V srednjih šolah je bil uveden program Podjetniški duh – »Entrepreneurship spirit«, v okviru katerega se organizirajo srečanja dijakov s podjetniki, da bi se na ta način spodbujalo podjetništvo med mladimi. Temu so namenjeni tudi podjetniški moduli s poudarkom na malem gospodarstvu, ki se uvajajo v kurikule tehnoloških šol (Final Report of the Expert Group »Best Procedure« Project on Education and Training for Entrepreneurship 2002: 37–38).

6.2.5 Irska

Program, ki je na Irskem namenjen spodbujanju podjetništva in inovativnosti med mladimi, starimi do 12 do 18 let, se imenuje »Young Entrepreneurs Scheme – YES«. Glavni cilji projekta so spodbujanje podjetniških lastnosti, samozavesti in samozaupanja med mladimi, promocija podjetniške kulture in podjetniške dejavnosti in pomoč mladim pri zaposlitvi. Mladi, ki se vključujejo v projekt, ustvarjajo in upravljajo s svojim pravim malim poslom, proizvode pa nato prodajajo sošolcem in strankam izven šole. Udeležujejo se tudi tekmovanj izven šole. Celoten program prostovoljno vodi in koordinira skupina staršev in učiteljev (Final Report of the Expert Group »Best Procedure« Project on Education and Training for Entrepreneurship 2002: 35–36).

6.2.6 Škotska

Na Škotskem ima glavno vlogo pri podjetniškem usposabljanju Škotska fundacija za razvoj podjetništva (Scottish Enterprise Foundation). Njen namen je povečanje števila novih podjetij, razvoj podjetniškovzgojnih partnerstev v okviru lokalnih in regionalnih centrov in razvoj podjetniške kulture. Cilji projekta so razvoj podjetniških lastnosti mladih, povečanje zavedanja o pomenu znanja in vlogi podjetništva in pospeševanje samozaposlovanja kot možnosti za zaposlitev (Glas in drugi, 2006: 45–46).

V okviru projekta so se razvile različne oblike spodbujanja podjetnosti za različne skupine mladih, organizirajo pa tudi različne podporne dejavnosti (na primer srečanje mladih podjetnikov, dneve podjetniških izzivov ipd.).

V okviru fundacije deluje Škotski inštitut za podjetništvo, ki je razvil program Step, ki povezuje študente s podjetniki v obliki osemtedenske plačane poletne prakse. S tem je obudil podjetniško usposabljanje, ki je spet postalo ena ključnih oblik usposabljanja.

6.2.7 Avstrija

V Avstriji si zadnjih deset let močno prizadevajo, da bi med ljudmi razširili zavedanje o pomenu podjetništva za zaposlovanje, inovacije, razvoj in konkurenčnost gospodarstva. V izobraževalne programe srednjih šol so uvedli učna podjetja, ustanovili so tri katedre za podjetništvo na univerzah, prizadevajo pa si za uvedbo podjetništva tudi na ostalih fakultetah. Univerza v Innsbrucku bo v okviru nacionalnega podjetniškega projekta uvedla podjetništvo na vse fakultete (Hytti v Žnidaršič 2003: 40). Podjetniško izobraževanje izvajajo v okviru trinajstih programov, ki zajemajo različne nivoje, vsi programi pa sledijo osnovnemu cilju – ustanavljanju novih podjetij v prihodnosti, zavedanju o pomenu podjetništva in razvijanju podjetnih lastnosti.

6.2.8 Norveška

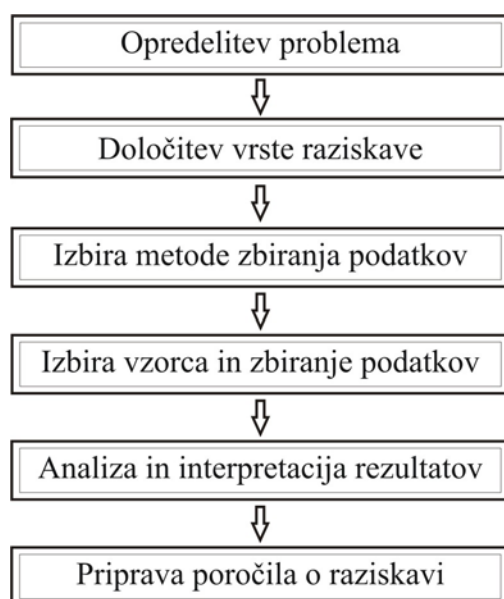
Do sredine devetdesetih let podjetništvo ni igralo pomembne vloge v norveškem sistemu formalnega izobraževanja. Ko so opazili, da število podjetnikov na Norveškem v primerjavi z ostalimi državami OECD upada, so v drugi polovici devetdesetih let v politiko izobraževanja začeli pospešeno vključevati podjetniške vsebine. Pri tem je bil njihov glavni cilj širjenje podjetniškega motiva, s čimer so želeli več udeležencev izobraževanja navdušiti za ustanavljanje lastnih podjetij. Podjetniške programe izvajajo od osnovnošolskega nivoja dalje, v zadnjih letih so tovrstno izobraževanje uvedli tudi na univerzah. Temeljni cilj podjetniških programov na Norveškem je povezava šol, lokalnih oblasti in gospodarstva, da bi tako ustvarili ugodno okolje za razvoj podjetništva (Žnidaršič 2003: 40).

7 RAZISKAVA O VLOGI FORMALNEGA IZOBRAŽEVANJA KOT DEJAVNIKA PODJETNIŠTVA

7.1 Metodologija raziskave

Potek empiričnega dela naloge je sledil shemi raziskovalnega procesa, kot ga prikazuje slika 7.1.

Slika 7.1: Faze raziskovalnega procesa

Vir: Churchill v Vtič Vraničar 2000: 50

7.1.1 Opredelitev problema

Raziskave kažejo (Kaučič, 2005b: 30), da se v svetu med mladimi vsak deseti odloči za podjetništvo, slovensko povprečje pa je vsak petindvajseti. Ali se vzrok skriva v neustreznem izobraževalnem sistemu, ki ne prispeva k razvoju podjetništva v Sloveniji v tolikšni meri, kot bi lahko? Ali sistem formalnega izobraževanja v Sloveniji spodbuja in razvija podjetniške lastnosti pri mladih ali pa razvoj teh lastnosti celo zavira?

Cilji raziskave so bili:

- ugotoviti, kakšen je odnos dijakov ekonomskih gimnazij do podjetnikov in njihovo poznavanje podjetništva v primerjavi z dijaki ostalih srednjih šol, ki nimajo predmeta podjetništvo;
- ugotoviti, ali vključenost predmeta podjetništvo v izobraževalni program vpliva na podjetniške namere mladih o ustanovitvi lastnega podjetja;
- preveriti, ali formalno izobraževanje vpliva na razvoj podjetnih lastnosti pri dijakih in kakšen je ta vpliv;
- ugotoviti, kakšne metode in oblike dela prevladujejo pri predmetu podjetništvo in ali se pouk pri predmetu podjetništvo razlikuje od pouka pri ostalih predmetih;
- preveriti, kakšno je mnenje učiteljev podjetništva o vlogi formalnega izobraževanja kot dejavnika podjetništva.

Hipoteze, ki sem jih želela preveriti z raziskavo:

1. formalno izobraževanje je pomemben dejavnik razvoja podjetništva, saj ima pomembno vlogo pri razvoju podjetniških lastnosti mladih in pri spodbujanju podjetništva med mladimi;
2. sistem formalnega izobraževanja v Sloveniji ni podjetniško naravnano;
3. podjetniške vsebine bi bilo potrebno uvesti na vse ravni izobraževanja v Sloveniji ter načrtno in sistematično razvijati in spodbujati podjetniške lastnosti med mladimi v celotnem procesu vzgoje in izobraževanja.

7.1.2 Določitev vrste raziskave

Za pridobitev ustreznih primarnih podatkov sem se odločila za izvedbo raziskave med dijaki ekonomskih gimnazij, ki poslušajo predmet podjetništvo, in dijaki drugih srednjih šol oziroma izobraževalnih programov v Sloveniji, ki ne poslušajo predmeta podjetništvo⁴⁰, ter učitelji podjetništva. Pri tem moram seveda opozoriti na omejitve raziskave zaradi relativno majhnega in nereprezentativnega vzorca.

---

⁴⁰ Med dijaki, ki ne poslušajo predmeta podjetništvo, so prevladovali dijaki izobraževalnega programa ekonomski tehnik.

7.1.3 Izbira metode zbiranja podatkov

Pri zbiranju podatkov sem se odločila za metodo anketiranja. Sestavila sem dva anketna vprašalnika: enega za dijake in enega za učitelje podjetništva. Anketna vprašalnika sem sestavila s pomočjo izbrane literature o podjetništvu, na podlagi lastnih izkušenj na področju poučevanja ter lastnega pogleda na to tematiko.

Anketni vprašalnik za dijake ekonomskih gimnazij je sestavljen iz sedmih vprašanj (glej prilogo D). Pri prvem vprašanju sem preverjala strinjanje oziroma nestrinjanje dijakov s trditvami o podjetništvu in podjetnikih, s čimer sem želela ugotoviti njihov odnos do podjetništva in podjetnikov ter njihovo poznavanje podjetništva. Pri drugem vprašanju sem želela ugotoviti njihove namene glede ustanovitve lastnega podjetja v prihodnosti, pri tretjem pa me je zanimalo, kdo (če sploh) jih je spodbudil k razmišljanju o lastnem podjetju. Pri četrtem vprašanju so dijaki ocenjevali, v kolikšni meri našteje trditve, ki so se nanašale na podjetniške lastnosti in podjetniško vedenje, veljajo zanje. Pri petem vprašanju sem želela preveriti, v kolikšni meri šola oziroma formalno izobraževanje spodbuja in razvija nekatere lastnosti, ki so značilne in pomembne za podjetnike. Šesto in sedmo vprašanje sta se nanašala na predmet podjetništvo, zanimalo me je, kaj je dijakom najbolj všeč pri predmetu podjetništvo in v čem se pouk pri predmetu podjetništvo razlikuje od pouka pri ostalih predmetih. Anketni vprašalnik za dijake ostalih srednjih šol, ki ne poslušajo predmeta podjetništvo, ni vseboval šestega in sedmega vprašanja.

Anketni vprašalnik za učitelje podjetništva je sestavljen iz dveh sklopov (glej prilogo E). V prvem sklopu so vprašanja, ki preverjajo mnenje učiteljev o tem, kakšen vpliv ima formalno izobraževanje na podjetništvo ter podjetniške sposobnosti in lastnosti med mladimi. Pri prvem vprašanju tega sklopa so učitelji izražali strinjanje oziroma nestrinjanje s trditvami o tem, kakšen vpliv ima izobraževanje na razvoj podjetniških lastnosti dijakov, kakšna je oziroma naj bi bila vloga šole pri spodbujanju podjetništva med mladimi in ali bi bilo potrebno vključiti več podjetniških vsebin na vse ravni izobraževanja. Z drugim in tretjim vprašanjem sem želela ugotoviti mnenje učiteljev o tem, v kolikšni meri šola oziroma formalno izobraževanje spodbuja oziroma razvija podjetniške lastnosti in sposobnosti ter v kolikšni meri po njihovem mnenju formalni šolski sistem spodbuja podjetništvo med mladimi.

Drugi sklop vprašanj v anketnem vprašalniku se nanaša na predmet podjetništvo. Z vprašanji v tem sklopu sem želela preveriti, katere metode in oblike dela uporabljajo učitelji pri predmetu podjetništvo in kako pogosto, kaj je po njihovem mnenju namen predmeta podjetništvo in katere lastnosti in sposobnosti naj bi dijaki razvijali pri tem predmetu. Sledijo vprašanja o tem, kaj predstavlja učiteljem največje težave pri poučevanju tega predmeta, kaj jim je najbolj v pomoč ter ali so se v preteklem letu dodatno izobraževali na tem področju. Za analizo obstoječega stanja se mi je zdelo pomembno tudi vprašanje, ali imajo lastne podjetniške izkušnje.

7.1.4 Izbira vzorca in zbiranje podatkov

Anketo sem izvedla v mesecu maju in juniju 2007. Vanjo je bilo vključenih:

- 182 dijakov z ekonomskih gimnazij iz Ljubljane, Kamnika, Radovljice, Celja, Maribora, Ptuja in Mute,
- 143 dijakov izobraževalnega programa splošne gimnazije in dijakov izobraževalnega programa ekonomski tehnik in
- 19 učiteljev podjetništva.

Dijake ekonomskih gimnazij sem izbrala zato, ker ima ta program na ravni srednjih šol največje število ur predmeta podjetništvo, čeprav se zavedam, da je namen gimnazijskega izobraževanja predvsem zagotavljati široko splošno izobrazbo in pripravljati dijake za nadaljnji študij⁴¹. Dijaki ekonomskih gimnazij, ki so izpolnjevali vprašalnike, so bili dijaki, ki so končevali 3. letnik gimnazije in so tako že dve leti (v 2. in 3. letniku) poslušali predmet podjetništvo. Zaradi boljše primerjave so bili tudi ostali dijaki s splošnih gimnazij in drugih srednjih šol, ki sem jih anketirala, dijaki tretjega letnika, tako da je bila starostna struktura približno enaka. V istem času sem izvedla tudi anketiranje učiteljev podjetništva iz cele Slovenije, ki so se prijazno odzvali na moje povabilo k sodelovanju.

---

⁴¹ Za razliko od dijakov v poklicnih in strokovnih srednjih šolah, kjer velik del mlade populacije sklene svoje formalno izobraževanje in se vključi v »svet dela«.

Postopek anketiranja je bil sledeč:

- najprej sem pridobila kontaktne podatke učiteljev podjetništva, ki so člani študijske skupine za podjetništvo, nekateri od njih pa tudi člani študijske skupine za ekonomijo, katere članica sem bila tudi jaz;
- učitelje podjetništva sem v elektronskem sporočilu povabila k sodelovanju v anketi in jim razložila namen raziskave;
- učiteljem, ki so se odzvali na moje povabilo, sem po elektronski ali navadni pošti poslala anketo za učitelje podjetništva;
- 7 učiteljev podjetništva na ekonomski gimnaziji, ki so se odzvali povabilu k sodelovanju, sem prosila, če bi v enem od razredov, v katerem poučujejo podjetništvo, razdelili ankete, ki sem jih pripravila za dijake; izbrala sem ekonomske gimnazije iz različnih koncev Slovenije;
- sledilo je pošiljanje anket in izvajanje anketiranja;
- istočasno sem anketirala tudi ostale dijake, ki so sodelovali v raziskavi.

7.2 Analiza rezultatov raziskave

Anketiranju oziroma zbiranju podatkov je sledila analiza zbranih podatkov oziroma rezultatov, ki sem jih obdelala v programu Microsoft Excel (glej prilogi F in G).

7.2.1 Analiza rezultatov raziskave med dijaki ekonomske gimnazije in dijaki ostalih srednjih šol

7.2.1.1 Odnos dijakov do podjetništva in podjetniške namere dijakov

Pri prvem vprašanju sem želela ugotoviti odnos dijakov do podjetništva in podjetnikov ter njihovo poznavanje podjetništva.

Razveseljivo je dejstvo, da se v povprečju kar 72,6 % dijakov strinja s trditvijo, da je podjetništvo gibalno gospodarskega razvoja, pri čemer so razlike med dijaki ekonomskih gimnazij in ostalimi dijaki majhne. Že pri naslednji trditvi, s katero sem preverjala strinjanje dijakov z eno od definicij podjetništva⁴², pa so se pokazale precejšnje razlike v razumevanju

---

⁴² V ta namen sem izbrala definicijo podjetništva avstrijskega ekonomista Schumpetra, ki pravi: »Podjetništvo je tista sila, ki ves čas ustvarja nekaj novega, s čimer doseže, da stare dejavnosti niso več zanimive in dobičkonosne, zato jih opuščamo.« Schumpeter je namreč ugotovil, da v gospodarstvu prihaja do »kreativne

podjetništva, saj se je kar 57,2 % dijakov, ki so poslušali predmet podjetništvo, strinjalo s to trditvijo, medtem ko se je med dijaki, ki predmeta ne poslušajo, strinjalo le 36,4 % dijakov. Ostalih 46,1 % dijakov, ki nimajo predmeta podjetništvo, pa je obkrožilo odgovor »niti se ne strinjam niti se strinjam«, kar kaže na to, da o tem bodisi nimajo posebnega mnenja ali o tem ne vedo dovolj.

Velika razlika v razmišljanju obeh skupin dijakov se je pokazala tudi pri trditvi, da je podjetnik človek, ki je z dobičkom nagrajen za tveganja, ki jih sprejema, saj se kar 89 % dijakov ekonomskih gimnazij strinja s to trditvijo, med ostalimi dijaki pa se strinja le 51,8 %. Tudi pri tem vprašanju je veliko večji delež dijakov, ki ne poslušajo predmeta podjetništvo, obkrožilo odgovor »niti se ne strinjam niti se strinjam« (34,9 % v primerjavi z 10,4 % dijakov ekonomskih gimnazij), kar zopet kaže na njihovo indiferentnost ali nepoznavanje podjetništva.

Podobno situacijo so pokazali odgovori na naslednje vprašanje, saj večji delež dijakov, ki ne poslušajo predmeta, v primerjavi z dijaki ekonomskih gimnazij meni, da je podjetnik človek, ki bogati na račun izkoriščanja drugih ljudi.

Spodbudni pa so odgovori na zadnji dve vprašanji, saj se približno enak odstotek obeh skupin dijakov ne strinja s trditvijo, da je uspeh v podjetništvu predvsem stvar sreče (le nekoliko večji odstotek dijakov, ki ne poslušajo podjetništva, se strinja s to trditvijo). Dijaki se torej zavedajo, da je uspeh v podjetništvu bolj kot od sreče odvisen od podjetnika samega. Nekoliko presenetljivi pa so odgovori na zadnje vprašanje, saj kar 73,4 % dijakov, ki ne poslušajo podjetništva, meni, da se da podjetniške sposobnosti naučiti, enako meni le 54,4 % dijakov ekonomskih gimnazij.

Nekoliko presenetljivo je, da je med dijaki ekonomskih gimnazij manjši delež tistih, ki nameravajo v prihodnosti ustanoviti podjetje in postati podjetnik (7,7 %), kot med dijaki ostalih srednjih šol (14,0 %). Precej večji odstotek dijakov obeh skupin razmišlja o tem, da bi nekoč postali podjetniki. Takih je v obeh skupinah dobrih 40 %. Presenetljivo je tudi, da je v obeh skupinah približno enak odstotek takih, ki jih podjetništvo ne zanima. Med dijaki, ki nimajo podjetništva, je nekoliko večji odstotek takih, ki nikoli ne bi želeli postati podjetniki,

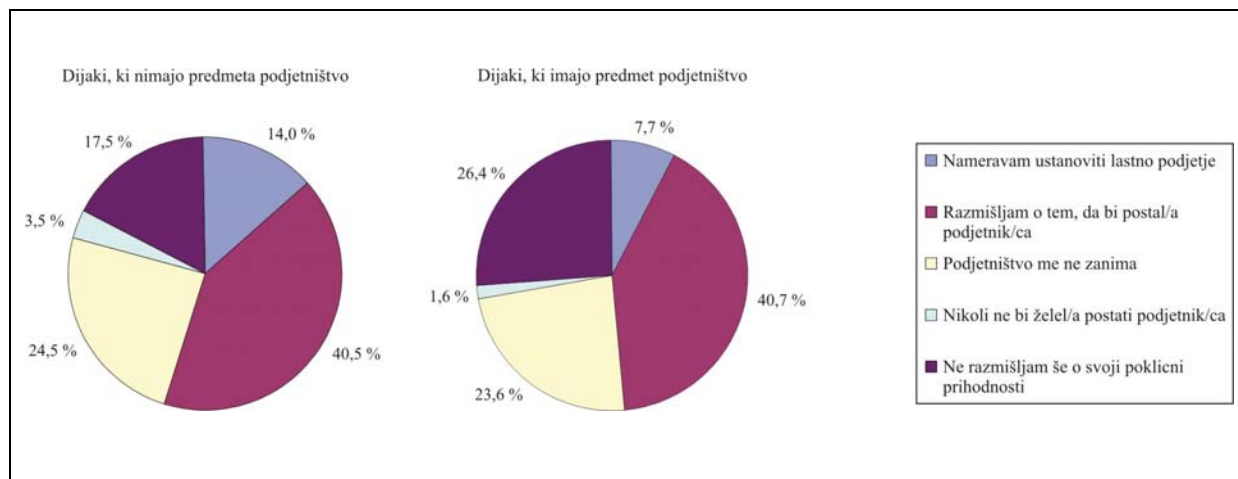
---

destrukcije«. Tako na »pogorišču« starega nastaja novo – to je ustvarjalno razdiranje, novo, če ne že boljše, zamenja staro (Vilfan 2007: 31).

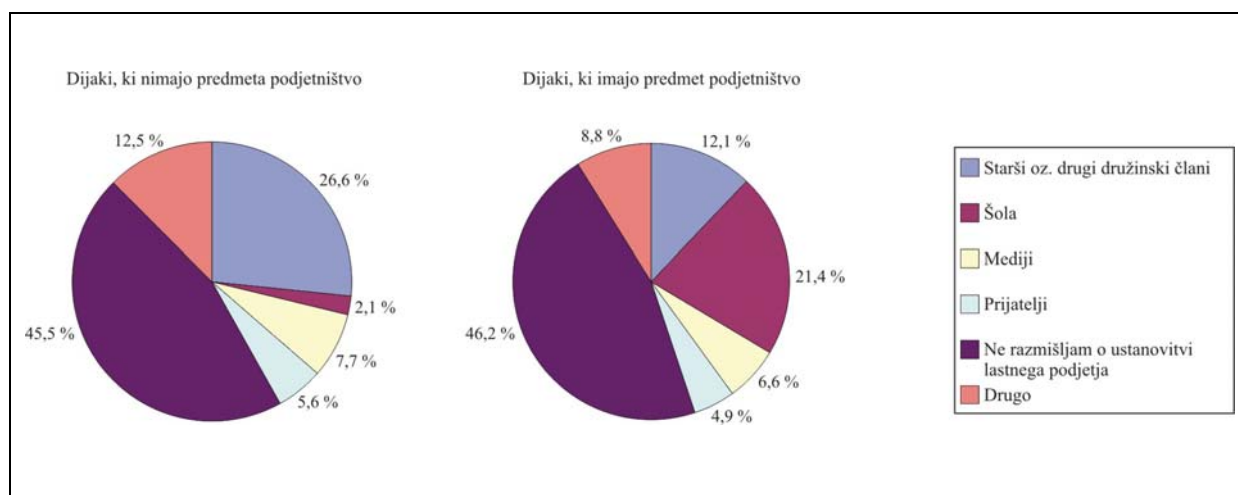
vendar je ta odstotek v obeh skupinah zelo majhen. Presenetljivo pa je tudi, da relativno veliko dijakov sploh še ne razmišlja o svoji poklicni prihodnosti. Med dijaki ekonomskih gimnazij je takih več kot četrtina, natančneje 26,4 %, med dijaki drugih srednjih šol pa je takih 17,5 % (glej sliko 7.2).

Slika 7.2: Podjetniške namere dijakov

Z naslednjim vprašanjem sem želela ugotoviti, kdo je dijake, ki nameravajo postati podjetniki ali pa vsaj razmišljajo o tem, navdušil za ustanovitev svojega podjetja. Po pričakovanjih so imeli pri dijakih, ki v šoli nimajo predmeta podjetništvo, najpomembnejšo vlogo starši, pri dijakih, ki poslušajo podjetništvo, pa šola (glej sliko 7.3).

Slika 7.3: Kdo je spodbudil dijake k razmišljanju o ustanovitvi lastnega podjetja

7.2.1.2 Podjetniške lastnosti dijakov in vpliv šole na razvoj podjetniških lastnosti

Pri naslednjem sklopu vprašanj sem želela preveriti, v kolikšni meri dijaki menijo, da navedene podjetniške lastnosti in načini ravnanja ter razmišljanja veljajo zanje.

Sodeč po rezultatih ankete imajo več dobrih idej, ki jih poskušajo tudi uresničiti, dijaki, ki nimajo predmeta podjetništvo, saj jih 56 % meni, da to zelo drži ali drži zanje, v primerjavi s 38,5 % dijakov ekonomskih gimnazij. Slednji dijaki tudi nekoliko manj zaupajo v svoje sposobnosti in manjši odstotek jih meni, da izkoristijo priložnosti, ki se pojavijo. Nadalje 48,3 % dijakov, ki imajo predmet podjetništvo, vedno poskuša najti drugačne, alternativne rešitve, medtem ko je takih med dijaki ostalih srednjih šol 37,8 %. Nekoliko višji je tudi delež dijakov ekonomskih gimnazij, ki pravijo, da jih ni strah novih sprememb in izzivov. Na naslednje vprašanje so dijaki obeh skupin odgovarjali podobno, v povprečju pa jih 84,6 % meni, da drži ali zelo drži, da so sposobni sprejemati samostojne odločitve. 24,7 % dijakov, ki imajo podjetništvo, je strah neuspeha, zato se lotijo le nalog, kjer so prepričani v uspeh, med dijaki ostalih gimnazij pa je takih 16,1 %. Nekoliko bolj so k tveganju nagnjeni dijaki ekonomskih gimnazij, prav tako je med njimi za skoraj 10 % takih, ki o vsaki stvari oblikujejo svoje mnenje.

V povprečju zelo visok odstotek (kar 93,3 %) dijakov pravi, da želijo biti v življenju samostojni, pri čemer ni velikih razlik med dijaki obeh skupin. Iz rezultatov tega vprašanja pa ne moremo sklepati na to, da želijo ti dijaki postati podjetniki, saj si hkrati želijo tudi stabilno in varno službo s stalnim delovnim časom ter stalen in zanesljiv zaslužek, na kar kažejo odgovori na trditve, ki sledijo. V povprečju kar 78,1 % vseh dijakov pravi, da zanje drži ali zelo drži, da si želijo stabilno in varno službo in kar 91,4 % dijakov si želi stalen in zanesljiv zaslužek, pri čemer ni bistvenih razlik med dijaki, ki poslušajo podjetništvo, in tistimi, ki tega predmeta nimajo. Ravno ti zadnji dve trditvi sta v nasprotju z značilnostmi podjetništva, zato lahko sklepamo, da gre pri tem, da si želijo biti dijaki v življenju samostojni, morda bolj za finančno samostojnost (oziroma da niso finančno odvisni od drugih) in ne toliko za samostojnost pri delu. Spodbudni pa so rezultati pri naslednji trditvi, saj kar 83 odstotkov dijakov meni, da so sami odgovorni za svoj uspeh, pri čemer ni bistvenih razlik med dijaki obeh skupin.

Pri naslednjem vprašanju sem preverjala, v kolikšni meri formalno izobraževanje spodbuja in razvija podjetniške lastnosti in sposobnosti (glej tabelo 7.1). Pri obdelavi odgovorov sem združila odgovore dijakov ekonomskih gimnazij in dijakov, ki ne poslušajo predmeta podjetništvo⁴³, ker me je zanimalo, v kolikšni meri šola na splošno spodbuja navedene lastnosti, ne glede na predmet podjetništvo. Lastnosti sem nato razvrstila padajoče, tako da je na prvem mestu lastnost, ki se v formalnem izobraževanju najbolj spodbuja in razvija, na zadnjem mestu pa lastnost, ki se v formalnem izobraževanju najmanj spodbuja in razvija. Pri interpretaciji rezultatov sem združila odgovora »zelo spodbuja in razvija« in »deloma spodbuja in razvija« v odgovor »spodbuja in razvija« ter odgovora »niti spodbuja niti ne spodbuja« in »ne spodbuja, ampak celo zavira« v odgovor »ne spodbuja ali celo zavira«. Odgovor »spodbuja in razvija« prikazuje pozitivno ali vsaj deloma pozitivno vlogo šole pri razvoju navedenih lastnosti, medtem ko odgovor »ne spodbuja ali celo zavira« kaže na nevtralno ali negativno vlogo izobraževanja pri razvoju podjetniških lastnosti. Osebno menim, da bi morala šola pri vseh navedenih lastnostih imeti pozitivno vlogo oziroma aktivno spodbujati in razvijati le-te, vendar so rezultati raziskave pokazali, da še zdaleč ni tako.

Tabela 7.1: Mnenje dijakov o tem, v kolikšni meri formalno izobraževanje spodbuja in razvija navedene lastnosti in sposobnosti

	Lastnosti	Spodbuja in razvija (v %)	Ne spodbuja ali celo zavira (v %)
1	delavnost	85,9	14,1
2	vztrajnost	80,3	19,7
3	načrtovanje in postavljanje ciljev	79,4	20,6
4	usmerjenost k ciljem	78,5	21,5
5	sposobnost javnega nastopanja	76,9	23,1
6	komunikacijske spretnosti	73,6	26,4
7	želja po dosežku	73,2	26,8
8	samostojno odločanje	70,5	29,5
9	odločnost	70,5	29,5
10	ustvarjalno razmišljanje	69,9	30,1
11	organizacijske sposobnosti	69,2	30,8
12	sposobnost ravnanja z ljudmi	67,7	32,3
13	zaupanje v svoje sposobnosti	65,9	34,1
14	samozavest	57,5	42,5
15	pozitivna naravnost	53,5	46,5

Iz tabele lahko vidimo, da so se najvišje na lestvici lastnosti, ki jih šola spodbuja in razvija, uvrstili delavnost, vztrajnost, načrtovanje in postavljanje ciljev ter usmerjenost k ciljem, kar niti ne preseneča. Sistem izobraževanja v Sloveniji namreč še vedno v veliki meri temelji na

⁴³ Odgovori dijakov ekonomskih gimnazij ločeno od odgovorov drugih dijakov so prikazani v prilogi.

učenju podatkov in dejstev na pamet, cilj izobraževanja pa je doseči čim boljši rezultat pri eksternem preverjanju znanja.

Šola v precejšnji meri spodbuja tudi sposobnost javnega nastopanja in komunikacijske spretnosti, saj je več kot 70 % dijakov pritrnilo, da šola spodbuja in razvija te lastnosti. 73,2 % dijakov meni, da šola spodbuja in razvija željo po dosežku.

Slabše so se uvrstile na lestvico lastnosti, ki so za podjetnika še kako pomembne, in sicer samostojno odločanje, odločnost, ustvarjalno razmišljanje, organizacijske sposobnosti in sposobnost ravnanja z ljudmi. Ti rezultati kažejo na to, da formalno izobraževanje ni podjetniško naravnano in da ne spodbuja razvoja tistih lastnosti, ki so za podjetnike odločilnega pomena. Vsak podjetnik se mora znati samostojno in hitro odločati, biti v svojem poslu odločen in imeti organizacijske sposobnosti. Posebno pozornost bi morali v šolah namenjati tudi razvoju ustvarjalnosti, vendar po številnih raziskavah sodeč šola ustvarjalnosti ne spodbuja, pač pa jo celo zavira, kar dokazujejo tudi odgovori dijakov v moji raziskavi. Zaskrbljujoče pa je tudi, da po mnenju dijakov šola najmanj spodbuja zaupanje v lastne sposobnosti, samozavest in pozitivno naravnost.

Menim, da bi morali učitelji in formalno izobraževanje nasploh odigrati pomembno vlogo pri razvoju učenčeve oziroma dijakove osebnosti. Učitelji bi morali pomagati učencem razvijati spretnost razmišljanja, odločanja, spodbujati bi morali samozavest, občutek osebne vrednosti in moči, samostojnost in zaupanje v lastne odločitve in sposobnosti. Osebe z močnejšim občutkom lastne vrednosti so tudi bolj odprte za nove priložnosti, izzive in bolj pripravljene sprejemati tveganje, kar je za podjetnike še kako pomembno.

7.2.1.3 Mnenje dijakov ekonomskih gimnazij o predmetu podjetništvo

Pri vprašanju, kaj je dijakom najbolj všeč pri pouku podjetništva, sem dobila precej različnih odgovorov. Največjemu številu dijakov ekonomskih gimnazij je najbolj všeč skupinsko delo. Sledi priprava oziroma izdelava poslovnega načrta, kjer delo prav tako poteka v skupinah. Dijakom je všeč, da je delo pri pouku podjetništva ustvarjalno in da lahko tako pokažejo svojo kreativnost in razvijajo ideje ter da se v skupinah lotevajo samostojnih projektov ob mentorski pomoči profesorja. Veliko odgovorov se je nanašalo tudi na uporabnost oziroma praktičnost pridobljenega znanja, saj je dijakom všeč, da se učijo uporabne stvari, ki jim bodo v življenju

prišle prav, in da je nasploh več praktičnega dela in manj učenja dejstev in podatkov na pamet. Všeč jim je tudi, da spoznavajo svet podjetništva, da se postavijo v vlogo podjetnika in da razvijajo podjetniške lastnosti.

Precej podobno so dijaki odgovarjali na vprašanje, v čem se pouk pri predmetu podjetništvo razlikuje od pouka pri ostalih predmetih. Največ dijakov je odgovorilo, da je več skupinskega dela, da so ure bolj sproščene, da je več samostojnega, praktičnega dela in manj učenja podatkov na pamet. Znanje, ki ga pridobivajo pri podjetništvu, se zdi dijakom bolj uporabno kot znanje, ki ga pridobijo pri ostalih predmetih, enako velja za učno snov, ki je bolj zanimiva. Dijakom je zelo všeč tudi drugačen način dela pri pouku podjetništva, saj je pouk bolj aktiven in ure bolj razgibane, poleg tega pa je več pogovora, več govornih nastopov in predstavitev rezultatov projektnega dela ter tudi drugačen način ocenjevanja. Pouk pri predmetu podjetništvo se po mnenju dijakov ekonomskih gimnazij razlikuje od pouka pri drugih predmetih tudi v tem, da lahko dijaki razmišljajo po svoje, da se upošteva njihova ustvarjalnost in da je več pozitivne energije in motivacije za delo.

7.2.2 Analiza rezultatov anketiranja učiteljev podjetništva

7.2.2.1 Vpliv formalnega izobraževanja na podjetništvo in podjetniške sposobnosti mladih

Pri analizi odgovorov, ki sem jih pridobila z anketiranjem učiteljev, sem ugotovila, da so učitelji podjetništva precej enotni v pogledu na vlogo izobraževanja na razvoj podjetnosti med mladimi in na razvoj podjetniških lastnosti.

Osemnajst od devetnajstih anketiranih učiteljev oziroma 94,7 % se strinja ali popolnoma strinja, da je razvijanje podjetniških lastnosti ena od pomembnih nalog šole in da bi bilo potrebno podjetniške vsebine uvesti na vse stopnje izobraževanja. Pri slednjem vprašanju je bil tudi največji delež učiteljev, ki se popolnoma strinja s to trditvijo, saj je bilo takih kar 73,7 %. Prav tako je 94,7 % učiteljev podjetništva mnenja, da bi morali predmet podjetništvo vključiti v vse srednješolske programe in da metode dela pomembno vplivajo na razvijanje podjetniških lastnosti pri učencih in dijakih.

Na trditev, da ima izobraževanje velik vpliv na razvijanje podjetniških sposobnosti mladih, so vsi učitelji odgovorili pritrdilno, prav tako so se vsi učitelji strinjali s trditvama, da bi bilo treba spodbujanju podjetništva med mladimi nameniti več pozornosti in da bi bilo potrebno okrepiti sodelovanje med šolami in podjetji oziroma gospodarstvom.

Odgovori učiteljev podjetništva kažejo na to, da se učitelji zavedajo pomena, ki ga ima izobraževanje na razvoj podjetniških lastnosti med mladimi in spodbujanje podjetnosti med mladimi, vendar hkrati menijo, da bi bilo potrebno in mogoče na tem področju narediti še več.

S trditvijo, da spodbujanje podjetništva ni prioriteta naloga v okviru formalnega izobraževanja, se ne strinja 21,1 % učiteljev, 26,3 % pa se je odločilo za odgovor »niti spodbuja niti ne spodbuja, kar kaže na to, da se je v preteklih letih stanje na tem področju vendarle nekoliko izboljšalo.

Po mnenju učiteljev bi bilo mogoče mnogo narediti tudi na področju metod dela, ki vplivajo na razvijanje podjetniških lastnosti, saj jih 68,4 % meni, da v srednjih šolah še ni zadostnega napredka v metodah poučevanja.

V nadaljevanju sem učiteljem podjetništva zastavila enako vprašanje kot dijakom, in sicer v kolikšni meri po njihovem mnenju formalno izobraževanje spodbuja in razvija podjetniške lastnosti in zmožnosti, saj me je zanimalo, kakšno je njihovo mnenje v primerjavi z mnenjem dijakov. Odgovore učiteljev sem analizirala na enak način kot odgovore dijakov. Tako sem pri interpretaciji rezultatov združila odgovora »zelo spodbuja in razvija« in »deloma spodbuja in razvija« v odgovor »spodbuja in razvija« ter odgovora »niti spodbuja niti ne spodbuja« in »ne spodbuja, ampak celo zavira« v odgovor »ne spodbuja ali celo zavira«. Odgovor »spodbuja in razvija« prikazuje pozitivno ali vsaj deloma pozitivno vlogo šole pri razvoju navedenih lastnosti, medtem ko odgovor »ne spodbuja ali celo zavira« kaže na nevtralno ali negativno vlogo izobraževanja pri razvoju podjetniških lastnosti. Odgovori učiteljev so pokazali nekoliko drugačno sliko kot odgovori dijakov (glej tabelo 7.2).

Tabela 7.2: Mnenje učiteljev o tem, v kolikšni meri formalno izobraževanje spodbuja in razvija navedene lastnosti in sposobnosti

	Lastnosti	Spodbuja in razvija (v %)	Ne spodbuja ali celo zavira (v %)
1	ustvarjalno razmišljanje	84,7	26,3
2	usmerjenost k ciljem	79,0	21,0
3	samostojno odločanje	63,2	36,8
4	vztrajnost	63,2	36,8
5	delavnost	63,1	36,9
6	komunikacijske spretnosti	63,1	36,9
7	načrtovanje in postavljanje ciljev	57,9	42,1
8	želja po dosežku	57,9	42,1
9	odločnost	52,7	47,3
10	pozitivna naravnost	47,4	52,6
11	zaupanje v svoje sposobnosti	47,4	52,6
12	samozavest	47,4	52,6
13	sposobnost ravnanja z ljudmi	42,1	57,9
14	sposobnost javnega nastopanja	42,1	57,9
15	organizacijske sposobnosti	36,9	63,1

Presenetljivo so učitelji mnenja, da šola najbolj spodbuja in razvija prav ustvarjalno razmišljanje⁴⁴, medtem ko so dijaki precej drugačnega mnenja. 79 % učiteljev meni, da šola spodbuja in razvija usmerjenost k ciljem, nekaj več kot 63 % pa jih je mnenja, da šola spodbuja in razvija samostojno odločanje, vztrajnost, delavnost in komunikacijske spretnosti. Na sedmo in osmo mesto sta se uvrstila odgovora načrtovanje in postavljanje ciljev ter želja po dosežku.

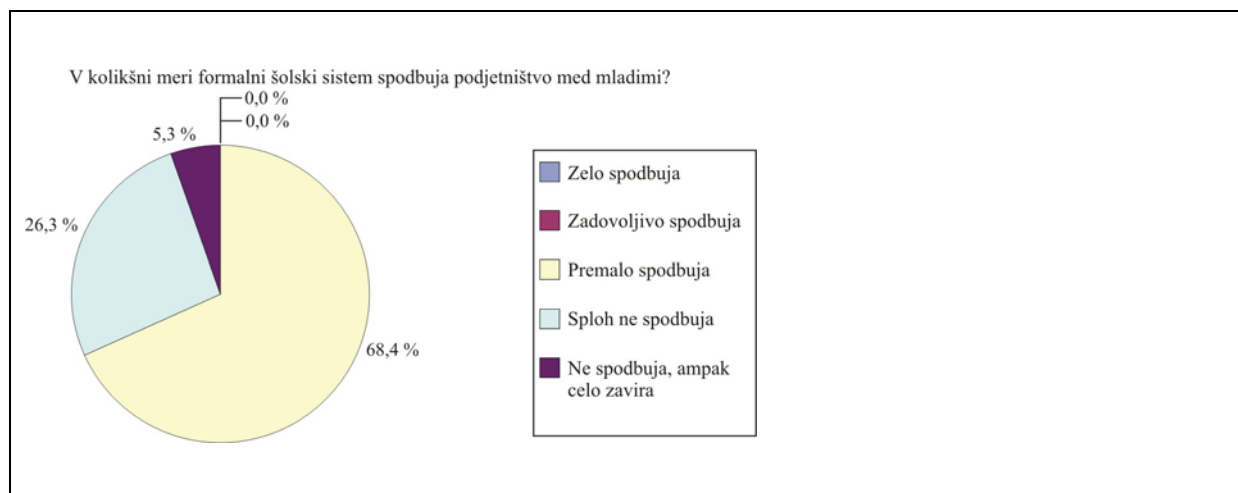
Skrb vzbujajoči so rezultati, ki kažejo na to, kakšen vpliv ima šola na razvoj pozitivne naravnosti, zaupanja v lastne sposobnosti in samozavesti dijakov. Več kot polovica učiteljev je mnenja, da šola ne spodbuja teh, za podjetnike še kako pomembnih lastnosti, pač pa jih v določeni meri celo zavira. Prav tako je več kot polovica učiteljev mnenja, da šola ne spodbuja in razvija sposobnosti ravnanja z ljudmi, sposobnosti javnega nastopanja in organizacijskih sposobnosti.

Še bolj zaskrbljujoče pa je dejstvo, da kar 68,4 % učiteljev podjetništva meni, da formalni šolski sistem premalo spodbuja podjetništvo med mladimi, nadaljnjih 26,3 % učiteljev pa meni, da šola sploh ne spodbuja podjetništva med mladimi (glej sliko 7.4). Niti eden izmed

⁴⁴ Morda je na to nekoliko vplivalo dejstvo, da so na vprašanje odgovarjali učitelji predmeta podjetništvo, katerega cilj je tudi razvijanje ustvarjalnega mišljenja.

učiteljev ne meni, da šola zelo spodbuja ali pa vsaj zadovoljivo spodbuja podjetnost med mladimi, kar je dovolj dober razlog za ukrepanje.

Slika 7.4: Mnenje učiteljev podjetništva o vplivu formalnega izobraževanja na podjetništvo med mladimi

7.2.2.2 Značilnosti pouka pri predmetu podjetništvo

Naslednji sklop vprašanj se je nanašal na predmet podjetništvo, in sicer na metode in oblike dela, ki jih učitelji uporabljajo pri tem predmetu, in na pogostost uporabe le-teh. Najbolj pogosto uporabljajo metodo razgovora, in sicer jih kar 68,4 % to metodo uporablja zelo pogosto. 52,6 % učiteljev zelo pogosto uporablja tudi metodo nastopov in predstavitev, sledijo pa metoda preučevanja primerov (case studies) ter metoda reševanja problemov, seminarsko in projektno delo in metoda simulacij. Najmanj pogosto učitelji uporabljajo metodo razlage in metodo dela s teksti. Delo pri pouku podjetništva temelji torej na aktivni udeležbi in delu dijakov.

Pri pouku podjetništva se učitelji najpogosteje poslužujejo skupinske oblike dela⁴⁵, najmanj pogosto pa uporabljajo frontalno obliko dela, saj kar 68,4 % učiteljev to obliko dela uporablja redko ali skoraj nikoli. Izmed ostalih dejavnosti učitelji najpogosteje navajajo sodelovanje v podjetniških projektih in na tekmovanjih ter obiske sejmov in prireditev (68,4 %), precej manj pa je obiskov podjetij in obiskov podjetnikov na šoli, saj več kot polovica učiteljev izvaja to le redko ali skoraj nikoli.

⁴⁵ Sodeč po odgovorih dijakov, je to tudi ena od stvari, ki je dijakom najbolj všeč pri predmetu podjetništvo.

Pri naslednjem sklopu vprašanj so bili učitelji spet zelo enotni v svojih odgovorih. Tako se vsi strinjajo ali popolnoma strinjajo, da predmet podjetništvo pripomore k temu, da dijaki bolje razumejo svet, v katerem živijo, da razvijajo pozitiven odnos do podjetništva, da razvijajo sposobnost iskanja rešitev in samostojnega reševanja težav in da razvijajo ustvarjalnost. 94,7 % učiteljev pri pouku podjetništva dijake spodbuja, da razmišljajo o tem, da bi tudi sami lahko postali podjetniki.

Med lastnostmi, ki naj bi jih dijaki razvijali pri pouku, so učitelji najpogosteje navajali ustvarjalnost, sposobnost timskega dela, odgovornost, komunikacijske sposobnosti, sposobnost javnega nastopanja, sposobnost reševanja problemov, vztrajnost, samozavest oziroma zaupanje v lastne sposobnosti, samostojnost, razvijanje pozitivnega mišljenja, pozitivnega odnosa do podjetništva in organizacijskih sposobnosti.

Pri poučevanju podjetništva so učiteljem najbolj v pomoč strokovna literatura in revije s tega področja (84,2 %) ⁴⁶, dodatna izobraževanja v obliki seminarjev, predavanj in podobno (78,9 %) ter internet (73,3 %). Šestim učiteljem od devetnajstih pri poučevanju podjetništva koristijo lastne podjetniške izkušnje. Samo pet učiteljev je dejalo, da jim je v pomoč študijska skupina za podjetništvo, kar je presenetljivo, saj je namen študijske skupine prav pomoč učiteljem pri poučevanju tega predmeta in pri njihovem strokovnem razvoju.

Največjo oviro oziroma težavo pri poučevanju podjetništva učiteljem predstavljajo nemotivirani dijaki, kar je posledica dejstva, da podjetništvo ni maturitetni predmet ⁴⁷, slaba opremljenost učilnic s sodobno tehnologijo, slab oziroma podcenjujoč odnos do tega predmeta s strani drugih profesorjev in vodstva šole, preveliko število dijakov oziroma prevelike skupine pri predmetu ter premajhno število ur in neprilagojen urnik, ki onemogoča uporabo predvidenih metod dela pri podjetništvu, kot so na primer obiski podjetij, sejmov in podobno. Presenetljivo je pomanjkanje lastnih podjetniških izkušenj kot težavo navedel samo eden od učiteljev, čeprav jih približno dve tretjini nima lastnih podjetniških izkušenj.

---

⁴⁶ Pri tem vprašanju so učitelji lahko obkrožili več odgovorov.

⁴⁷ Pri tem se ponovno kaže značilnost formalnega izobraževanja v Sloveniji, kjer ima končno eksterno preverjanje znanja izredno pomembno vlogo.

V preteklem letu se je dodatno izobraževalo 68,4 % učiteljev, od tega se je pet učiteljev udeležilo izobraževanja v okviru študijske skupine, trije pa so se udeležili izobraževanja, ki ga organizira JA-YE.

Zanimiv je podatek, da ima le 6 od 19 anketiranih učiteljev lastne podjetniške izkušnje, kar me niti ne preseneča, vendar menim, da bi morali ta primanjkljaj nadomestiti z bolj pogostimi obiski podjetij oziroma obiski podjetnikov na šoli.

Na koncu so učitelji predlagali še nekaj izboljšav:

- podjetništvo bi morali kot izbirni predmet uvesti tudi v izobraževalne programe splošnih gimnazij;
- pouk pri predmetu podjetništvo naj bi bil v celoti organiziran v obliki projektnega dela;
- boljša opremljenost učilnic z računalniki;
- manjše skupine dijakov;
- več obiskov podjetij;
- več vključevanja v zunanje projekte;
- dati predmetu podjetništvo večjo veljavo;
- vpeljati podjetništvo kot izbirni predmet tudi v osnovne šole.

8 SKLEP IN PRIPOROČILA

Podjetništvo je ključni dejavnik gospodarskega razvoja, saj prispeva k rasti gospodarstva tako s prenovo in večjo konkurenčnostjo velikih organizacij kot s hitrim razvojem malih in srednje velikih podjetij. Podjetništvo ni pomembno zgolj zaradi ustvarjanja novih delovnih mest in s tem zmanjšanja brezposelnosti, pač pa tudi zaradi svojega prispevka h gospodarski rasti, zvišanju produktivnosti, povečevanju konkurence ter prispevka k inovacijam.

Osrednjo vlogo pri razvoju podjetništva imajo podjetniki. Uspešni podjetniki so samozavestni, inovativni, ambiciozni, odločni, vztrajni, verjamejo vase, ves čas iščejo nove priložnosti na trgu in poskušajo kaj novega, neuspeh jemljejo kot izziv in kot neprecenljivo izkušnjo za prihodnost, so nadpovprečno delovni, usmerjeni k ciljem in nagnjeni k tveganju z razmislekom.

Ob vsem tem se poraja vprašanje, ali so podjetniške lastnosti prirojene ali pa se da takšne lastnosti pridobiti in naučiti oziroma razviti z ustreznim usposabljanjem in izobraževanjem. Raziskave kažejo, da je med najpomembnejšimi podjetniškimi lastnostmi veliko takih, ki se jih lahko naučimo oziroma jih lahko razvijemo. Te lastnosti so odločnost, predanost, obsedenost s priložnostjo, strpnost do tveganja in obvladovanje negotovosti, ustvarjalnost, samozaupanje, sposobnost vodenja, komunikativnost, organizacijske sposobnosti, delavnost, načrtovanje in postavljanje ciljev ter usmerjenost k ciljem. Prav na tem področju bi moral izobraževalni sistem odigrati svojo vlogo kot dejavnik razvoja podjetništva.

Pa je res tako? Rezultati številnih raziskav podjetništva v Sloveniji in vloge izobraževalnega sistema pri razvoju podjetnosti mladih kažejo drugačno sliko. Raziskave kažejo, da je za Slovenijo značilna relativno nizka stopnja podjetniške aktivnosti in da formalni sistem izobraževanja ne spodbuja podjetništva, pač pa ga v določeni meri celo zavira. Strokovnjaki menijo, da je najbolj neustrezno osnovnošolsko in srednješolsko izobraževanje, saj ne zagotavlja primerne opozarjanja na podjetništvo in poznavanja podjetništva ter ne spodbuja ustvarjalnosti, neodvisnosti, osebne iniciative in drugih podjetniških lastnosti.

Podjetniško izobraževanje ne pomeni zgolj pridobivanja specifičnih poslovnih in ekonomskih znanj in spretnosti za ustanovitev in vodenje lastnega podjetja, pač pa so cilji podjetniškega izobraževanja veliko širši. Cilji podjetniškega izobraževanja so razumevanje vloge podjetništva v družbi, spodbujanje zavedanja dijakov in študentov o samozaposlitvi in podjetništvu kot možni izbiri kariere v prihodnosti, razumevanje podjetniškega tveganja in razvijanje sposobnosti identifikacije podjetniških priložnosti, razvijanje ustvarjalnega podjetniškega razmišljanja in inovativnega obnašanja ter razvijanje podjetniških lastnosti in sposobnosti, ki niso neposredno usmerjene na podjetniška znanja v ožjem pomenu besede. Pri tem je bistveno spodbujanje kreativnosti mladih, sposobnosti za reševanje problemov, samostojnega in kritičnega razmišljanja, samozaupanja, samozavesti, optimizma, prevzemanja odgovornosti, usmerjenosti k ciljem, vztrajnosti in delavnosti, komunikacijskih spretnosti in sposobnosti sodelovalnega oziroma timskega dela.

Na podlagi prebrane literature, rezultatov raziskav, ki jih navajam v magistrskem delu, in rezultatov moje raziskave lahko potrdim prvo hipotezo, da je formalno izobraževanje pomemben dejavnik razvoja podjetništva, saj ima pomembno vlogo pri razvoju podjetniških lastnosti mladih in pri spodbujanju podjetništva med mladimi. Izobraževalni sistem ima

namreč pri spodbujanju oziroma razvoju podjetništva dvojno vlogo: prva se nanaša na pridobivanje oziroma posredovanje strokovnih znanj, ki jih potrebuje uspešen podjetnik, druga vloga pa se nanaša na razvoj osebnostnih lastnosti (podjetniških lastnosti) skozi vzgojno-izobraževalni proces. Raziskave so pokazale, da imajo programi podjetniškega izobraževanja pozitiven učinek na ustanavljanje novih podjetij in da vključenost podjetniških vsebin v izobraževalne programe pozitivno vpliva na odnos udeležencev izobraževanja do podjetništva. Raziskave so tudi pokazale, da so podjetniške lastnosti le v določeni meri prirojene in da je med najpomembnejšimi podjetniškimi lastnostmi veliko takih, ki se jih lahko naučimo oziroma jih lahko razvijemo. Prav tu lahko izobraževalni sistem odigra odločilno vlogo.

Raziskava, ki sem jo izvedla med dijaki ekonomskih gimnazij in drugih srednjih šol, je pokazala, da dijaki, ki poslušajo predmet podjetništvo, bolje poznajo svet podjetništva in imajo bolj pozitiven odnos oziroma mnenje o podjetnikih in njihovi vlogi v gospodarstvu. Poleg tega je raziskava pokazala, da ima pri dijakih ekonomskih gimnazij, ki nameravajo v prihodnosti ustanoviti lastno podjetje, prav šola najpomembnejšo vlogo pri tej nameri. Prav tako so o pomembnosti formalnega izobraževanja kot dejavnika podjetništva prepričani učitelji podjetništva, ki sem jih anketirala, saj so se vsi popolnoma strinjali s trditvijo, da ima izobraževanje velik vpliv na razvijanje podjetniških sposobnosti mladih.

Deloma lahko potrdim drugo hipotezo, ki pravi, da sistem formalnega izobraževanja v Sloveniji ni podjetniško naravnano. Raziskave, ki jih navajam v magistrskem delu, in mnenja izvedencev s tega področja v Sloveniji kažejo, da slovenski izobraževalni sistem ni prilagojen potrebam gospodarstva in da poučevanje v osnovnih in srednjih šolah v Sloveniji ne zagotavlja primerne opozarjanja na podjetništvo in ustanavljanje novih podjetij, ne zagotavlja primerne poznavanja načel tržnega gospodarstva, ne daje dovolj poslovnih znanj za podjetništvo ter ne spodbuja ustvarjalnosti, neodvisnosti in osebne iniciative. O pravem podjetniškem izobraževanju v osnovnih in srednjih šolah pravzaprav ne moremo govoriti. V nekaterih osnovnih šolah sicer potekajo podjetniški krožki, vendar je takih šol relativno malo, na ravni srednjih šol pa je podjetniških vsebin v izobraževalnih programih, bodisi kot predmet podjetništvo bodisi kot podjetniške vsebine pri ostalih predmetih, prav tako zelo malo.

Tudi raziskava, ki sem jo izvedla med dijaki in učitelji podjetništva, je pokazala, da formalno izobraževanje ni podjetniško naravnano in ne spodbuja in ne razvija podjetniških lastnosti v

taki meri, kot bi jih lahko. Dijaki namreč menijo, da šola le deloma spodbuja pomembne podjetniške lastnosti, kot so ustvarjalnost⁴⁸, odločnost, načrtovanje in postavljanje ciljev, samostojno odločanje, samozavest, zaupanje v lastne sposobnosti, organizacijske sposobnosti, komunikacijske spretnosti in podobno. Nekaterih lastnosti po njihovem mnenju šola sploh ne razvija in spodbuja, pač pa jih v določeni meri celo zavira. Podobno mnenje imajo tudi učitelji podjetništva. Ti so tudi mnenja, da spodbujanje podjetništva ni prioriteta naloga v okviru formalnega izobraževanja in da formalni šolski sistem premalo ali sploh ne spodbuja podjetništva med mladimi. Menijo tudi, da v srednjih šolah še ni zadostnega napredka v metodah in oblikah dela. Tudi sama na podlagi lastnih izkušenj menim, da so v slovenskem izobraževalnem prostoru še vedno globoko zakoreninjene tradicionalne metode poučevanja, ki temeljijo na frontalni obliki dela in ne spodbujajo podjetnosti mladih. Poleg tega raziskave kažejo, da naši učitelji še niso dovolj strokovno usposobljeni za uveljavljanje stalnega in premišljenega izboljševanja učnih metod in postopkov, osebno pa menim, da jih tudi razmere v šolstvu v Sloveniji ne spodbujajo k temu.

Hipoteze ne morem v celoti potrditi zato, ker je podjetniško izobraževanje bolj kot na ravni osnovnih in srednjih šol po mnenju izvedencev za to področje razvito na visokošolski ravni ter na ravni podiplomskega študija. Drugi razlog pa je ta, da se v zadnjih letih situacija kljub številnim kritikam ali pa prav zaradi njih le nekoliko izboljšuje, saj se v nekaterih osnovnih in srednjih šolah vendarle uveljavljajo različni podjetniški krožki, tekmovanja in drugi podjetniški projekti. Na žalost so ti projekti največkrat rezultat individualne iniciative in so odvisni od zavzetosti prostovoljcev, ki jih izvajajo, njihova usoda pa je pogosto negotova tudi zaradi neurejenega sistema financiranja.

Na podlagi študije strokovne literature, različnih raziskav in drugih virov ter na podlagi rezultatov lastne raziskave lahko potrdim tretjo hipotezo, ki pravi, da bi bilo potrebno podjetniške vsebine uvesti na vse ravni izobraževanja v Sloveniji ter načrtno in sistematično razvijati in spodbujati podjetniške lastnosti med mladimi v celotnem procesu vzgoje in izobraževanja. Trdim lahko, da bi bilo potrebno podjetniškemu izobraževanju nameniti več pozornosti, predvsem na tistih področjih, kjer je šibko ali pa ga skoraj ni. Številni strateški dokumenti Evropske unije, kot na primer Zelena knjiga o podjetništvu v Evropi in Poročilo o bodočih ciljnih izobraževalnega sistema, kot tudi strateški dokumenti, ki jih je sprejela

---

⁴⁸ Formalno izobraževanje ima negativen vpliv zlasti na ustvarjalnost med mladimi, saj raziskave dokazujejo, da z leti šolanja ustvarjalnost pada.

slovenska vlada, na primer Program ukrepov za spodbujanje podjetništva in drugi, poudarjajo vlogo izobraževanja za podjetništvo. Prav izobraževanje naj bi prispevalo k pospeševanju podjetništva z razvijanjem podjetništvu naklonjene kulture, razvojem podjetniških sposobnosti in lastnosti ter zavedanjem o podjetništvu kot možni karierni izbiri. Enakega mnenja so slovenski izvedenci za to področje, ki menijo, da bi bilo potrebno podjetniške vsebine vključiti na vse ravni formalnega izobraževanja, prilagojene starosti in razvojni stopnji udeležencev izobraževanja, ter da bi bilo potrebno uvajati podjetniški način poučevanja oziroma sodobne metode in oblike dela s poudarkom na aktivni soudeležbi udeležencev izobraževanja v procesu izobraževanja.

Tudi rezultati raziskave, ki sem jo izvedla med učitelji podjetništva, so pokazali, da le-ti menijo, da bi bilo potrebno podjetniške vsebine uvesti na vse stopnje izobraževanja, da bi morali predmet podjetništvo vključiti v vse srednješolske izobraževalne programe in da bi bilo potrebno spodbujanju podjetništva med mladimi nameniti več pozornosti.

Menim, da ni sporno to, da bi bilo potrebno podjetniškemu izobraževanju nameniti več pozornosti kot do sedaj, vprašanje je le, kako to narediti in kako zagotoviti potrebna sredstva za to. Izobraževanje je eno ključnih področij, ki spodbuja podjetništvo in kot takšno bi moralo biti ali postati bistvena razvojna naloga v okviru sodelovanja Ministrstva za šolstvo in šport, Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo, Ministrstva za gospodarstvo in ostalih pristojnih institucij na lokalni in nacionalni ravni. Uvajanje podjetništva oziroma podjetniških vsebin na vse ravni formalnega izobraževanja ne more in ne sme temeljiti zgolj na prostovoljnem sodelovanju in prizadevanjih redkih zainteresiranih posameznikov, pač pa na dobro pripravljenih nacionalnih programih spodbujanja podjetništva med mladimi ob hkratnem zagotavljanju potrebnih sredstev za njihovo izvajanje. Aktivnosti na področju izobraževanja mladih za podjetništvo in uvajanje podjetniških metod izobraževanja se odvijajo na nekaterih fakultetah in srednjih šolah, niso pa usmerjene na reševanje tega problema na nacionalni ravni, da bi tako zajele celoten potencial mladih.

Na podlagi preučevanja strokovne literature, lastnih izkušenj in izvedene raziskave lahko podam nekaj ključnih priporočil za razvoj podjetniškega izobraževanja v prihodnosti.

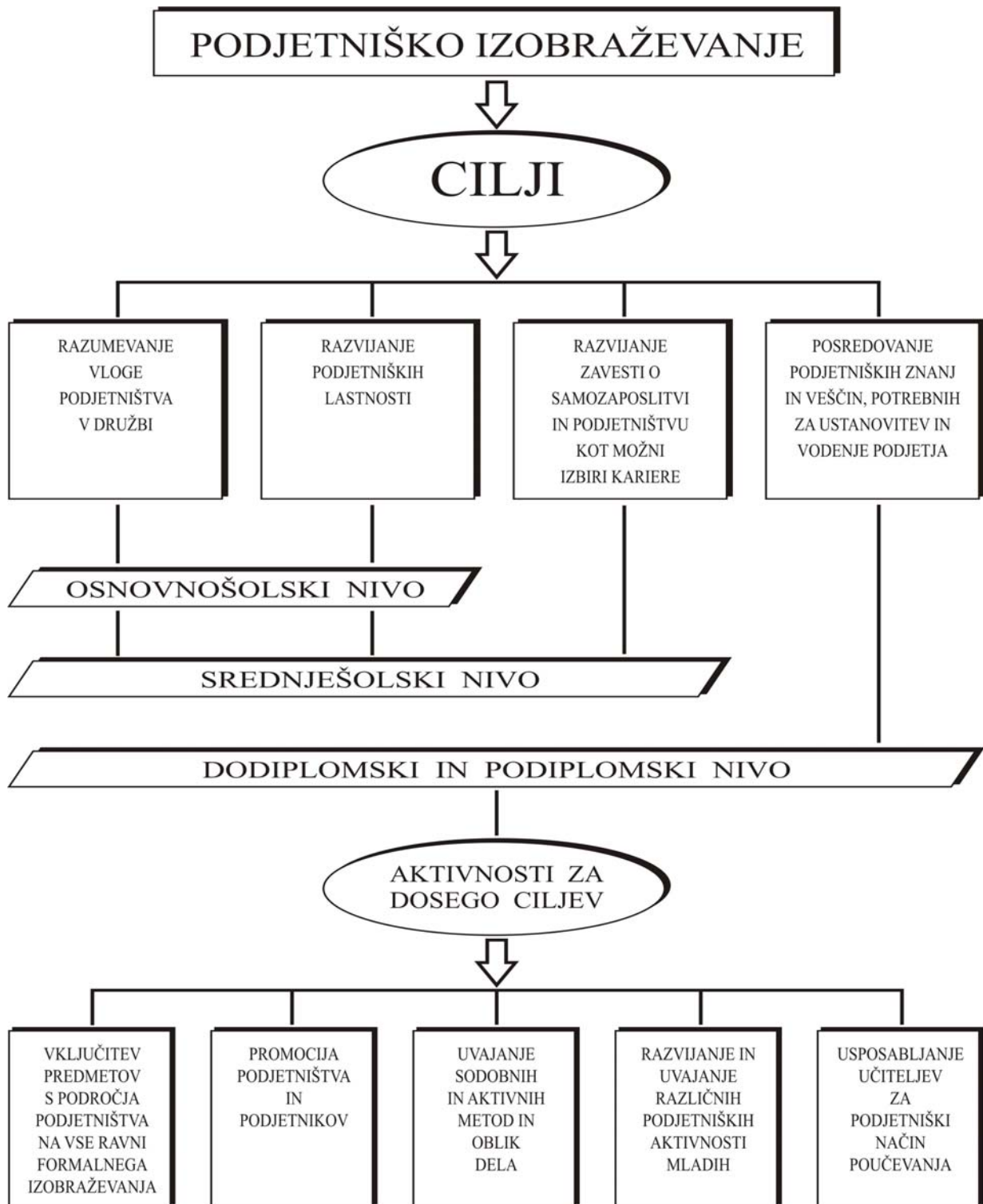
- Vključitev predmetov in programov, ki bi ponujali vsebine s področja podjetništva, na vse ravni formalnega izobraževanja. Vsebine podjetniškega izobraževanja bi seveda

morale biti prilagojene razvojni stopnji udeležencev izobraževanja. V osnovni šoli bi bilo tako smiselno začetno spoznavanje podjetništva in podjetnikov ter njihove vloge v gospodarstvu, na ravni srednjih šol bi dijaki že lahko usvojili nekoliko bolj konkretna podjetniška znanja, medtem ko bi bil pri podjetniškem izobraževanju na visokošolski ravni poudarek na pridobitvi konkretnih znanj o ustanovitvi in vodenju lastnega podjetja, prepoznavanju ter ustvarjanju podjetniških idej in priložnosti.

- Uvajanje podjetniškega načina poučevanja oziroma uporabe sodobnih metod in oblik dela, s katerimi bi spodbujali razvoj podjetniških veščin in lastnosti. Metode dela bi morale biti prilagojene starosti in razvojni stopnji udeležencev izobraževanja. V prvih letih bi delo z učenci temeljilo na igri in pogovoru, kasneje pa naj bi metode dela vključevale predvsem več skupinskega in projektnega dela. Pravi učinek podjetniško usmerjenega izobraževanja bi dosegli šele takrat, ko bi tak pristop uporabljala večina učiteljev pri različnih predmetih.
- Promocija podjetništva v šolah s predstavitvijo uspešnih podjetnikov iz Slovenije in tujine, s čimer bi povečali ugled podjetniške kariere med mladimi. Podjetniki bi lahko s svojim ustvarjalnim delom, vztrajnostjo in zaupanjem v uspeh postali vzorniki mladim iz različnih socialnih sredin. Na ta način bi lahko neposredno vplivali na izbor podjetniške kariere med mladimi, večjo ambicioznost mladih v snovanju kariere in bolj pozitiven odnos do samozaposlitve.
- Organizacija in promocija raznih projektov in ostalih dogodkov s področja podjetništva ter razvijanje različnih oblik dopolnilnega usposabljanja in izobraževanja mladih, kot so na primer poletne šole za mlade, podjetniški tabori, tekmovanja v pripravi poslovnih načrtov in podobno.
- Usposabljanje učiteljev podjetništva in ostalih predmetov za podjetniški način poučevanja oziroma uvajanje sodobnih in aktivnih metod dela, ki bi spodbujale podjetnost mladih.

Cilje podjetniškega izobraževanja ter aktivnosti za doseg te ciljev prikazuje slika 8.1.

Slika 8.1: Vloga formalnega izobraževanja kot dejavnika podjetništva

Vir: lastno delo

Naštete oblike aktivnosti zahtevajo ustrezno vključevanje podjetniških predmetov in podjetniških vsebin v šolski kurikulum, ponudbo obšolskih dejavnosti in razvijanje materialne podlage za takšne dejavnosti. Menim, da bi se moral prav vsak posameznik v okviru rednega izobraževalnega sistema s podjetništvom v taki ali drugačni obliki srečati na vsaki ravni izobraževanja. Okrepiti bi bilo potrebno zaupanje mladih v lastne sposobnosti in znanje, jih seznaniti z osnovnimi principi delovanja podjetniške družbe in z osnovnimi veščinami podjetništva, predvsem pa jim pomagati pri odkrivanju in spoznavanju svojih potencialov. Podjetništvo bi morali vključiti v izobraževalne programe na vseh stopnjah izobraževanja ter z vsebinami in metodami poučevanja spodbujati ustvarjalnost in podjetnost mladih. Četudi posamezniki ne bodo nikoli ustanovili svojega podjetja, bodo pridobili znanja in razvili tiste sposobnosti in lastnosti, ki jim bodo v vsakdanjem življenju prišle še kako prav.

LITERATURA

1. Amdam, Rolv Peter (2003): Inside the business schools: the content of european business education. Oslo: Abstract.
2. Antončič, Boštjan, Hisrich, Robert D., Petrin, Tea, Vahčič, Aleš, (2002): Podjetništvo. Ljubljana: GV založba.
3. Barle, Andreja, Bezenšek, Jana (2006): Poglavlja in sociologije vzgoje in izobraževanja. Koper: Fakulteta za management.
4. Basle, Andreja (2005): Bodoči pravniki in zdravniki v mali šoli podjetništva. Časnik Finance 171, 5. 9. 2005, 28–29. Dostopno na http://www.ja-ye.si/mediji/o_nas/finance/finance_05.pdf (25. marec 2007).
5. Berginc, Jordan, Krč, Matjaž (2001): Ustvarjalnost in inovativnost v podjetništvu. Portorož: Visoka strokovna šola za podjetništvo.
6. Bevc, Milena (1991): Ekonomski pomen izobraževanja. Radovljica: Didakta.
7. Birch, David L. (1987): Job creation in America: how our smallest companies put the most people to work. New York: Free Press.
8. Bošnjak, Dragica (2006): Kako zbuditi ustvarjalnost mladih? Časnik Delo, 9. 11. 2006.
9. Brown, Sally, Earlam, Carolyn, Race, Phil (2001): 500 nasvetov za učitelje: priročnik za učitelje. Ljubljana: Educy.
10. Buchberger, F., Campos, B. P., Kallos, D., Stephenson, J. (2001): Zelena knjiga o izobraževanju učiteljev v Evropi: kakovostno izobraževanje učiteljev za kakovost v vzgoji, izobraževanju in uposabljanju: tematsko omrežje o izobraževanju učiteljev v Evropi: Umea universitet. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport.
11. Chell, Elizabeth (1994): The entrepreneurial personality: concepts, cases and categories. London, New York: Routledge.
12. Černetič, Metod (1999): Ekonomika izobraževanja in raziskovanja. Kranj: Moderna organizacija.
13. Davidsson, Per (2002): Dynamic Entrepreneurship for the new economy: 3rd international conference proceedings. Portorož: Visoka šola za podjetništvo.
14. Dobnikar, Nina (2005): Podjetnost mladih. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
15. Dodič Turk, Dragica, Macura, Dušan, Štrajn, Darko, Babšek, Jana (2004): Kakšna bo šola prihodnosti? Radovljica: Didakta.

16. Dragar, Aleš (1991): Predlog za razvoj celovitega sistema podjetniškega izobraževanja in usposabljanja v Sloveniji. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
17. Ferjan, Marko (1999): Organizacija izobraževanja. Kranj: Moderna organizacija.
18. Gaber, Slavko, Rutar Ilc, Zora, Lorenčič, Ivan, Nolimal, Fani, Pevec Grm, Slava, Ermenc, Klara S., Tašner, Veronika (2006): Zakaj Finci letijo dlje? Nova Gorica: Educa, Melior, Ljubljana: Pedagoška fakulteta, Center za študij edukacijskih strategij.
19. Gaši, Albert (2005): Bolonjski proces – proces vključevanja slovenskega sistema izobraževanja redu EU. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
20. Giaoutzi, Maria, Nijkamp, Peter, Storey, David John (1989): Small and medium size enterprises and regional development. London: Routledge.
21. Ginnis, Paul (2004): Učitelj – sam svoj mojster: kako vsakega učenca pripeljemo do uspeha. Ljubljana: Rokus.
22. Glasser, William (1994): Dobra šola. Vodenje učencev brez prisile. Radovljica: Regionalni izobraževalni center.
23. Glas, Miroslav, Pšeničny, Viljem (2000): Podjetništvo – izziv za 21. stoletje. Ljubljana: Gea College.
24. Glas, Miroslav, Drnovšek, Mateja, Erlih, Tjaša, Kovač, Bogomir, Kranjec, Karmen, Rebernik, Miroslav, Rus, Matej, Žerič, Senka (2006): Predlog strategije uvajanja podjetništva v redni šolski sistem 2007–2013: projekt Izdelava predloga Strategije uvajanja podjetništva v redni šolski sistem za obdobje 2007–2013. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, Center za razvoj podjetništva.
25. Gray, Douglas A. (1995): The entrepreneur's complete self-assessment guide. London: Kogan page.
26. Hisrich D. Robert, Peters P, Michael (1989): Entrepreneurship: starting, developing and managing a new enterprise. Homewood, Boston: Irwin.
27. Hitij, Maja (2006): Prebujanje možganov, ki jih uspava šola. Časnik Delo, 13. 11. 2006.
28. Jaklič, Marko, Zagoršek, Hugo (2005): Benchmarking countries: comparing competitiveness of Finland, Ireland and Slovenia. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
29. Jelenc, Zoran (1991): Terminologija izobraževanja odraslih. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
30. Jelenc-Krašovec, Sabina (2003): Univerza za učečo se družbo: kako univerza sledi tokovom sodobnega izobraževanja. Ljubljana: Sophia.
31. Kao, John (1989): Entrepreneurship, creativity & organization: text, cases & readings. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

32. Kaučič, Primož (2002): Študentsko podjetništvo. Podjetnik 11 (9), 14–16. Dostopno na <http://www.podjetnik.com/default.asp?ClanekID=801> (16. maj 2005).
33. Kaučič, Primož (2005a): Študenti dobivajo inkubatorje. Podjetnik 14 (1). Dostopno na <http://www.podjetnik.com/default.asp?ClanekID=2137> (16. maj 2005).
34. Kaučič, Primož, Drnovšek, Mateja, Stritar, Rok (2005b): »Saj bi postal podjetnik, a...: poklic podjetnika je med mladimi nadpovprečno spoštovan, a zakaj se v svetu med mladimi vsak deseti odloči za podjetništvo, slovensko povprečje pa je vsak petindvajseti?«. Podjetnik 14 (2), 30–32.
35. Kaučič, Primož (2005c): Študenti za več podjetnosti. Podjetnik 14 (11). Dostopno na <http://www.podjetnik.si/default.asp?ClanekID=2711> (20. januar 2006).
36. Kosi, Pia (2004): Spreminjajoča se osnovna šola – uvajanje devetletke. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Dostopno na <http://dk.fdv.uni-lj.si/dela/Kosi-Pia.PDF> (20. september 2007).
37. Kovač, Bogomir (1990): Uvod v podjetništvo: analiza poslovnega načrta. Ljubljana: Univerza.
38. Kostanjevec, Tatjana (2005): Podjetniški profil Slovencev. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
39. Krek, Janez (1995): Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
40. Križaj, Žiga (2003): Študentsko podjetništvo. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
41. Kubale, Valentin (2001): Skupinska učna oblika. Celje: Valentin Kubale – samozaložba.
42. Kubale, Valentin (2003): Priročnik za sodobno oblikovanje ali artikulacijo učnega procesa. Celje: Valentin Kubale – samozaložba, Maribor: Piko's Printshop.
43. Lamovšek Golob, Zvezdana (2005): Sedaj vem, kaj bi rada počela v življenju. Razvoj, junij 2005, 24–25. Dostopno na http://www.ja-ye.si/mediji/o_nas/razvoj/razvoj_junij05.pdf (25. marec 2007).
44. Marentič-Požarnik, Barica, Peklaj, Cirila (2002): Preverjanje in ocenjevanje za uspešnejši študij. Ljubljana: Center za pedagoško izobraževanje Filozofske fakultete.
45. Marentič Požarnik, Barica, Kalin, Jana, Šteh, Barbara, Valenčič-Zuljan, Milena (2005): Učitelji v prenovi – njihova strokovna avtonomija in odgovornost. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

46. Možina, Stane, Kavčič, Bogdan, Tavčar, Mitja I., Pučko, Danijel, Ivanko, Štefan, Lipičnik, Bogdan, Gričar, Jože, Repovž, Leon, Vizjak, Andrej, Vahčič, Aleš, Rus, Veljko, Bohinc, Rado (2002): Management: nova znanja za uspeh. Radovljica: Didakta.
47. Pečjak, Vid (1987): Misliti, delati, živeti ustvarjalno. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
48. Pečjak, Vid (1989): Poti do idej: tehnike ustvarjalnega mišljenja v podjetjih, šolah in drugje. Ljubljana: V. Pečjak.
49. Pediček, Franc (1998): Ob prenovi šole: kritični pedagoški pogledi. Ljubljana: Jutro.
50. Pluško, Alojz (2000): Posvet o nadaljnjem razvoju poklicnega in strokovnega izobraževanja, Zreče 1999. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
51. Plut, Tadeja, Plut, Helena (1995): Podjetnik in podjetništvo. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
52. Pšeničny, Viljem, Berginc, Jordan, Letonja, Marina, Pavlin, Igor, Vadnjal, Jaka, Žižek, Jan (2000a): Podjetništvo: podjetnik, podjetniška priložnost, podjetniški proces, podjem. Portorož: Visoka strokovna šola za podjetništvo.
53. Pšeničny, Viljem, Blejec, Matjaž, Vidic, Franci (2000b): Razvijanje podjetniške sposobnosti mladih v luči približevanja EU: raziskovalni projekt. Poročilo o raziskavi. Portorož: Visoka strokovna šola za podjetništvo.
54. Pšeničny, Viljem (2002): Pogoji in možnosti za dinamično podjetništvo v Sloveniji. Doktorska disertacija. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
55. Puklek Levpušček, Melita, Marentič-Požarnik, Marica (2005): Skupinsko delo za aktiven študij. Ljubljana: Center za pedagoško izobraževanje Filozofske fakultete.
56. Rebernik, Miroslav, Tominc, Polona, Glas, Miroslav, Pšeničny, Viljem (2003): Kako podjetna je Slovenija: Global Entrepreneurship Monitor Slovenija 2002. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta, Inštitut za podjetništvo in management malih podjetij.
57. Rebernik, Miroslav, Tominc, Polona, Pušnik, Ksenija (2005): Podjetništvo na prehodu: Global Entrepreneurship Monitor Slovenija 2004. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta, Inštitut za podjetništvo in management malih podjetij.
58. Rebernik, Miroslav, Tominc, Polona, Pušnik, Ksenija (2006): Podjetništvo med željami in stvarnostjo: Global Entrepreneurship Monitor Slovenija 2005. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta, Inštitut za podjetništvo in management malih podjetij.
59. Rebernik, Miroslav, Tominc, Polona, Pušnik, Ksenija (2007): Počasne spremembe podjetniške stvarnosti: Global Entrepreneurship Monitor Slovenija 2006. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.

60. Rednak, Andreja (2004): Kako naj bi Lizbonska strategija spremenila Slovenijo? *Gospodarski vestnik* 53, 29. 11. 2004, 10–15.
61. Rupnik Vec, Tanja (2003): Igra vlog in simulacija kot učna metoda: priročnik za učitelje psihologije ter drugih družboslovnih predmetov ter razrednike. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
62. Rutar Ilc, Zora, Rutar, Dušan (1997): Kaj poučujemo in preverjamo v šolah. Radovljica: Didakta.
63. Rutar Ilc, Zora, Rupnik Vec, Tanja (2005): Spodbujanje aktivne vloge učenca v razredu: zbornik prispevkov. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
64. Shane, Scott Andrew (2005): *Economic development through entrepreneurship: government, university and business linkages*. Cheltenham, Northampton: E. Elgar.
65. Simonič, Nataša (2004): Pomen podjetniškega izobraževanja za razvoj podjetja. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta. Dostopno na http://www.cek.ef.uni-lj.si/u_diplome/simonic1243.pdf (1. september 2007).
66. Sisan, Ana (2000): Podjetniška kultura v Sloveniji. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
67. Timmons, Jeffrey A. (1990): *New venture creation: entrepreneurship in the 1990s*. Irvin, Homewood (IL), Boston (MA): Irvin.
68. Tomić, Ana (2000): Izbrana poglavja iz didaktike. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Center za pedagoško izobraževanje.
69. Trstenjak, Anton (1981): *Psihologija ustvarjalnosti*. Ljubljana: Slovenska matica.
70. Verbinc, France (1982): *Slovar tujk*. Sedma izdaja. Ljubljana: Cankarjeva založba.
71. Vidic, Franci (1999): Analiza potreb in možnosti usposabljanja podjetnikov v Sloveniji. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
72. Vilfan, Jože (2007): Kdo je podjetnik? *Podjetnik* 16 (2), 30–33.
73. Zupan, Anka (2005): Od opazovanja do znanja, od znanja h kompetencam: zbornik prispevkov. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
74. Žakelj, Luka (2006): Podjetniška aktivnost in podjetniško okolje v Sloveniji. Ljubljana: Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.
75. Žnidaršič, Jana (2003): Razvijanje podjetnih lastnosti ljudi v izobraževalnem sistemu. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

VIRI

1. (2006) Entrepreneurship Education in Europe: Fostering Entrepreneurial Mindsets through Education and Learning. Brussels: European Commission, Ministry of Education and Research, Ministry of Trade and Industry. Dostopno na http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/support_measures/training_education/doc/oslo_report_final_2006.pdf (25. marec 2007).
2. (2002) Final Report of the Expert Group »Best Procedure« Project on Education and Training for Entrepreneurship. Brussels: European Commission, Enterprise Directorate General. Dostopno na http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/support_measures/training_education/education_final.pdf (25. marec 2007).
3. (2004) Final Report of the Expert Group »Education for Entrepreneurship« – Making Progress in Promoting Entrepreneurial Attitudes and Skills Through Primary and Secondary Education. Brussels: European Commission, Enterprise Directorate General. Dostopno na http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/support_measures/training_education/doc/entrepreneurship_education_final_en.pdf (25. marec 2007).
4. (2005) Final Report of the Expert Group »Best Procedure« Project on »Mini-Companies in Secondary Education«. Brussels: European Commission, Enterprise and Industry Directoral-General. Dostopno na http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/support_measures/training_education/doc/mini_companies_en.pdf (25. marec 2007).
5. (2003) Green paper Entrepreneurship in Europe. Brussels: European Commission. Dostopno na http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/green_paper/green_paper_final_en.pdf (25. marec 2007).
6. (2004) Helping to create an entrepreneurial culture – A Guide on Good Practice in Promoting Entrepreneurial Attitudes and Skills Through Education. Brussels: European Commission, Directorate-General for Enterprise. Dostopno na http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/support_measures/training_education/doc/entrepreneurial_culture_en.pdf (25. marec 2007).
7. (1996) Izhodišča kurikularne prenove: gradivo sprejeto na 5. seji NKS, 31. 5. 1996. Ljubljana: Nacionalni kurikularni svet (NKS). Dostopno na http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/kurikul_prenova-slo-svn-t02.pdf (11. februar 2007).
8. (2007) Koncept vključevanja ključne kvalifikacije podjetništvo v izobraževalne programe srednjega poklicnega izobraževanja. Ljubljana: Center Republike Slovenije za poklicno izobraževanje in Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
9. (2006) Kurikul na nacionalni in šolski ravni v poklicnem in strokovnem izobraževanju: metodološki priročnik. Ljubljana: Center Republike Slovenije za poklicno izobraževanje.

10. (2006) Poročilo o razvoju 2006. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije, Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj. Dostopno na <http://www.umar.gov.si/projekti/pr/2006/pr2006.pdf> (8. oktober 2006).
11. (2007) Priprava izvedbenega kurikula: dva primera dobre prakse. Ljubljana: Center Republike Slovenije za poklicno izobraževanje.
12. (2006) Program ukrepov za spodbujanje podjetništva in konkurenčnosti za obdobje 2007–2013. Ljubljana: Republika Slovenija, Ministrstvo za gospodarstvo. Dostopno na http://www.mg.gov.si/fileadmin/mg.gov.si/pageuploads/DPK/dpk_program_sprejet_060706.pdf (8. oktober 2006).
13. (2006) Razpis za vpis v srednje šole in dijaške domove za šolsko leto 2006/2007. Ljubljana: Republika Slovenija, Ministrstvo za šolstvo in šport.
14. (2007) Razpis za vpis v višje strokovno izobraževanje v študijskem letu 2007/2008. Ljubljana: Republika Slovenija, Ministrstvo za šolstvo in šport.
15. (2001) Report from the Education Council to the European Council »The concrete future objectives of education and training systems«. Brussels: Council of the European Union. Dostopno na <http://register.consilium.eu.int/pdf/en/01/st05/05980en1.pdf> (25. marec 2007).
16. (2005) Strategija razvoja Slovenije. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije, Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj. Dostopno na http://www.mg.gov.si/fileadmin/mg.gov.si/pageuploads/DPK/StrategijarazvojaSlovenije_-_final.pdf (8. oktober 2006).
17. (1996) Zakon o osnovni šoli (Zosn). Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije (Url. RS) št. 12/1996, 29. 2. 1996. Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=199612&stevilka=570> (20. september 2007).
18. (1994) Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu (ZviS-D). Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije (Url. RS) št. 63/2004, 10. 6. 2004. Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/ulonline.jsp?urlid=200463&dhid=70188> (20. september 2007).

SPLETNE STRANI

1. <http://www.sun.si/krozki/default.asp>, 6. september 2007.
2. <http://www.cups.si/>, 4. april 2007.
3. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2006/programi/Ssi/ekonomski_teh/KZ_pp.htm, 4. april 2007.
4. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2006/programi/gimnazija/ekon_gim/spl-del.htm, 6. september 2007.
5. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2006/programi/gimnazija/ekon_gim/podjetnistvo-ucni-nacrt.htm, 6. september 2007.
6. <http://www.ja-ye.si/zavod/zavod.html>, 25. marec 2007.
7. <http://www.japti.si/index.php?action=print&id=811>, 29. september 2006.
8. <http://www.podjetniski-portal.si/content.aspx?docid=1662&rootnodeid=9>, 13. oktober 2007.
9. http://www.lui.si/predstavitev/vizija_in_poslanstvo/, 13. oktober 2007.

PRILOGE

PRILOGA A: METODE SKUPINSKEGA DELA

PRILOGA B: SEZNAM IZOBRAŽEVALNIH PROGRAMOV POKLICNEGA, SREDNJE STROKOVNEGA IN TEHNIŠKEGA IZOBRAŽEVANJA S PREDMETOM PODJETNIŠTVO

PRILOGA C: PREGLED PREDMETOV Z EKONOMSKIMI, POSLOVNIMI IN PODJETNIŠKIMI VSEBINAMI NA SLOVENSКИH VISOKOŠOLSKIH INSTITUCIJAH

PRILOGA D: ANKETNI VPRAŠALNIK ZA DIJAKE

PRILOGA E: ANKETNI VPRAŠALNIK ZA UČITELJE PODJETNIŠTVA

PRILOGA F: REZULTATI ANKETIRANJA DIJAKOV

PRILOGA G: REZULTATI ANKETIRANJA UČITELJEV PODJETNIŠTVA

PRILOGA A: METODE SKUPINSKEGA DELA

➤ Študija primera

Študija primera postaja vse bolj popularna v disciplinah, kot so medicina, ekonomija, pravo, in sicer zaradi simulacije hitrega in pravilnega odločanja na podlagi posameznega primera. Skupina dobi opisan primer in mora odločiti o rešitvi problema. Študija primera zahteva poglobljeno analizo vseh značilnosti primera in ugotavljanje nujnega zaporedja posameznih odločitev. Pomembne veščine, ki jih učenci pridobivajo s študijami primera, so ugotavljanje bistvenih dejstev (saj se v primeru znajdejo tako pomembne kot nepomembne informacije), iskanje dodatnih pomembnih informacij, analiziranje možnih vzrokov za nastalo situacijo in oblikovanje soglasja. Učenci postanejo še posebej motivirani za to metodo dela, če imajo pred sabo primer iz stvarnega življenja.

➤ Metoda reševanja problemov

Metoda reševanja problemov je podobna metodi študije primera, razlika je v tem, da situacija v tej metodi ni dokončno opredeljena in opisana. Gre za realne situacije, kjer morajo učenci angažirati komplementarna znanja članov celotne skupine. Najprej morajo učenci sami spoznati in opredeliti problem ter tudi sami zbrati potrebne dodatne informacije, brez katerih problem ne bi bil rešljiv. Stopnje pri tej metodi so naslednje:

- soočenje učenca s problemsko situacijo, ki zahteva rešitev; problem mora biti dovolj zanimiv, da pritegne in sili učence v razmišljanje;
- zaznavanje in spoznavanje problema, kjer učenci podrobno spoznavajo dogodek in opredeljujejo nadaljnja in bolj podrobna vprašanja;
- zbiranje in vrednotenje informacij, kjer učenci samostojno iščejo dodatne potrebne informacije;
- iskanje alternativnih rešitev, kjer se spodbuja iskanje zamisli, izmenjevanje idej, njihovo vrednotenje, opisovanje in utemeljevanje;
- ovrednotenje zamisli in izbor najbolj uporabne rešitve.

➤ **Projektno delo oziroma projektne skupine**

Projektne skupine so sestavljene iz učencev, ki delajo pri skupnem projektu in oblikujejo skupno poročilo s sklepi in predlogi. Znotraj skupine se glavna naloga deli na manjše naloge in vsak učenec obdela nalogo z določenega vidika.

Metoda ima več stopenj. Člani skupine najprej razpravljajo o problematiki in nalogah, ki bodo sestavni del projekta. Nato si člani skupine razdelijo delo. Nekateri obravnavajo teoretični del projekta, drugi pa lahko načrtujejo projekt, s katerim bodo preverili določene hipoteze. Sklepi oziroma zaključno poročilo mora biti oblikovano s soglasjem vseh članov v skupini.

➤ **Skupinske razprave oziroma diskusije**

Metoda skupinske razprave oziroma diskusije je sorodna metoda, ki temelji na čim večji angažiranosti učencev. V diskusiji učenci aktivno sodelujejo s svojimi govornimi prispevki in tako prispevajo lastno vedenje o nekem problemu, izražajo lastna stališča, se odzivajo na stališča drugih, soočajo različne poglede, prepričujejo druge kolege, iščejo rešitve in podobno.

Učitelj v razpravah običajno prevzema manj direktivno vlogo. Najprej skuša spodbuditi različne strani, da izrazijo svoje mnenje ter argumente zanj. Kadar želi spodbuditi aktivno udeležbo vseh učencev, je predvsem v vlogi aktivnega poslušalca in ne vrednoti različnih mnenj in tudi ne izraža lastnega mnenja oziroma ne uveljavlja spoznanja, ki ga ponuja stroka. Z dodatnimi vprašanji omogoči, da učenci poglobijo površni odgovor in jih usmerja k pravilnemu odgovoru, s povzemanjem bistvenih točk stališča pa omogoči, da učenec sliši, kar je povedal. V pogovor mora vključiti tudi bolj molčeče in pasivne učence, saj se ponavadi v razprave bolj aktivno vključujejo uspešni in govorno bolj spretni učenci. V razpravi je manj zaželen vloga avtoritete, ki nagrajuje pravilni in kaznuje napačni odgovor, saj lahko popravljanje ali zavrnitev odgovorov prestraši tiste učence, ki imajo tudi sicer več težav z vključevanjem v razpravo.

Med bolj uporabljanimi metodami pri skupinskih razpravah sta metoda kroga in razprava za in proti. Pri prvi učenci sedijo v krogu in vsak učenec, ki pride na vrsto (razprava lahko na primer poteka v smeri urinega kazalca), ima na razpolago krajši čas, da nekaj pove. Metoda za in proti pa je primerna za razpravo o različnih moralnih dilemah, aktualnih družbenih

dogodkih ali različnih teoretskih pogledih na nek pojav. Vsaka stran pripravi argumente za svoja stališča, pri predstavitvi stališč pa se učenci nasprotnih skupin soočijo v neposrednem govornem dvoboju. Razprava za in proti ima ponavadi tekmovalni značaj – bolj prepričljiva skupina zmaga.

Podobna oblika razprave je konstruktivna polemika, vendar je za razliko od prejšnjega tipa diskusije končni cilj doseči soglasje skupin.

➤ **Študij literature po metodi LTD**

Primer sistematične razprave, ki kombinira individualno in skupinsko delo, je revidirana Hillova metoda LTD (angl. »Learning through discussion« oziroma razprava o prebranem). Skozi razpravo o prebranem učenci v skupini samostojno ubesedijo svoje razumevanje prebranega učnega gradiva, v razpravi pa ugotavljajo morebitno napačno ali nepopolno razumevanje učnega gradiva ter podajajo lastne interpretacije in stališča v zvezi s prebranim.

➤ **»Možganska nevihta – brainstorming«**

Metoda možganske nevihte nam omogoča iskanje ustvarjalnih rešitev za nek problem, ki je lahko opredeljen ozko in natančno ali pa široko in ohlapno. Učitelj že na začetku pojasni, da je cilj zbrati čim več idej, čeprav so še tako nenavadne ali »nore«. Povratna vprašanja, komentarji, kritike in izjave drugih niso dopustni. Miselnim fiksacijam in pretiranim vkalupljanjem s predhodnimi znanji se izogibamo z zahtevo po povsem preprostem asociiranju idej, s heterogeno sestavo skupin in spodbujanjem izražanja nenavadnih idej. Bistvo metode je prav v tem, da avtorji idej niso izpostavljeni. Na ta način je mogoče spodbujati kreativno razmišljanje ter pokazati, da je v skupini mogoče narediti več, kot lahko doseže posameznik.

➤ **Igra vlog in simulacija**

Igra vlog je aktivnost pri pouku, pri kateri učenci igrajo raznovrstne, bolj ali manj strukturirane situacije in vloge. Temelji na učenju iz neposredne izkušnje ter omogoča trening raznovrstnih spretnosti in veščin. V igri vlog učenec začasno prevzame predpisano identiteto in s tem razmišljanje in vedenje nekoga drugega. Lahko pa ohrani lastno identiteto ter odigra

namišljeno situacijo na način, kot bi ravnal, če bi bila resnična. V tem primeru se aktivnost imenuje simulacija (Jones v Rupnik Vec, 2003: 10). V igri vlog aktivira učenec procese kompleksnega mišljenja in ima priložnost za razvijanje komunikacijskih in drugih socialnih veščin in sodelovanja.

Igra vlog poteka tako, da izberemo neko situacijo iz prakse in vsakemu učencu namenimo neko vlogo. Od njih zahtevamo, da se v vlogo vživijo in jo prepričljivo odigrajo. Pomembno je, da tako opazovalce kot igralce na igro vlog dobro pripravimo. Sprva so učenci ponavadi nekoliko bolj zadržani, saj neradi improvizirajo pred ostalimi. V sproščenem okolju pa se hitro navadijo na to metodo dela in so zadovoljni, če jim damo možnost, da na tak posreden način izrazijo sami sebe.

➤ **Metoda tekmovanj**

Metoda iger in tekmovanj je pri podjetništvu pogosto uporabljena, zlasti pri pripravi poslovnih načrtov, ki jih učenci nato na tekmovanju predstavijo, ali pri sodelovanju v drugih projektih. Metoda tekmovanj je zelo kompleksna, saj združuje različne metode, od zbiranja idej, projektne delo, diskusije, reševanja problemov ipd.

PRILOGA B: SEZNAM IZOBRAŽEVALNIH PROGRAMOV POKLICNEGA, SREDNJEGA STROKOVNEGA IN TEHNIŠKEGA IZOBRAŽEVANJA S PREDMETOM PODJETNIŠTVO

- **Nižje poklicno izobraževanje**

Ni izobraževalnih programov s predmetom podjetništvo.

- **Srednje poklicno izobraževanje**

<i>Izobraževalni program</i>	<i>Število ur podjetništva</i>	<i>Letnik</i>
Izdelovalec obutve	105	2.
Šivilja – krojač	68	3.

- **Srednje strokovno izobraževanje**

<i>Izobraževalni program</i>	<i>Število ur podjetništva</i>	<i>Letnik</i>
Aranžerski tehnik	68	4.
Grafični tehnik	102	4.
Medijski tehnik	102	4.
Rudarski tehnik	68	4.
Strojni tehnik	68	4.
Tehnik oblikovanja	68	4.

- **Poklicno-tehniško izobraževanje**

<i>Izobraževalni program</i>	<i>Število ur podjetništva</i>	<i>Letnik</i>
Elektrotehnik elektronik PTI	68	2.
Elektrotehnik energetik PTI	68	2.
Grafični tehnik PTI	105	2.
Kmetijsko-podjetniški tehnik PTI	70 + 68	1., 2.
Medijski tehnik PTI	102	2.
Rudarski tehnik PTI	70	1.
Strojni tehnik PTI	68	2.
Vrtnarski tehnik PTI	102	2.
Živilski tehnik PTI	70	2.
Živilski tehnik operater PTI	70	2.

- **Poklicni tečaj**

<i>Izobraževalni program</i>	<i>Število ur podjetništva</i>	<i>Letnik</i>
Medijski tehnik	1	60

Vir: Spletne strani Ministrstva za šolstvo in šport, srednješolski izobraževalni programi za šolsko leto 2006/2007, 7. junij 2007

PRILOGA C: PREGLED PREDMETOV Z EKONOMSKIMI, POSLOVNIMI IN PODJETNIŠKIMI VSEBINAMI NA SLOVENSКИH VISOKOŠOLSKIH INSTITUCIJAH

UNIVERZA V LJUBLJANI			
Institucija	Predmet	Smer	Letnik
Akademija za oblikovanje	Gosp. in tržni vidiki v oblikovanju	Oddelek za oblikovanje (UNI)	3.
Biotehniška fakulteta	Ni predmetov z ekonomsko vsebino	Oddelek za agronomijo (UNI)	
	Ni predmetov z ekonomsko vsebino	Oddelek za biologijo (UNI)	
	Management	Oddelek za živilsko tehnologijo (UNI)	4.
	Organizacija in ekonomika lesarstva	Oddelek za lesarstvo (UNI)	
	Organizacija proizvodnje	Oddelek za lesarstvo (VSŠ)	
	Organizacija in ekonomika podjetij	Oddelek za lesarstvo (VSŠ)	
	Trženje in ekonomika lesarstva	Oddelek za lesarstvo (VSŠ)	
	Ni dosegljivih podatkov	Oddelek za zootehniko	
	Ni dosegljivih podatkov	Oddelek za krajinsko arhitekturo	
Ni dosegljivih podatkov	Oddelek za mikrobiologijo		
Fakulteta za arhitekturo	Ni predmetov z ekonomsko vsebino	Oddelek za arhitekturo	
Fakulteta za elektrotehniko	Ekonomika poslovanja	Elektrotehnika (UNI)	4.
	Pisno in ustno poročanje	Elektrotehnika (VSŠ)	2.
Fakulteta za farmacijo	Ni predmetov z ekonomsko vsebino	Farmacija (UNI)	
	Ni predmetov z ekonomsko vsebino	Laboratorijska biomedicina (VSŠ)	
Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo	Poslovna ekonomika	Geodezija (VSŠ)	
	Ni predmetov z ekonomsko vsebino	Gradbeništvo (VSŠ)	
	Poslovna ekonomika	Geodezija (UNI)	2.
	Ni predmetov z ekonomsko vsebino	Gradbeništvo (UNI)	
	Temelji ekonomske analize	Vodarstvo in komunalno inženirstvo (UNI)	1.
Fakulteta za kemijo in kemijsko tehnologijo	Ni predmetov z ekonomsko vsebino	kemija (UNI)	
	Ni predmetov z ekonomsko vsebino	kemijsko inženirstvo	
	Ekonomika in organizacija podjetij	Kemijska tehnologija (VSŠ)	3.
	Ekonomika in organizacija podjetij	Uporabna kemija (VSŠ)	3.
	Ekonomika in organizacija podjetij	Usnjarsko predelovalna tehnologija (UNI)	
Fakulteta za matematiko in fiziko	Ni predmetov z ekonomsko vsebino	Oddelek za matematiko (UNI, VSŠ)	
	Ni predmetov z ekonomsko vsebino	Oddelek za fiziko (UNI, VSŠ)	
	Ekonomija	Tehnologija prometa in transportna logistika (UNI)	1.
	Ekonomija prometa	Tehnologija prometa in transportna logistika (UNI)	2.
	Ekonomika zračnega prometa	Tehnologija prometa (VSŠ) – zračni promet	3.
	Ekonomika pomorskega prometa	Tehnologija prometa (VSŠ) – zračni promet	3.
	Ekonomika	Pomorstvo (VSŠ) – ladijsko strojništvo	2.
	Ekonomika	Pomorstvo (VSŠ) – navigacija	2.
Fakulteta za računalništvo in informatiko	Ekonomika poslovanja	Računalništvo in informatika	4.
	Ni dosegljivih podatkov		
Fakulteta za strojništvo	Ekonomika	Univerzitetni študij	2.
	Osnove podjetništva	Visokošolski študij	3.
Medicinska fakulteta	Ni predmetov z ekonomsko vsebino		

Naravoslovno tehnična fakulteta	Ni predmetov z ekonomsko vsebino	Oddelek za geologijo (UNI)	
	Uvod v podjetništvo	Oddelek za geotehnologijo in rudarstvo (UNI)	1.
	Ekonomika in organizacija podjetij	Oddelek za geotehnologijo in rudarstvo (UNI)	4.
	Ekonomika in organizacija podjetij	Oddelek za geotehnologijo in rudarstvo (VŠŠ)	3.
	Ni predmetov z ekonomsko vsebino	Kemijsko izobraževanje (UNI)	
	Uvod v podjetništvo	Oddelek za materiale in metalurgijo (VŠŠ)	1.
	Uvod v podjetništvo	Metalurgija (UNI)	3.
	Uvod v podjetništvo	Materiali (UNI)	3.
	Podjetništvo	Oddelek za tekstilstvo (VŠŠ)	2.
	Ekonomika in trženje	Oddelek za tekstilstvo (VŠŠ)	2.
	Podjetništvo	Konfekcijska tehnika (VŠŠ)	2.
	Ekonomika in trženje	Konfekcijska tehnika (VŠŠ)	2.
	Podjetništvo	Grafična tehnika (VŠŠ)	2.
	Ekonomika in trženje	Tekstilstvo in grafična tehnologija (UNI)	2.
	Ekonomika in trženje	Oblikovanje tekstilij	4.
Podjetništvo	Oblikovanje tekstilij	4.	
Veterinarska fakulteta	Ni predmetov z ekonomsko vsebino		
UNIVERZA V MARIBORU			
Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in informatiko	Ekonomija	Elektrotehnika (UNI) – Močnostna elektronika	5.
	Ekonomija	Elektrotehnika (VŠŠ) – vse smeri	3.
	Osnove ekonomske teorije	Gospodarsko inženirstvo (UNI)	1.
	Ekonomika podjetja	Gospodarsko inženirstvo – elektrotehnika (UNI)	1.
	Organizacija in management	Gospodarsko inženirstvo – elektrotehnika (UNI)	2.
	Osnove marketinga	Gospodarsko inženirstvo – elektrotehnika (UNI)	3.
Fakulteta za gradbeništvo	Ekonomika in planiranje gradbene proizvodnje	Gradbeništvo - Komunalna smer	4.
	Osnove ekonomske teorije	Gospodarsko inženirska smer (UNI)	1.
	Organizacija in management	Gospodarsko inženirska smer (UNI)	2.
	Osnove računovodstva z bilanciranjem	Gospodarsko inženirska smer (UNI)	2.
	Osnove marketinga	Gospodarsko inženirska smer (UNI)	3.
	Ekonomika planiranja gradbene proizvodnje	Gospodarsko inženirska smer (UNI)	4.
	Osnove financ	Gospodarsko inženirska smer (UNI)	4.
Fakulteta za strojništvo	Ni predmetov z ekonomsko vsebino	Strojništvo (UNI)	
	Ni predmetov z ekonomsko vsebino	Strojništvo (VŠŠ)	
	Ekonomika in menedžment podjetij	Tekstilstvo (tekstilna tehnologija)	3.
	Ekonomika in menedžment podjetij	Tekstilstvo (inženirski menedžment)	3.
	Menedžment razvoja izdelka	Tekstilstvo (inženirski menedžment)	3.
	Stroškovno računovodstvo	Tekstilstvo (inženirski menedžment)	4.
	Osnove marketinga	Tekstilstvo (inženirski menedžment)	4.
	Osnove ekonomske teorije	Gospodarsko inženirska smer – strojništvo (UNI)	1.
	Ekonomika podjetja	Gospodarsko inženirska smer – strojništvo (UNI)	1.
	Organizacija in management	Gospodarsko inženirska smer – strojništvo (UNI)	2.
	Osnove računovodstva z bilanciranjem	Gospodarsko inženirska smer – strojništvo (UNI)	2.

	Osnove marketinga	Gospodarsko inženirska smer – strojništvo (UNI)	3.
	Osnove financ	Gospodarsko inženirska smer – strojništvo (UNI)	4.
Fakulteta za logistiko	Ekonomika podjetij	Logistika sistemov	1.
Fakulteta za kmetijstvo	Ni predmetov z ekonomsko vsebino		

Vir: Glas in drugi, 2006: 113–115

PRILOGA D: ANKETNI VPRAŠALNIK ZA DIJAKE

Pozdravljeni!

Moje ime je Urša Jakič in sem študentka podiplomskega študija na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani. Vprašalnik, ki je pred vami, je namenjen pripravi magistrskega dela z naslovom Vloga formalnega izobraževanja kot dejavnika podjetništva. Namen magistrskega dela je kritičen pregled in ocena primernosti obstoječega sistema formalnega izobraževanja kot enega ključnih področij, ki vplivajo na podjetništvo.

Vaše mnenje mi bo pri tem v veliko pomoč, zato vas prosim, da si vzamete nekaj časa in iskreno odgovorite na naslednja vprašanja. Anketa je anonimna.

Demografski podatki

a) spol   M   Ž

b) starost _____

c) razred oz. letnik   1   2   3   4

d) program, po katerem se izobražujete

- I. gimnazijski program
- II. srednje strokovno izobraževanje
- III. poklicno-tehniško izobraževanje
- IV. srednje poklicno izobraževanje

Anketni vprašalnik

1. Ocenite vaše strinjanje z naslednjimi trditvami o podjetništvu in podjetnikih (1 – nikakor se ne strinjam, 2 – ne strinjam se, 3 – niti se ne strinjam niti se strinjam, 4 – strinjam se, 5 – popolnoma se strinjam).

	Nikakor se ne strinjam	Ne strinjam se	Niti se ne strinjam niti se strinjam	Strinjam se	Popolnoma se strinjam
Podjetništvo je gibalno gospodarskega razvoja.	1	2	3	4	5
Podjetništvo je tista sila, ki ves čas ustvarja nekaj novega, s čimer doseže, da stare dejavnosti niso več zanimive in dobičkonosne, zato jih opuščamo.	1	2	3	4	5
Podjetnik je človek, ki je z dobičkom nagrajen za tveganja, ki jih sprejema.	1	2	3	4	5
Podjetnik je človek, ki bogati na račun izkoriščanja drugih ljudi.	1	2	3	4	5
Uspeh v podjetništvu je predvsem stvar sreče.	1	2	3	4	5
Podjetniki se rodijo, podjetniških sposobnosti se ne da naučiti.	1	2	3	4	5

2. Katera trditev najbolj drži za vas? Obkrožite samo eno trditev.

- a) V prihodnosti nameravam ustanoviti lastno podjetje in postati podjetnik/ca.
- b) Razmišljam o tem, da bi nekoč postal/a podjetnik/ca.
- c) Podjetništvo me ne zanima.
- d) Nikoli ne bi želel/a postati podjetnik/ca.
- e) Ne razmišljam še o svoji poklicni prihodnosti.

3. Kdo vas je navdušil oz. spodbudil k razmišljanju o ustanovitvi lastnega podjetja?

- a) starši oz. drugi družinski člani
- b) šola
- c) mediji
- d) prijatelji
- e) ne razmišljam o ustanovitvi lastnega podjetja
- f) drugo _____

4. Ocenite, v kolikšni meri veljajo naslednje trditve za vas, in to označite s križcem v ustrezno polje.

	Zelo drži	Drži	Deloma drži	Ne drži
Imam veliko dobrih idej, ki jih poskušam tudi uresničiti.				
Zaupam v svoje sposobnosti.				
Izkoristim priložnosti, ki se pojavijo.				
Vedno poskušam najti drugačne, alternativne rešitve.				
Ni me strah sprememb in novih izzivov.				
Sposoben/na sem sprejemati samostojne odločitve.				
Strah me je neuspeha, zato se lotim le nalog, kjer sem prepričan/a v uspeh.				
V življenju ne maram tvegati.				
O vsaki stvari oblikujem svoje mnenje.				
V življenju želim biti samostojen/na.				
Želim si stabilno in varno službo s stalnim delovnim časom.				
Želim si stalen in zanesljiv zaslužek.				
Vsak je sam odgovoren za svoj uspeh.				

5. V kolikšni meri šola oz. formalno izobraževanje spodbuja in razvija naslednje lastnosti in zmožnosti oz. sposobnosti? Svoje mnenje označite s križcem v ustrezno polje.

	Zelo spodbuja in razvija	Deloma spodbuja in razvija	Niti spodbuja niti ne spodbuja	Ne spodbuja, ampak celo zavira
Ustvarjalno razmišljanje				
Samostojno odločanje				
Načrtovanje in postavljanje ciljev				
Usmerjenost k ciljem				
Vztrajnost				
Delavnost				
Komunikacijske spretnosti				
Pozitivna naravnost				
Želja po dosežku				
Odločnost				
Sposobnost ravnanja z ljudmi				
Organizacijske sposobnosti				
Zaupanje v svoje sposobnosti				
Samozavest				
Sposobnost javnega nastopanja				

6. Kaj vam je najbolj všeč pri predmetu podjetništvo?

---

7. Ali se pouk pri predmetu podjetništva razlikuje od pouka pri ostalih predmetih in v čem?

Za sodelovanje se vam zahvaljujem in vam želim veliko uspeha v šoli!

PRILOGA E: ANKETNI VPRAŠALNIK ZA UČITELJE PODJETNIŠTVA

Spoštovani!

Moje ime je Urša Jakič in sem študentka podiplomskega študija na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani. Vprašalnik, ki je pred vami, je namenjen pripravi magistrskega dela z naslovom Vloga formalnega izobraževanja kot dejavnika podjetništva. Namen magistrskega dela je kritičen pregled in ocena primernosti obstoječega sistema formalnega izobraževanja kot enega ključnih področij, ki vplivajo na podjetništvo.

Vaše mnenje mi bo pri tem v veliko pomoč, zato vas prosim, da si vzamete nekaj časa in iskreno odgovorite na naslednja vprašanja.

Sklop 1: Vpliv formalnega izobraževanja na podjetništvo in podjetniške sposobnosti mladih

1. Ocenite vaše strinjanje z naslednjimi trditvami (1 – nikakor se ne strinjam, 2 – ne strinjam se, 3 – niti se ne strinjam niti se strinjam, 4 – strinjam se, 5 – popolnoma se strinjam).

	Nikakor se ne strinjam	Ne strinjam se	Niti se ne strinjam niti se strinjam	Strinjam se	Popolnoma se strinjam
Ena od pomembnih nalog šole je razvijanje podjetniških sposobnosti udeležencev izobraževanja.	1	2	3	4	5
Podjetniške vsebine bi bilo potrebno uvesti na vse stopnje izobraževanja (OŠ, SŠ in fakultete).	1	2	3	4	5
Predmet podjetništvo bi morali vključiti v vse srednješolske programe.	1	2	3	4	5
Izobraževanje ima velik vpliv na razvijanje podjetniških sposobnosti mladih.	1	2	3	4	5
Metode dela pomembno vplivajo na razvijanje podjetniških lastnosti pri učencih in dijakih.	1	2	3	4	5
V srednjih šolah še ni zadostnega napredka v metodah poučevanja in oblikah dela.	1	2	3	4	5
Spodbujanje podjetništva ni prioritarna naloga v okviru formalnega izobraževanja.	1	2	3	4	5
Menim, da bi bilo treba spodbujanju podjetništva med mladimi nameniti več pozornosti.	1	2	3	4	5
Okrepiti bi bilo potrebno sodelovanje med šolami in podjetji oz. gospodarstvom.	1	2	3	4	5

2. V kolikšni meri šola oz. formalno izobraževanje spodbuja in razvija naslednje lastnosti in zmožnosti oz. sposobnosti? Svoje mnenje označite s križcem v ustrezno polje.

	Zelo spodbuja in razvija	Deloma spodbuja in razvija	Niti spodbuja niti ne spodbuja	Ne spodbuja, ampak celo zavira
Ustvarjalno razmišljanje				
Samostojno odločanje				
Načrtovanje in postavljanje ciljev				
Usmerjenost k ciljem				
Vztrajnost				
Delavnost				
Komunikacijske spretnosti				
Pozitivna naravnost				
Želja po dosežku				
Odločnost				
Sposobnost ravnanja z ljudmi				
Organizacijske sposobnosti				
Zaupanje v svoje sposobnosti				
Sposobnost javnega nastopanja				

3. V kolikšni meri po vašem mnenju formalni šolski sistem spodbuja podjetništvo med mladimi:

- zelo spodbuja
- zadovoljivo spodbuja
- premalo spodbuja
- sploh ne spodbuja
- ne spodbuja, ampak celo zavira

Sklop 2: Predmet podjetništvo

4. Katere od naštetih metod in oblik dela uporabljate pri pouku podjetništva in kako pogosto?

Metode dela	Zelo pogosto	Pogosto	Redko	Skoraj nikoli
Razlaga				
Metoda preučevanja primerov (case studies)				
Delo s teksti				
Metoda reševanja problemov				
Seminarsko/projektno delo				
Razgovor				
Nastopi in predstavitve				
Pogovor ali diskusija				
Metoda simulacij				
Oblike dela	Zelo pogosto	Pogosto	Redko	Skoraj nikoli

Frontalna				
Individualna				
Delo v parih				
Skupinska				

5. Kaj od naštetega izvajate pri pouku podjetništva in kako pogosto?

	Zelo pogosto	Pogosto	Redko	Skoraj nikoli
Obiski podjetij				
Obiski podjetnikov na šoli				
Obiski sejmov, prireditev				
Sodelovanje v podjetniških projektih, na tekmovanjih ipd.				

6. Ocenite vaše strinjanje z naslednjimi trditvami o predmetu podjetništvo (1 – nikakor se ne strinjam, 2 – ne strinjam se, 3 – niti se ne strinjam niti se strinjam, 4 – strinjam se, 5 – popolnoma se strinjam).

	Nikakor se ne strinjam	Ne strinjam se	Niti se ne strinjam niti se strinjam	Strinjam se	Popolnoma se strinjam
Predmet podjetništvo pripomore k temu, da dijaki bolje razumejo svet okoli njih in okolje, v katerem živijo.	1	2	3	4	5
Pri pouku podjetništva dijaki razvijajo pozitiven odnos do podjetništva.	1	2	3	4	5
Pri pouku podjetništva dijake spodbujam, da razmišljajo o tem, da bi tudi sami lahko postali podjetniki.	1	2	3	4	5
Pri pouku podjetništva dijaki razvijajo sposobnost iskanja rešitev in samostojnega reševanja težav.	1	2	3	4	5
Pri pouku podjetništva dijaki razvijajo ustvarjalnost.	1	2	3	4	5

7. Katere lastnosti in sposobnosti naj bi dijaki razvijali pri pouku podjetništva?

---

8. Kaj vam je najbolj v pomoč pri poučevanju podjetništva? Možnih več odgovorov.

- a) strokovna literatura in revije s tega področja
- b) internet
- c) študijska skupina za podjetništvo
- d) dodatno izobraževanje (seminarji, predavanja ipd.)
- e) lastne podjetniške izkušnje
- f) drugo _____

9. Kaj vam predstavlja največjo oviro oz. težavo pri poučevanju predmeta podjetništvo?

---

10. Ste se v preteklih dveh letih dodatno izobraževali na tem področju?

- a) da
- b) ne

11. Če ste se dodatno izobraževali, za kakšno izobraževanje je šlo?

---

13. Imate lastne izkušnje kot podjetnik/ca?

- a) da
- b) ne

14. Ali imate še kakšen predlog za izboljšavo? Bi želeli še kaj dodati?

ZA SODELOVANJE SE VAM NAJLEPŠE ZAHVALJUJEM!

PRILOGA F: REZULTATI ANKETIRANJA DIJAKOV

1. Ocenite vaše strinjanje z naslednjimi trditvami o podjetništvu in podjetnikih.

		Nikakor se ne strinjam (v %)	Ne strinjam se (v %)	Niti se ne strinjam niti se strinjam (v %)	Strinjam se (v %)	Popolnoma se strinjam (v %)
Podjetništvo je gibalno gospodarskega razvoja.	dijaki, ki nimajo podjetništva	0,0	4,9	23,8	56,6	14,7
	dijaki, ki imajo podjetništvo	0,6	1,6	24,2	63,7	9,9
	skupaj	0,3	3,1	24,0	60,6	12,0
Podjetništvo je tista sila, ki ves čas ustvarja nekaj novega, s čimer doseže, da stare dejavnosti niso več zanimive in dobičkonosne.	dijaki, ki nimajo podjetništva	1,4	16,1	46,1	30,1	6,3
	dijaki, ki imajo podjetništvo	0,0	8,2	34,6	45,1	12,1
	skupaj	0,6	11,7	39,7	38,5	9,5
Podjetnik je človek, ki je z dobičkom nagrajen za tveganja, ki jih sprejema.	dijaki, ki nimajo podjetništva	0,0	13,3	34,9	32,2	19,6
	dijaki, ki imajo podjetništvo	0,0	0,6	10,4	51,6	37,4
	skupaj	0,0	6,2	21,2	43,1	29,5
Podjetnik je človek, ki bogati na račun izkoriščanja drugih ljudi.	dijaki, ki nimajo podjetništva	11,9	27,9	40,6	14,0	5,6
	dijaki, ki imajo podjetništvo	15,4	40,7	30,2	7,7	6,0
	skupaj	13,8	35,1	34,8	10,5	5,8
Uspeh v podjetništvu je predvsem stvar sreče.	dijaki, ki nimajo podjetništva	13,3	34,2	38,5	11,9	2,1
	dijaki, ki imajo podjetništvo	12,1	34,6	43,4	7,2	2,7
	skupaj	12,6	34,5	41,2	9,2	2,5
Podjetniki se rodijo, podjetniških sposobnosti se ne da naučiti.	dijaki, ki nimajo podjetništva	37,8	35,6	19,6	5,6	1,4
	dijaki, ki imajo podjetništvo	24,2	30,2	31,3	13,2	1,1
	skupaj	30,2	32,6	26,2	9,8	1,2

2. Katera trditev najbolj drži za vas? Obkrožite samo eno trditev?

	Dijaki, ki nimajo podjetništva (v %)	Dijaki, ki imajo podjetništvo (v %)
V prihodnosti nameravam ustanoviti lastno podjetje in postati podjetnik/ca.	14,0	7,7
Razmišljam o tem, da bi nekoč postal/a podjetnik/ca.	40,5	40,7
Podjetništvo me ne zanima.	24,5	23,6
Nikoli ne bi želel/a postati podjetnik/ca	3,5	1,6
Ne razmišljam še o svoji poklicni prihodnosti.	17,5	26,4

3. Kdo vas je navdušil oziroma spodbudil k razmišljanju o ustanovitvi lastnega podjetja?

	Dijaki, ki nimajo podjetništva (v %)	Dijaki, ki imajo podjetništvo (v %)
Starši oz. drugi družinski člani	26,6	12,1
Šola	2,1	21,4
Mediji	7,7	6,6
Prijatelji	5,6	4,9
Ne razmišljam o ustanovitvi lastnega podjetja	45,5	46,2
Drugo	12,5	8,8

4. Ocenite, v kolikšni meri veljajo naslednje trditve za vas, in to označite s križcem v ustrezno polje.

		Zelo drži (v %)	Drži (v %)	Deloma drži (v %)	Ne drži (v %)
Imam veliko dobrih idej, ki jih poskušam tudi uresničiti.	dijaki, ki nimajo podjetništva	18,2	37,8	39,1	4,9
	dijaki, ki imajo podjetništvo	9,4	29,1	45,6	15,9
	skupaj	13,2	32,9	42,8	11,1
Zaupam v svoje sposobnosti.	dijaki, ki nimajo podjetništva	26,6	59,4	13,3	0,7
	dijaki, ki imajo podjetništvo	25,8	53,9	13,1	2,2
	skupaj	26,2	56,3	16,0	1,5

Izkoristim priložnosti, ki se pojavijo.	dijaki, ki nimajo podjetništva	19,6	51,0	29,4	0,0
	dijaki, ki imajo podjetništvo	19,8	46,7	31,3	2,2
	skupaj	19,7	48,6	30,5	1,2
Vedno poskušam najti drugačne, alternativne rešitve.	dijaki, ki nimajo podjetništva	6,3	31,5	58,0	4,2
	dijaki, ki imajo podjetništvo	9,3	39,0	47,8	3,9
	skupaj	8,0	35,7	52,3	4,0
Ni me strah sprememb in novih izzivov.	dijaki, ki nimajo podjetništva	25,9	38,4	32,9	2,8
	dijaki, ki imajo podjetništvo	18,1	52,8	22,5	6,6
	skupaj	21,6	46,5	27,0	4,9
Sposoben/na sem sprejemati samostojne odločitve.	dijaki, ki nimajo podjetništva	35,7	49,6	12,6	2,1
	dijaki, ki imajo podjetništvo	28,0	56,0	15,4	0,6
	skupaj	31,4	53,2	14,2	1,2
Strah me je neuspeha, zato se lotim le nalog, kjer sem prepričan/a v uspeh.	dijaki, ki nimajo podjetništva	4,9	11,2	49,6	34,3
	dijaki, ki imajo podjetništvo	7,1	17,6	47,8	27,5
	skupaj	6,1	14,8	48,6	30,5
V življenju ne maram tvegati.	dijaki, ki nimajo podjetništva	7,7	10,5	35,0	46,8
	dijaki, ki imajo podjetništvo	2,7	13,2	44,5	39,6
	skupaj	4,9	12,0	40,3	42,8
O vsaki stvari oblikujem svoje mnenje.	dijaki, ki nimajo podjetništva	30,1	43,3	23,8	2,8
	dijaki, ki imajo podjetništvo	34,6	48,4	17,0	0,0
	skupaj	32,6	46,2	20	1,2
V življenju želim biti samostojen/na.	dijaki, ki nimajo podjetništva	58,7	31,5	7,0	2,8
	dijaki, ki imajo podjetništvo	57,7	37,9	3,3	1,1
	skupaj	58,2	35,1	4,9	1,8

Želim si stabilno in varno službo s stalnim delovnim časom.	dijaki, ki nimajo podjetništva	48,9	28,7	21,7	0,7
	dijaki, ki imajo podjetništvo	47,3	31,3	18,1	3,3
	skupaj	48,0	30,1	19,7	2,2
Želim si stalen in zanesljiv zaslužek.	dijaki, ki nimajo podjetništva	58,0	35,0	6,3	0,7
	dijaki, ki imajo podjetništvo	58,8	31,3	8,8	1,1
	skupaj	58,5	32,9	7,7	0,9
Vsak je sam odgovoren za svoj uspeh.	dijaki, ki nimajo podjetništva	46,1	35,7	15,4	2,8
	dijaki, ki imajo podjetništvo	45,1	39,0	14,3	1,6
	skupaj	45,5	37,5	14,8	2,2

5. V kolikšni meri šola oz. formalno izobraževanje spodbuja in razvija naslednje lastnosti in zmožnosti oz. sposobnosti?

		Zelo spodbuja in razvija (v %)	Deloma spodbuja in razvija (v %)	Niti spodbuja niti ne spodbuja (v %)	Ne spodbuja, ampak celo zavira (v %)
Ustvarjalno razmišljanje	dijaki, ki nimajo podjetništva	24,5	47,5	23,1	4,9
	dijaki, ki imajo podjetništvo	19,8	48,4	20,3	11,5
	skupaj	21,8	48,0	21,5	8,6
Samostojno odločanje	dijaki, ki nimajo podjetništva	27,3	42,6	26,6	3,5
	dijaki, ki imajo podjetništvo	22,0	48,9	23,6	5,5
	skupaj	24,3	46,2	24,9	4,6
Načrtovanje in postavljanje ciljev	dijaki, ki nimajo podjetništva	32,9	47,5	19,6	0,0
	dijaki, ki imajo podjetništvo	29,1	49,5	18,1	3,3
	skupaj	30,8	48,6	18,8	1,8

Usmerjenost k ciljem	dijaki, ki nimajo podjetništva	41,2	39,9	18,9	0,0
	dijaki, ki imajo podjetništvo	28,0	48,4	20,9	2,7
	skupaj	33,9	44,6	20,0	1,5
Vztrajnost	dijaki, ki nimajo podjetništva	47,5	35,7	16,8	0,0
	dijaki, ki imajo podjetništvo	34,1	44,0	20,3	1,6
	skupaj	40,0	40,3	18,8	0,9
Delavnost	dijaki, ki nimajo podjetništva	58,7	25,2	15,4	0,7
	dijaki, ki imajo podjetništvo	45,6	41,8	11,5	1,1
	skupaj	51,4	34,5	13,2	0,9
Komunikacijske spretnosti	dijaki, ki nimajo podjetništva	29,4	44,7	23,8	2,1
	dijaki, ki imajo podjetništvo	33,0	40,1	25,8	1,1
	skupaj	31,4	42,2	24,9	1,5
Pozitivna naravnost	dijaki, ki nimajo podjetništva	21,7	28,7	42,6	7,0
	dijaki, ki imajo podjetništvo	18,1	37,9	34,1	9,9
	skupaj	19,7	33,8	37,9	8,6
Želja po dosežku	dijaki, ki nimajo podjetništva	28,7	47,5	21,0	2,8
	dijaki, ki imajo podjetništvo	30,2	40,7	26,4	2,7
	skupaj	29,5	43,7	24,0	2,8
Odločnost	dijaki, ki nimajo podjetništva	32,1	39,2	26,6	2,1
	dijaki, ki imajo podjetništvo	18,7	51,1	24,7	5,5
	skupaj	24,6	45,9	25,5	4,0
Sposobnost ravnanja z ljudmi	dijaki, ki nimajo podjetništva	25,2	42,6	30,1	2,1
	dijaki, ki imajo podjetništvo	19,2	48,4	27,5	4,9
	skupaj	21,8	45,9	28,6	3,7

Organizacijske sposobnosti	dijaki, ki nimajo podjetništva	25,2	39,9	30,0	4,9
	dijaki, ki imajo podjetništvo	23,6	48,9	24,7	2,8
	skupaj	24,3	44,9	27,1	3,7
Zaupanje v svoje sposobnosti	dijaki, ki nimajo podjetništva	25,2	38,4	32,2	4,2
	dijaki, ki imajo podjetništvo	26,4	41,2	25,8	6,6
	skupaj	25,9	40,0	28,6	5,5
Samozavest	dijaki, ki nimajo podjetništva	25,2	32,9	37,0	4,9
	dijaki, ki imajo podjetništvo	24,7	32,4	32,4	10,5
	skupaj	24,9	32,6	34,5	8,0
Sposobnost javnega nastopanja	dijaki, ki nimajo podjetništva	31,5	44,0	21,7	2,8
	dijaki, ki imajo podjetništvo	36,3	41,8	19,2	2,7
	skupaj	34,1	42,8	20,3	2,8

6. Kaj vam je najbolj všeč pri predmetu podjetništvo? (Na to vprašanje so odgovarjali samo dijaki ekonomskih gimnazij)

	Število odgovorov
Skupinsko delo	46
Priprava oziroma izdelava poslovnega načrta	34
Ustvarjalno razmišljanje, lahko pokažemo svojo kreativnost, razvijamo ideje	23
Samostojno delo, samostojni projekti (ob pomoči profesorice)	20
Zanimive teme	18
Učimo se uporabne stvari, ki nam bodo prišle prav v življenju	15
Spoznavanje podjetništva	14
Več praktičnega dela	14
Ustanovitev namišljenega podjetja	13
Sproščeno delo	11
Delo na računalnikih	9
Postavimo se v vlogo podjetnika	8
Drugačen pristop profesorja/ice	8
Ni toliko učenja na pamet, "piflanja"	8
Pouk pri predmetu podjetništvo mi ni všeč	7
Javno nastopanje, nastopanje pred razredom	4
Učitelj je naš mentor, ki nam pomaga	3
Razvijanje podjetniških lastnosti	3
Spoznavanje podjetnikov in njihovega dela	2
Drugačen način dela (ogled filmov, izdelava plakatov, okrogle mize ...)	2
Intervjuji s podjetniki	1
Spoznavamo poslovanje podjetij	1
Dobra priprava na nadaljni študij podjetništva	1
Spoznavanje sebe in svojih lastnosti	1
Drugačen način pridobivanja ocen	1

7. Ali se pouk pri predmetu podjetništva razlikuje od pouka pri ostalih predmetih in v čem?
(Na to vprašanje so odgovarjali samo dijaki ekonomskih gimnazij)

	Število odgovorov
Več dela v skupinah	49
Bolj sproščene ure	35
Več samostojnega dela	28
Bolj uporabno znanje	18
Več praktičnega dela, "delo na terenu"	13
Lahko uresničujemo svoje ideje in zamisli	13
Manj učenja na pamet, ni "piflanja"	12
Bolj zanimiva snov, bolj zanimiv pouk	12
Drugačen način dela, bolj aktiven pouk, bolj razgibane ure	9
Lahko razmišljamo po svoje, upošteva se inovativnost posameznika	9
Več praktičnih vsebin, ni toliko teorije	8
Več pogovora, ni samo razlage profesorja in zapisovanja snovi	7
Drugačen način ocenjevanja	6
Govorni nastopi, predstavitve	6
Se ne razlikuje	4
Več dela na računalnikih	4
Razvijamo določene lastnosti (samozavest, ustvarjalnost, komunikativnost ...)	2
Več motivacije za delo, več pozitivne energije	2
Delo v parih	1

PRILOGA G: REZULTATI ANKETIRANJA UČITELJEV PODJETNIŠTVA

Sklop 1: Vpliv formalnega izobraževanja na podjetništvo in podjetniške sposobnosti mladih

1. Ocenite vaše strinjanje z naslednjimi trditvami.

	Nikakor se ne strinjam (v %)	Ne strinjam se (v %)	Niti se ne strinjam niti se strinjam (v %)	Strinjam se (v %)	Popolnoma se strinjam (v %)
Ena od pomembnih nalog šole je razvijanje podjetniških sposobnosti udeležencev izobraževanja.	0,0	5,3	0,0	26,3	68,4
Podjetniške vsebine bi bilo potrebno uvesti na vse stopnje izobraževanja (OŠ, SŠ in fakultete).	0,0	0,0	5,3	21,0	73,7
Predmet podjetništvo bi morali vključiti v vse srednješolske programe.	0,0	0,0	5,3	26,3	68,4
Izobraževanje ima velik vpliv na razvijanje podjetniških sposobnosti mladih.	0,0	0,0	0,0	42,1	57,9
Metode dela pomembno vplivajo na razvijanje podjetniških lastnosti pri učencih in dijakih.	0,0	0,0	5,3	26,3	68,4
V srednjih šolah še ni zadostnega napredka v metodah poučevanja in oblikah dela.	5,3	5,3	21,0	36,8	31,6
Spodbujanje podjetništva ni prioriteta naloga v okviru formalnega izobraževanja.	5,3	15,8	26,3	36,8	15,8
Menim, da bi bilo treba spodbujanju podjetništva med mladimi nameniti več pozornosti.	0,0	0,0	0,0	42,1	57,9
Okrepiti bi bilo potrebno sodelovanje med šolami in podjetji oz. gospodarstvom.	0,0	0,0	0,0	42,1	57,9

2. V kolikšni meri šola oz. formalno izobraževanje spodbuja in razvija naslednje lastnosti in zmožnosti oz. sposobnosti?

	Zelo spodbuja in razvija (v %)	Deloma spodbuja in razvija (v %)	Niti spodbuja niti ne spodbuja (v %)	Ne spodbuja, ampak celo zavira (v %)
Ustvarjalno razmišljanje	5,3	68,4	15,8	10,5
Samostojno odločanje	5,3	57,9	26,3	10,5
Načrtovanje in postavljanje ciljev	0,0	57,9	36,8	5,3
Usmerjenost k ciljem	5,3	73,7	21,0	0,0
Vztrajnost	15,8	47,4	26,3	10,5
Delavnost	10,5	52,6	31,6	5,3
Komunikacijske spretnosti	10,5	52,6	31,6	5,3
Pozitivna naravnost	5,3	42,1	31,6	21,0
Želja po dosežku	15,8	42,1	36,8	5,3
Odločnost	5,3	47,4	36,8	10,5
Sposobnost ravnanja z ljudmi	5,3	36,8	42,1	15,8
Organizacijske sposobnosti	5,3	31,6	52,6	10,5
Zaupanje v svoje sposobnosti	5,3	42,1	42,1	10,5
Sposobnost javnega nastopanja	10,5	31,6	42,1	15,8

3. V kolikšni meri po vašem mnenju formalni šolski sistem spodbuja podjetništvo med mladimi?

	Število odgovorov	V %
Zelo spodbuja	0	0,0
Zadovoljivo spodbuja	0	0,0
Premalo spodbuja	13	68,4
Sploh ne spodbuja	5	26,3
Ne spodbuja, ampak celo zavira	1	5,3

Sklop 2: Predmet podjetništvo

4. Katere od naštetih metod in oblik dela uporabljate pri pouku podjetništva in kako pogosto?

Metode dela	Zelo pogosto (v %)	Pogosto (v %)	Redko (v %)	Skoraj nikoli (v %)
Razlaga	15,8	52,6	26,3	5,3
Metoda preučevanja primerov (case studies)	42,1	42,1	15,8	0,0
Delo s teksti	15,8	52,6	26,3	5,3
Metoda reševanja problemov	42,1	47,4	10,5	0,0
Seminarsko/projektno delo	36,8	57,9	0,0	5,3
Razgovor	68,4	31,6	0,0	0,0
Nastopi in predstavitve	52,6	47,4	0,0	0,0
Pogovor ali diskusija	52,6	47,4	0,0	0,0
Metoda simulacij	26,3	31,6	42,1	0,0

Oblike dela	Zelo pogosto (v %)	Pogosto (v %)	Redko (v %)	Skoraj nikoli (v %)
Frontalna	5,3	26,3	57,9	10,5
Individualna	5,3	42,1	42,1	10,5
Delo v parih	31,6	57,9	10,5	0,0
Skupinska	52,6	42,1	5,3	0,0

5. Kaj od naštetega izvajate pri pouku podjetništva in kako pogosto?

	Zelo pogosto (v %)	Pogosto (v %)	Redko (v %)	Skoraj nikoli (v %)
Obiski podjetij	5,3	42,1	52,6	0,0
Obiski podjetnikov na šoli	5,3	36,8	52,6	5,3
Obiski sejmov, prireditev	10,5	57,9	31,6	0,0
Sodelovanje v podjetniških projektih, na tekmovanjih ipd.	31,6	36,8	26,3	5,3

6. Ocenite vaše strinjanje z naslednjimi trditvami o predmetu podjetništvo.

	Nikakor se ne strinjam (v %)	Ne strinjam se (v %)	Niti se ne strinjam niti se strinjam (v %)	Strinjam se (v %)	Popolnoma se strinjam (v %)
Predmet podjetništvo pripomore k temu, da dijaki bolje razumejo svet okoli njih in okolje, v katerem živijo.	0,0	0,0	0,0	42,1	57,9
Pri pouku podjetništva dijaki razvijajo pozitiven odnos do podjetništva.	0,0	0,0	0,0	47,4	52,6
Pri pouku podjetništva dijake spodbujam, da razmišljajo o tem, da bi tudi sami lahko postali podjetniki.	0,0	0,0	5,3	31,6	63,1
Pri pouku podjetništva dijaki razvijajo sposobnost iskanja rešitev in samostojnega reševanja težav.	0,0	0,0	0,0	42,1	57,9
Pri pouku podjetništva dijaki razvijajo ustvarjalnost.	0,0	0,0	0,0	31,6	68,4

7. Katere lastnosti in sposobnosti naj bi dijaki razvijali pri pouku podjetništva?

Lastnosti, ki naj bi jih dijaki razvijali pri pouku podjetništva	Število odgovorov
Razvijanje ustvarjalnosti, inovativnosti	12
Sposobnost timskega dela	9
Odgovornost	9
Komunikacijske sposobnosti	9
Sposobnost javnega nastopanja	7
Sposobnost samostojnega reševanja problemov	6
Vztrajnost	6
Samozavest, zaupanje v lastne sposobnosti, samospoštovanje	5
Samostojnost	4
Delovne navade, delavnost	4
Razumevanje sveta, v katerem živijo	3
Razvijanje pozitivnega mišljenja	2
Razvijanje pozitivnega odnosa do podjetništva	2
Organizacijske sposobnosti	2
Podjetnost	2
Iskanje novih idej	1
Razvijanje kritičnega mišljenja	1
Pravilno izražanje	1
Razvijanje veščin iskanja in pridobivanja informacij	1
Določanje osebnih in poslovnih ciljev	1
Sposobnosti vodenja in načrtovanja	1
Smisel za ravnanje z denarjem	1
Spoznavanje samega sebe	1
Nagnjenost k tveganju	1

8. Kaj vam je najbolj v pomoč pri poučevanju podjetništva? Možnih več odgovorov.

	Število odgovorov	V %
Strokovna literatura in revije s tega področja	16	84,2
Internet	14	73,7
Študijska skupina za podjetništvo	5	26,3
Dodatno izobraževanje (seminarji, predavanja ipd.)	15	78,9
Lastne podjetniške izkušnje	6	31,6
Drugo	1	5,3

9. Kaj vam predstavlja največjo oviro oz. težavo pri poučevanju predmeta podjetništvo?

	Število odgovorov
Nič	5
Nemotivirani dijaki, saj podjetništvo ni maturitetni predmet	5
Slaba opremljenost učilnic s sodobno tehnologijo	4
Odnos drugih profesorjev do tega predmeta	3
Slab odnos do predmeta s strani vodstva šole	2
Neprilagojen urnik za delo dijakov pri pouku podjetništva (boljše bi bilo imeti dve uri skupaj na urniku ali možnost podaljšanja ure) oziroma premalo ur podjetništva, kar onemogoča uporabo predvidenih metod dela pri podjetništvu (obiski podjetij, sejmov ...)	2
Sama nimam podjetniških izkušenj, zato sem pogosto samo v vlogi posredovalca znanj, ki jih je nekdo drug napisal, povedal ...	1
Preveliko število dijakov oziroma prevelike skupine	1
Dijaki pri podjetništvu ne uporabljajo znanj, ki jih pridobijo pri drugih predmetih	1

10. Ste se v preteklih dveh letih dodatno izobraževali na tem področju?

	Število odgovorov	V %
Da	13	68,4
Ne	6	31,6

11. Če ste se dodatno izobraževali, za kakšno izobraževanje je šlo?

	Število odgovorov
Študijska skupina	5
JA-YE	3
GEA College	2
Branje knjig	1
Uporaba različnih virov	1
Magistrski študij podjetništva na EF v Ljubljani	1

13. Imate lastne izkušnje kot podjetnik/ca?

	Število odgovorov	V %
Da	6	31,6
Ne	13	68,4

14. Ali imate še kakšen predlog za izboljšavo? Bi želeli še kaj dodati?

Odgovori učiteljev:

- Literatura za predmet podjetništvo je dobra in dijakom v veliko pomoč, od profesorja pa je odvisno, na kakšen način jim predstavi podjetništvo in jih vzpodbuja. Predmet je dinamičen in menim, da niso potrebne večje spremembe.
- Menim, da je mlad človek nepismen, če ne razume ekonomije in podjetništva.
- Podjetništvo kot izbirni predmet v gimnazijah.
- Delo naj v celoti poteka v obliki projektnega dela. Vse informacije naj bodo preverjene v praksi. Dijake je potrebno ozaveščati, kako pomembne so dobre ideje.
- Pouk naj bo organiziran kot projekt (možnost prilagajanja glede na snov).
- Manj dijakov v skupinah pri pouku podjetništva.
- Več računalnikov (da bi se pouk v 3. letniku, ko se pripravlja poslovni načrt, vsaj deloma izvajal v računalniških učilnicah).
- Ponovno dati večjo veljavo predmetu podjetništvo v vseh srednjih strokovnih in poklicno-tehniških programih in ne vključevati samo nekaj vsebin podjetništva v ure drugih ekonomskih predmetov. Spodbujati podjetništvo kot izbirni predmet v osnovnih šolah in kot del izbirnih vsebin v gimnazijskih programih. Po mojih izkušnjah ti dijaki pogrešajo v predmetniku predmet, kjer bi lahko prišla na dan njihova ustvarjalnost, komunikativnost ipd.
- Več obiskov podjetij.
- Poletni podjetniški tabori.
- Vključevanje v zunanje projekte.